దాసరిపాట

చింతా దీక్షితులు

దాసరిపాట

కృష్ణాజిల్లా పెనమలూరు గ్రామస్తులు
చిగురుపాటి బుచ్చిరామయ్య గారు
డా॥ చంద్రశేఖర్ గారు
బహూకరించిన పుస్తకం

దాసరిపాట

(కథలసంపుటి)

రచన:

శ్రీ చింతా దీక్షితులు

విశాలాంధ్ర ప్రచురణాలయం

విజయవాడ

ప్రథమ ముద్రణ
ఆగష్టు - 1956

వెల రు 1-12-0

శ్రీ కృష్ణా ప్రింటింగ్ వర్క్సు
విజయవాడ - 2.

విషయసూచిక

అంకితము

శ్రీ మహోపాధ్యాయ, వ్యాకరణాచార్య

కళాప్రపూర్ణ, రావుసాహేబ్

శ్రీ గిడుగు వేంకట రామమూర్తి పంతులు బి. యే., గారికి

(రషియా దేశపు కథ)

సెవొలోడ్ మిఖలోవిచ్ గార్టిన్

'శ్రీమన్ ఇవనోవ్' – రైల్వేలైనుమీద కాపలావాడు, అతడు కాపురమున్న యింటికి పన్నెండు వెర్స్టుల * దూరమున ఒక రైలు స్టేషనున్నూ 10 వెర్స్తుల దూరమున ఒక రైలు స్టేషనున్నూ ఉన్నవి అక్కడకు నాలుగు వెర్స్టుల దూరములో ఒక మిల్లు నిరుటి సంవత్సరము కట్టినారు. దాని ఎత్తైన నల్లని చిమ్నీ (పొగ స్తంభము) అడవినిదాటి కనిపించుచున్నది. ఇంతకు సమీపములో యితడు కాపురమున్న యింటివంటి కాపలావాళ్ళ తప్ప, మనుష్యులు కాపురముండే యిళ్ళు లేవు. 'సీమన్ ఇవనోవ్' వ్యాధిగ్రస్తుడు. చాలా చితికిపోయాడు మనిషి. తొమ్మిది సంవత్సరములకు పూర్వము ఒక సైనికోద్యోగివద్ద, వార్తలు కొనిపోయే సైనికుడుగా ప్రవేశించి యుద్ధమయ్యే పర్యంతము అతని కొలువులోనే ఉన్నాడు.

"* ఒక వెర్స్టు 2/3 మైలుకు సమానం."

ఆతడు ఆకలివేసి బాధపడ్డాడు, చలిలో వడవడ వణికాడు; ఎండలో మలమల మాడాడు; ఘూళుపులుగా ఉన్నప్పుడూ, హిమము కురిసేటప్పుడూ నలభై యాభై వేర్స్టుల దూరము నడిచాడు; ఫిరంగిబారుల కెదురుగా ఉన్నాడు;—కాని దైవ బలముచేత కాబోలు ఒక్క తుపాకిరవ్వ అయినా అతన్ని రాసుకు పోలేదు. పూర్తిగా ఒక వారము రోజులు. సైనికదళము సైన్య ముఖమున ఉండెను. ఆ రోజులలో వారూ, వారి కెదురుగా పల్లములో ఉన్న తురుష్కులూ ఎడతెగకుండా ఫిరంగుల బారు పెట్టుకుంటూనే ఉన్నారు. ఉదయము మొదలు సాయంకాలము వరకూ కాల్చడం ఆగలేదు. సీమన్ యొక్క కామందు సైన్య ముఖములోనే ఉన్నాడు. రోజుకు మూడుమార్లు, అతడు తన ఉద్యోగస్థునకు, కొండచరియలో ఉన్న సైనికుల వంట యింటి నుండి, టీ కాచే పాత్ర, భోజన సామగ్రీ తీసుకొని పోయే వాడు. వంటయింటి నుండి టీ పాత్ర పట్టుకొని ఉద్యోగస్థుని దగ్గిరకు వెళ్ళడానికి ఒక బయలు దాటవలసి ఉన్నది. తుపాకిగుళ్లు విజ్జుమని అతని సమీపమునుంచి పరుగెత్తి రాళ్ళకు తగిలి శబ్దముచేసేవి. సీమన్ భయపడి ఏడ్చేవాడు. కాని తాను వెళ్ళడం మాత్రము మానలేదు. ఉద్యోగస్థు లందరూ అతన్ని చాలా మెచ్చుకొన్నారు—ఎప్పుడూ వారికి వెచ్చ వెచ్చని టీ దొరికేదీ ! యుద్ధములో గాయపడకుండా అతడు తిరిగి వచ్చినాడు కాని పాపము కాళ్ళలోను చేతుల్లోను నొప్పులు పట్టుకొన్నవి. అప్పటినుంచీ అతడు చాలా చిక్కులు అనుభ వించాడు. ఇంటికి వెళ్ళాడు—అతని తండ్రి కాలం చేశాడు; నాలుగేళ్ళ కొడుకుకూడా గొంతుకలో జబ్బుచేసి మరణించాడు.

సీమనూ అతని భార్యామాత్రం మిగిలారు. వ్యవసాయంచేస్తే పని సాగిందికాదు. ఎల్లా సాగుతుంది? కాళ్ళూ చేతులూ వాచి పోయి ఉంటే భూమి దున్నడం ఎలాగ ? ఇంక స్వగ్రామంలో ఉండడం ఇష్టంలేక సౌఖ్యంకోసం వెతుక్కుంటూ కొత్తస్థలాలికి వెళ్ళారు. సీమనున్నూ, అతని భార్యా 'ఖార్కోవు'లోను 'డాను' లోనూ రైల్వేలో ఉద్యోగంకోసం, ప్రయత్నించారు. ఎక్కడా వారికి అదృష్టదేవత ప్రసన్నంకాలేదు. కొన్నాళ్ళకు అతని భార్య నౌకరీకి వప్పుకుంది. అతడు తిరగడం ప్రారంభించాడు. ఒకమాటు అతను రైలుమీద ప్రయాణమై వెళ్ళడం తటస్థించింది. ఒక చిన్న స్టేషను దగ్గిర అతడు బయటకు చూచాడు. స్టేషనుమేష్టరు తనకు పరిచయుడా ఏమటి చెప్మా అనిపించింది. సిమన్ స్టేషనుమేష్టరుకేసి చూచాడు, స్టేషను మేష్టరు సిమన్ కేసి చూచాడు. ఒకరి నొకరు పోల్చుకున్నారు. తాను పనిచేసిన సైనికోద్యోగి యితడే కదా అనుకున్నాడు సీమన్.

"నీవు ఇవనోవ్ కావా?" అన్నాడాయన.

"అవును, దేవరా, నేనే!"

"నీ విక్కడకు ఎలాగవచ్చావు ?"

సీమన్ యావద్వృత్తాంతము అతనితో చెప్పినాడు.

"ఇప్పు డెక్కడకు వెళ్ళుచున్నావు నీవు ?"

"నాకు తెలియదు; దేవరా !"

"ఏమిటీ, త్వాష్ట్రం, నీకు తెలియదూ ?"

"అవును, దేవరా, ఎక్కడ పని చెయ్యడానికి సిద్ధపడినా

లాభం లేకుండా ఉంది. ఏదైనా పని దొరుకుతుందేమో నని నేను ప్రయత్నాలు చేస్తూఉండవలసిందే కదా దేవరా!"

స్టేషనుమేష్టరు అతనికేసి చూచి ఆలోచించి అన్నాడు, 'చూడబ్బాయి, ఇప్పటిమట్టుకు స్టేషనుదగ్గిర ఉండు. నీకు పెళ్ళి అయిందనుకుంటాను. కాదూ? నీ భార్య ఎక్కడ ఉంది?"

"అవును దేవరా, నేను పెళ్ళి చేసుకొన్నాను. నా భార్య 'కుర్ సక్' లో ఒక వర్తకునివద్ద నౌకరీ చేస్తున్నది."

"సరే నీ భార్యకు ఉత్తరం వ్రాయి ఆమెను ఇక్కడకు రమ్మని చెప్పు, ఆమెకు ఫ్రీ పాసు ఇప్పిస్తాను. కాపలావారి యిళ్ళలో ఒకటి త్వరలోనే ఖాళీ అవుతుంది. ఈ సెక్షన్ ప్రధానోద్యోగితో నీ సంగతి చెప్పుతాను."

"నేను కృతజ్ఞుడను దేవరా!"

అందుచేత అతను స్టేషనుదగ్గిర ఉండిపోయాడు. స్టేషను మేష్టరు వంటింట్లో అతడు సాయం చేస్తూవుండేవాడు. పుల్లలు కొట్టేవాడు; పెరడు తుడిచేవాడు; ప్లాటుఫారం తుడిచే వాడు. రెండువారాల్లో అతనిభార్య వచ్చింది. సీమన్ తన సామాను ఒకతోపుడు బండిలోపెట్టి తన కాపలాయింటికి వెళ్ళాడు. కాపలా యిల్లు కొత్తది; వెచ్చగా ఉంది. అతనికి కావలసినంత వంటచెరుకు ఉంది. ఇతనికి పూర్వం ఆయింట్లో కాపురమున్నవాడు పాదులూ కూరమొక్కలూ పెంచుకు వెళ్ళి పోయాడు. అవి వీరికిదక్కినవి. లైనుపక్క సుమారు అర ఎకరం దున్నడానికి వీలుగాఉన్న భూమి ఉన్నది. సీమన్ చాలా సంతోషించాడు. భూమిని ఎల్లాసేద్యం చెయ్యాడమో, ఒక

ఆవునీ, ఒక గుర్రాన్ని ఎల్లా కొనుక్కోవడమో, ఆలోచించడము మొదలుపెట్టాడు.

అతని పనికి కావలసిన వస్తువులన్నీ అతని కిచ్చారు — ఒక ఆకుపచ్చజెండా, ఒక ఎర్రజెండా, ఒకలాంతరు, ఒకబూరా, ఒకసుత్తి, స్క్రూలు బిగించడానికి రెంచీ, ఒక గునపమూ, ఒక తవ్వుగాలా, ఒకచీపురూ, కొన్ని మరమేకులూ, ఇనపగద్దగోరులూ, అతనికి రెండు పుస్తకాలు కూడా యిచ్చారు — రైల్వేరూల్సూ, టైముటేబిలూ. మొట్టమొదట సీమన్‌కు రాత్రిళ్ళు నిద్ర పట్టనేలేదు. అస్తమానం టైముటేబిలు చదవడమే. ఇక రెండుగంటలకి రైలు వస్తుందంటే అతను తనబీటు తిరిగి వచ్చి ఇంటివద్ద ఉన్న బెంచిమీద కూచుని చూస్తూండేవాడు—రైలుపట్టాలు అదురుతున్నాయేమోననీ, రైలుబండీ చప్పుడు వినిపించదా అనీ. రైల్వేరూల్సు అన్నీ అతనికి కంఠతా వచ్చాయి. వర్ణక్రమం చేసుకుంటూ చదువుకోవలసివచ్చినా అతడు సర్వమూ నేర్చుకోకలిగాడు.

అది వేసంగి పనిచులాగ్గా నేఉంది. మంచు కురియడం లేదు. కాబట్టి అది తీసివేసి బాగుచెయ్యవలసిన పని తప్పింది. ఆ లైనుమీదకు అట్టే రైళ్ళు రావు. కాబట్టి సీమన్ రోజుకు రెండుమార్లు తను చూడవలసిన వెర్స్టు చూచేవాడు. అక్కడక్కడ ఒక్కొక్క మేకు బిగించడమూ, పట్టాలమధ్య మన్ను సరిగ్గా ఉందా లేదా అని చూడడమూ పట్టా మధ్యనుంచి నీరు పోవడానికి పెట్టిన కాలవ గొట్టాలు బాగా ఉన్నాయో లేవో చూడడమూ అయినతర్వాత ఇంటికి వచ్చి భూమి సేద్యంసంగతి ఆలోచిస్తూ ఉండేవాడు. కాని యింటిపనులు చేసుకోడానికి

మాత్రం ఒక చిక్కు ఉన్నది. అతడు ఏమైనా చేద్దామని అనుకున్నట్లయితే రైలురోడ్డు మేస్త్రీ ఉత్తరువుకోసం వ్రాసుకోవాలి. ఆమేస్త్రీ సెక్షను ప్రధానోద్యోగికి రిపోర్టుపంపాలి. ఇవన్నీ అయి అతనికి ఉత్తరవు వచ్చేటప్పటికి పుణ్యకాలం రవంతా అయిపోయేది. సీమన్‌కూ, అతని భార్యకూ చేతినిండా పనిలేక ఏమీ తోచడంలేదు.

రెండు నెలలు గడచినవి. సమీపంలో ఉన్న కాపలావాండ్లతో సహవాసం చేయ మొదలుపెట్టినాడు సీమన్. అందో కడు చాలా ముసలివాడు. అతడు యిల్లుదాటి బయటకురావట మునకైనా శక్తిలేనివాడు. అతన్నితీసివేసి యింకొకరిని ఆసానే వేస్తారని గట్టి వదంతి కద్దు. అతనిభార్య అతనిబదులు లైను మీద పనిచేసేది, ఇంకో కాపలావాడు బక్కపల్చగా ఉంటాడు. కాని కండలు అవుపిస్తూ ఉన్నవి. కుర్రవాడే. ఇద్దరుబీటులూ కలిసేచోట సీమన్ మొట్టమొదట అతనిని కలుసుకున్నాడు. సీమన్ టోపీతీసి బుర్రవంచి సలాముచేశాడు. "ఖులాసాగా ఉన్నావా అబ్బాయీ" అన్నాడుసీమన్.

అబ్బాయి ఓరచూపుతో అతనిని చూశాడు. "నీవు ఎలాగ వున్నావు" అని సమాధానం చెప్పి వెనక్కు తిరిగి వెళ్ళిపోయాడు. కొన్నాళ్ళైన తర్వాత వారిభార్యలు ఒకరినొకరుకలుసుకున్నారు. సీమన్ భార్య 'అరీనా' పొరుగుకాపరి భార్యను పలకరించింది. ఆవిడ ఏవో రెండుముక్కలు చెప్పి వెళ్ళిపోయింది. సీమ నొకమారు ఆమెను కలుసుకొని, "ఏమిటి సంగతి, అమ్మాయి, నీభర్త మాట్లాడనే మాట్లాడడు?" అన్నాడు. అమ్మాయి మొదట మాట్లాడక ఊరుకొని తర్వాత అన్నది

కదా, "నీతో ఏవిషయమై అతను మాట్లాడాలి? ఎవరిగోడవ వారిది......మీగోడవ మీరు చూచుకొందురూ, పుణ్యముంటుంది."

అయితే యేమి, ఒక నెలగడవకుండా వారిద్దరూ స్నేహితులైనారు. సిమనున్నూ 'వాసిలీ' యున్నూ రైలు లైనుమీద కలుసుకొన్నప్పుడు వారిద్దరూ గట్టుమీద కూర్చొని పొట్టి పొగాకు గొట్టాలు వెలిగించి ఏరీతిగా జీవితం గడిపేరో చెప్పుకుంటూ ఉండేవారు. 'వాసిలీ' సాధారణముగా మాట్లాడేవాడు కాడు. కాని సీమన్ తన స్వగ్రామాన్ని గురించీ, యుద్ధాన్ని గురించీ చెప్పేవాడు.

"జీవితంలో యిన్నీ అన్నీ కాదు నేను పడ్డకష్టములు కాని భగవత్కృపవల్ల అట్టేకాలం కష్టపడలేదు. భగవంతుడు నాకు అదృష్టం దయచేశాడు కాదు. పరమేశ్వరుడు ఎంత అదృష్టమాయిస్తే అంతే. అదీ సంగతి, వాసిలీ ష్టిపేనిచ్" అని సీమన్ చెప్పాడు.

వాసిలీ ష్టిపేనిచ్ తన పొగాకు గొట్టములో నుసి రైలు పట్టామీద కొట్టిదులిపి నిలబడ్డాడు. "భగవంతుడిచ్చే అదృష్టం కాదు మనకు వ్యతిరేకంగా ఉంట, మనుష్యులు, మనుష్యులను మించిన క్రూరమృగములు ఎక్కడా లేవు. తోడేళ్ళు తోడేళ్ళను తినవు; మనుష్యులు బ్రతికిఉన్న యితర మనుష్యులను తింటారు" "అన్నా, కాదు; తోడేళ్ళు తోడేళ్ళను తింటవి. అబద్ధమంటావా?"

"అప్పటికి వచ్చిన మాట ఏదో అన్నాను. అయితే ఏమి? ఇంతకంటె క్రూరమైన మృగములు వేరేలేవు. మను

ష్యుని దుర్మార్గతా, ఆశా, లేకపోతే బ్రతకవచ్చు. ప్రతివాడు నిన్ను బ్రతికిఉండగా పట్టుకొని మింగివేద్దామని పథకం వేసుకుని ఉంటాడు – నోటితో కొరికి మింగివెయ్యడానికే.''

సీమన్ ఆలోచించాడు.

''నాకు తెలియదు అన్నా. బహుశా అలాగు అయివుండవచ్చు; కాని, అలాగ అయినట్లైతే అది భగవదాజ్ఞ.''

వాసిలీ అన్నాడుకదా, ''అలాగయితే మనము ఒకరితో ఒకరు మాట్లాడతగ్గదేదీలేదు; మనకు జరిగే ప్రతి అన్యాయమూ భగవంతునిమీద పారవేసి కూర్చుని దుఃఖించే మాటయితే మనము మనుష్యులము కాము, పశువులము. నేను చెప్పేదది''

అతడు వెనక్కు తిరిగివెడతానని చెప్పకుండా వెళ్ళిపోయాడు. సీమన్ కూడా లేచి నిలబడ్డాడు. ''అన్నా, నాతో అంతకఠినంగా మాట్లాడతావేమి'' అని వెనుకనుంచి కేకవేశాడు.

అతడు తిరిగి చూడలేదు. మలుపు దగ్గిర పల్లములో అతను దిగి అగుపించకుండా ఉండేదాకా అతనికేసి సీమన్ నిలబడి చూచాడు. అప్పుడతడు ఇంటికి తిరిగివచ్చి భార్యతో అన్నాడు, ''అరీనా. మన పొరుగువాడు మాదొడ్డవాడు! వాడు మనిషికాడు, పగబట్టే మృగము.''

అయినా వారిద్దరూ విరోధపడలేదు. త్వరలోనే వారిద్దరూ మళ్ళీ కలుసుకొని కూర్చుని పూర్వమువలెనే ప్రసంగించారు. ఎప్పుడూ ఒక్కటే విషయం

''చూచావు స్నేహితుడా, ఆ మనుష్యుల మూలాన్ని కాకపోతే మనము కావలాయిళ్ళలో కూర్చొనే కూర్చొము''

అన్నాడు వాసిలీ. "కాపలాయిళ్ళ కేమి? అవి పాడుగా లేవు. వాసయోగ్యముగానే ఉన్నవి."

"వాసయోగ్యమే, వాసయోగ్యమే. అంతకన్న నీవేమి చెప్పుతావు. ఇంతకాలము నీవు జీవించావు, ఏమీ నేర్చుకో లేదు. ఇంతకాలంనుంచి చూస్తున్నావు, ఏమీ చూడనే లేదు. కాపలా యింటిలోనైతేనేమి, యితరస్థలాల్లో అయితేనేమి, బీద వాడు బ్రదికే బ్రతుకు ఏ మాదిరిగా ఉంటుంది. నెత్తురు పీల్చే వాళ్ళు వాళ్ళు; నిన్ను బ్రదికి ఉండగానే తినేస్తారు; ఒక రక్తపుచుక్కైనా మిగలకుండా నిన్ను విడిచి పిప్పిచేసి నీవు ముసలి వాడవైన తర్వాత పందులకు పనికివచ్చే తుక్కుకింద తీసి పారవేస్తారు! నీకు ఎంతజీతమిస్తున్నారు?"

"కొంచమే వాసిలీస్టిపేనిచ్; 12 రూబుళ్ళు* "నాకు పదమూడున్నర; ఎందుకీతేడా ఉండాలి? కంపెనీ రూల్సు ప్రకారం మన అందరికీ ఒక్కటే జీతం. నెలకు పదిహేను రూబుళ్ళు; దీపమూ, వంటచెరుకూ ఉచితం. నీకు పన్నెండు రూబుళ్ళు, నాకు పదమూడున్నర రూబుళ్ళు ఇవ్వమని ఎవరు ఉత్తరువు చేశారు? అదీ నిన్నడగవలసిన ప్రశ్న. కాలక్షేపం చెయ్యవచ్చుగదా అంటావు కాబోలు! రూబులున్నర— వాళ్ళు పదిహేనూ ఇవ్వడం తటస్థించితే— మూడు రూబుళ్ళ తేడాకోసం నే చెప్పడంలేదు. క్రిందటి నెల రైల్వే డైరక్టరు యీదారిని వెళ్ళినప్పుడు నేను స్టేషను దగ్గిరఉన్నాను అప్పుడు ఆయన్ని చూశాను. ఎన్నో గౌరవచిహ్నములున్న వాయనికి,

* రూబులు సుమారు రెండురూపాయలకు సమానము.

ప్రత్యేకంగా ఒక బండి వేయించుకొని అందులో ఆయన ప్రయాణం చేస్తున్నాడు. ఇవతలికి వచ్చి ఆయన ప్లాటుఫారం మీద నిలబడ్డాడు.. ....నే నిక్కడ అట్టేకాలం ఉండేది లేదు ఎక్కడకు తోస్తే అక్కడికి వెళ్ళిపోతాను"

"ఎక్కడికి వెళ్ళుతావు నీవు, ష్టిపేనిచ్? పోనిద్దూ; ఇక్కడ నీకోయిల్లు ఉన్నది. వెచ్చగా ఉంటున్నావు; కాస్త పొలం ఉన్నది. పని చెయ్యగల భార్య ఉన్నది"

"కాస్తపొలం! నా కాస్తపొలంకేసీ నీ వెప్పుడైనా చూచావా? ఒక రెమ్మైనా అందులోలేదు పోయిన వసంత ఋతువులో కొన్ని కాబేజీలు అందులో మొలవేశాను. రోడ్డు మేస్త్రివచ్చి, అప్లికేషణ్ పెట్టుకొన్నావా? ఉత్తరువు పొందావా? ఈక్షణంలో అవి లాగి పారవెయ్యి; వాట్ల ఆనవాళ్ళైనా అక్కడ ఉండడానికి వీలు లేదు' అన్నాడు. అప్పుడు తప్పత్రాగి ఉన్నాడేమో ఆలాగ అన్నాడు. ఇంకొకప్పుడైతే మాట్లాడక ఊరుకొనును మంచీచెడ్డా తెలియని మత్తుస్థితిలో ఉన్నాడు............"మూడు రూబుళ్ళు జుల్మానా!"

వాసిలీ తన పొగాకు గొట్టమును మాట్లాడకుండా కొంతసేపు పీల్చి ఈరీతిగా అన్నాడు. "అంతటితో సరిపెట్టేడు; లేకపోతేనా, చచ్చేటందుకు తన్ని వదలిపెట్టేవాడిని."

"కానీ, కానీ, అబ్బాయీ; నీవు తొందర మనిషివి; చెప్పుచున్నాగా."

"నేను తొందర మనిషిని కాను. సత్యాన్ని గురించే నేను ఆలోచిస్తూఉంటాను; సత్యాన్నే మాట్లాడుతాను. అవ

లేదు, వాడిపని పడతానులే. స్టేషను ప్రధానాధికారికి ఫిర్యాదు చేస్తాను.''

అతడు ఫిర్యాదు చేశాడు.

స్టేషను ప్రధానాధికారి లైను పరీక్ష చేయడానికి వచ్చాడు; ఇంక మూడు రోజులకు 'పీటర్సుబర్గు' పట్టణము నుంచి కొందరు గొప్పవాళ్ళు ఆ దారిని రైలుమీద వెళ్ళబోతున్నారు. వాళ్ళు రావడానికి ముందు సమస్తమూ సక్రమంగా ఉండవలెను కాబట్టి లైను పరీక్ష జరుపవలసివచ్చినది. అవసరమైనచోట మన్నురాళ్ళు పట్టాలమధ్య పోసి దట్టించారు; ఎత్తుపల్లాలు సరిచేశారు; పట్టాలక్రింది అడుదూలాలు పరీక్షచేశారు. బంధాలు పట్టాలకు సరిగా ఉన్నవో లేవో అని సుత్తులతో కొట్టి చూచారు. మరమేకులు గట్టిగా బిగించారు. స్తంభాలకి కొత్త రంగులు పూశారు. లెవెలు క్రాసింగుల దగ్గిర పచ్చమన్ను చల్లారు. ముసలి కాపలావాని భార్య పట్టాప్రక్కలను పెరిగిన మొక్కలను లాగి పారవేయడానికి అతనిని బయటకు పంపించింది. సీమను ఒకవారం బాగా కష్టపడి అంతా రైటుచేశాడు. అతడు తన 'కాఫ్టను'* ఉతికి బాగుచేసి చినుగులు కుట్టుకొన్నాడు. డవాలీబిళ్ళ ఇటికపొడుముతో ధగధగ మెరిసేలాగ తోమినాడు. వాసిలీకూడా చాలాకష్టపడి పనిచేశాడు. స్టేషను ప్రధానోద్యోగి తోపుడుబండిలో వచ్చాడు. నలుగురు కూలివాళ్ళు ఆబండి నడపడానికి పనిచేస్తున్నారు. బళ్ళచక్రాలు బజ్జు

---

* కాఫ్టన్ అనగా రసియాలో ప్రజలు తొడుగుకొను చొక్కా, నడుము దగ్గిర పటకాతో బిగించడానికి వీలుగా ఉన్న చేతులు పొడుగు చొక్కా.

మని. చప్పుడవుతున్నాయి. బండి గంటకు ఇరవైవెర్స్టుల వేగముతో పరుగెత్తుచున్నది. చక్రాలు హోరుమంటున్నవి. సీమన్ కాపలాయింటికి అది రంయని వచ్చింది; సీమన్ పరుగు పరుగున వెళ్ళి సిపాయివలె నిలబడి సర్వమూ నివేదించాడు. సమస్తమూ సక్రమంగా ఉన్నది.

"ఎంతకాలంనుంచి నీవు ఇక్కడ ఉంటున్నావు" అన్నాడు ప్రధానాధికారి.

"మే నెల రెండవతేదీనుంచి దేవరా!"

"సరే, మంచిది నూటఅరవైనాలుగో నెంబరుదగ్గర ఎవరున్నారు?"

తోపుడుబండిలో అతనితోకూడా వచ్చిన రోడ్డుమేస్త్రీ "వాసిలీ స్పిరిడోనొవ్" అని చెప్పాడు.

"స్పిరిడోనోవ్, స్పిరిడోనోవ్ ....? ఊహూం. క్రిందటేడు చీవాట్లు తిన్నాడు వాడేనా?"

"అవును వాడే."

"సరే చూద్దాము పోనియ్యి."

కూలివాళ్ళు తోపుడుబండి నడపడానికి పూనుకొన్నారు బండి బయలుదేరింది. సీమన్ దానివెపు చూస్తూ అనుకున్నాడు "నా పొరుగువాడు ఏదో తమాషా చేస్తాడు మొత్తం మీద."

రెండుగంట్లైనతర్వాత సీమన్ తనపని చేసుకోడానికి వెళ్ళాడు. పల్లములో ఉండగా ఎవరో ఒక మనిషి లైనుప్రక్క నుంచి నడుస్తూ ఉన్నట్టు చూచాడు. అతనికి తలమీద ఏదో తెల్లగా ఉన్నట్టు కనిపిస్తోంది. సీమన్ జాగ్రత్తగా చూచాడు.

వస్తూన్నవాడు 'వాసిలీ.' చేతులో ఒక కర్ర బుజంమీద ఒక మూటా పెట్టుకొని వస్తున్నాడు. ఒక చెంపమాత్రం జేబు రుమాలుతో కట్టు కట్టుకొన్నాడు.

"ఎక్కడకు వెళ్ళుతున్నావోయి అబ్బాయి" అని సీమన్ కేకవేశాడు.

వాసిలీ చాలా సమీపానికి వచ్చాడు. అతని ముఖము వికలముగా ఉంది. సుద్దలాగ తెల్లబడిపోయినది. కళ్ళు ఉగ్ర ముగా ఉన్నవి. మాట్లాడడానికి ప్రయత్నించాడు కాని మాట సరిగా వచ్చిందికాదు. "నేను పట్టణానికి, మాస్కో, బోర్డుకు వెళ్ళుచున్నాను."

"బోర్డుదగ్గరకా ...... అలాగా అలాగా! ఫిర్యాదు చేయడానికి కాదూ? వదలిపెట్టుదూ, వాసిలీ స్టిపెనిచ్, మరిచి పోదూ!"

"కాదన్నా, నేను ఎంతమాత్రమూ మరిచిపోను. మరిచి పోయే రోజులు వెళ్ళాయి. చూడు నన్ను మొహంమీద ఎల్లా కొట్టాడో; రక్తం కారిపోతోంది. బ్రతికి ఉండగాను మరిచి పోతానా? ఇలాగ వదలిపెడతానా?"

సీమన్ అతనిచెయ్యి పట్టుకొన్నాడు. "వదలిపెట్టుదూ, స్టిపెనిచ్. నేను చెప్పేమాట సత్యం; ఇప్పుడున్న పరిస్థితులు బాగుపడవుసుమీ." "పరిస్థితులు బాగుపడడమా? నేను బాగు చెయ్యలేనని నాకు తెలుసును. భగవంతుడిచ్చే అదృష్టాన్ని గురించి నీవు చెప్పిన మాటా వాస్తవమే. నా అదృష్టం నేను బాగుచేసుకోలేను. కాని సత్యాన్ని అనుసరించవలసి ఉంటుంది గాదూ."

"ఏమిటిజరిగిందో చెప్పు."

"ఏమిటిజరిగిందా! అన్నీ పరీక్ష చేశాడు. తోపుడుబండి దిగి ఇంట్లోకి వెళ్ళాడు. జాగ్రత్తగా ప్రతీదీ పరీక్షచేస్తాడని నాకు తెలుసు. అంచేతనే అంతా సరిగ్గా ఉంచాను. వెళ్ళిపోవడానికి సిద్ధంగా ఉండగా నేను ఫిర్యాదుచేశాను. నన్నుచూచి మండి పడి అన్నాడుగదా: 'ఇది గవర్న మెంటు తనిఖీ. ఇప్పుడు నీవు పాదులను గురించి ఫిర్యాదు చెయ్యడానికి వచ్చావా? ప్రీవీ సభ్యులకు సంబంధించిన విషయమిది. నీ కాబేజీల గొడవతో ఇప్పుడా రావడం?' నేను అనకుండా ఉండలేకపోయాను. ఒక్క మాట అన్నాను. అట్టేలేదు. కాని అతనికి కోపం వచ్చింది. నన్ను మొహంమీద ఒక్కటివేశాడు; నేను అలాగ నిలబడి పోయాను. వాళ్లు బండి తీసుకుపోయారు. నేను తెలివితెచ్చు కొని మొహం కడుక్కొని బయలుదేరాను."

"కాపలాయింటి సంగతి?"

"నా భార్య అక్కడ ఉంది. ఆమె అంతా సరిగ్గా చూస్తుంది వాళ్ళూ వాళ్ళరెళ్ళూ విరగడైపోను." వాసిలి లేచి వెళ్ళిపోవడానికి సిద్ధపడ్డాడు.

"సెలవు, ఇవసిచ్ నాకు న్యాయం జరుగుతుందని చెప్ప లేను."

"నడిచివెళ్లాలనా ప్రయత్నం."

"స్టేషనుదగ్గిర బూర్సుబండిమీద వెళ్ళనివ్వమని అడుగు తాను. రేపు మాస్కోలో ఉంటాను." ఒకరివద్ద ఒకరు సెలవు తీసుకొన్నారు. వాసిలీ ప్రయాణమై వెళ్లాడు. చాలాకాలం అతడు ఎవరికీ కనిపించలేదు. అతనిభార్య అతని పనంతా చేస్తూ

న్నది. రాత్రింబగళ్ళు నిద్రలేదు. పెనిమిటికోసం కనిపెట్టుకు ఉండడంవల్ల సగమైపోయింది. మూడవరోజున ఇన్స్పెక్టరుగారి రైలు ఆదారిని వెళ్ళింది. ఒక ఇంజనూ, ఒక సామానుబండి రెండు ఫస్టుక్లాసు బండ్లూను. వాసిలీ అప్పు డక్కడ లేనేలేడు, నాల్గవరోజున సీమను వాసిలి భార్యను కలుసుకొన్నాడు. అస్తమానం ఏడవడంవల్ల ఆమె మొహం పొంగిఉన్నది. కళ్లు ఎర్రగా ఉన్నవి. "నీ పెనిమిటి తిరిగివచ్చాడా?" అని ప్రశ్నించాడు.

ఆమె చెయ్యి ఆడించి ఏమీ చెప్పకుండా వెళ్ళి పోయింది.

చిన్నతనములో సీమను 'విల్లో' శాఖలతో పిల్లంగ్రోవులు చెయ్యడం నేర్చుకొన్నాడు. విల్లో కర్రలో రెండు ఊడకొట్టి అవసరమైనచోట్ల రంధ్రాలు పొడిచి చివరపీపిచేసి ఎంతో బాగా ఏపాటపడితే ఆపాట పాడడానికి వీలుగా ఉండేట్లు పిల్లంగ్రోవులు చేసేవాడు. పనిలేక ఖాళీగా ఉన్నప్పుడు చాలా గొట్టాలుచేసి బూర్సుబండి గార్డుకూ, తనకూ, పరిచయం వుండడంవల్ల అతని ద్వారా పట్టణం పంపించేవాడు. మార్కెట్టులో అమ్మగా ఒక్కొక్కదానికి రెండు కోపెక్కుల * వంతున అతనికి ముట్టేది. తనిఖీఅయిన మూడో రోజున, ఆరుగంటల బండి చూడడానికి భార్యను యింటివద్ద అట్టేపెట్టి కత్తితీసుకొని పిల్లంగ్రోవులకు కర్రలను కొట్టడానికి అతను అడవిలోకి వెళ్ళాడు. తన బీటు చివరదాకా వెళ్ళి రైలుమార్గం మోచేతి మలుపు తిరిగినచోట గట్టుదిగి అడవిలోనికి వెళ్ళాడు. అరవెర్స్టు

* ఒక కోపెక్కు రూబుల్ లో నూరోవంతు నాణెము.

దూరంపైని ఒక పెద్ద తేమ ప్రదేశ మున్నది. దాని సమీపంలో పిల్లంగ్రోవులు చెయ్యడానికి అనుకూలంగా ఉండే విల్లోకర్రలు దొరుకుతవి. ఒక మోపుకర్రలు కొట్టి యింటికి వెడదామని బయలుదేరాడు; అడవిలోనుంచి నడుస్తున్నాడు. సూర్యుడు పడమర అస్తమించబోతున్నాడు. అంతా నిశ్శబ్దము. పక్షుల రుతములూ, కాలిక్రిందపడ్డ ఎండాకుల చప్పుడూ మాత్రం వినపడుచున్నవి. సీమన్ మరికొంతదూరం నడిచాడు. రైలు పట్టాలు సమీపించాడు. ఒక లోహపు వస్తువుమీద ఇంకో లోహపువస్తువును కొట్టితే పుట్టే శబ్దమువంటి శబ్దము అతను విన్నట్టు భావించాడు. సీమన్ వడివడిగా నడుస్తున్నాడు. ఆ ప్రాంతాల రైలుపట్టాలకు ఏమీ మరమ్మతులు లేవు. "ఏమిటి ఈ శబ్దము" అని అత డాలోచించాడు. అడవి పొలిమేర దాటాడు రైలుగట్టు కనిపించింది. రైలు లైనుమీద ఎవరో కూర్చుని ఏమో చేస్తున్నారు. నెమ్మదిగా సీమన్ అతన్ని సమీపించాడు. ఎవరో మరమేకులు ఎత్తుకుపోవడానికి వచ్చారని అత డనుకున్నాడు. సీమన్ చూచాడు. ఆమనిషి లేచాడు. అతనిచేతులో గునప మున్నది. దానిని ఒకపట్టాక్రింద పెట్టి ఒక వైపుకు కదిపాడు. సీమన్ కళ్ళు చీకట్లు గ్రమ్మినవి. కేక వేదా మనుకున్నాడు. మాటరాలేదు. ఆ మనిషి వాసిలీ అని అతడు చూచాడు. అతనికేసి గబగబ పరుగెత్తుకు వెళ్ళాడు. వాసిలీ గునపమూ, రెంచీ చేత్తోపుచ్చుకొని గట్టు అవతలవైపు నుంచి పారిపోయాడు.

"వాసిలీ స్టిపెనిచ్! అన్నా! నాయనవు గావు! తిరిగి రావు! గునపము నాకియ్యి! రైలుపట్టా యథాప్రకారం పెట్టు

దాము. ఎవరికీ తెలియదులే. తిరిగిరా, పాపపంపకం తగలకుండా నీ ఆత్మను కాపాడుకో!"

వాసిలీ తిరిగి రాలేదు. అడవిలోకి వెళ్ళిపోయాడు.

ఊడదీసిన పట్టాదగ్గిర సీమక్ నిలబడ్డాడు. కర్రలమోపు క్రింద పారవేశాడు. అప్పుడు వచ్చేబండి సామానుబండి కాదు. ప్రయాణీకులుండే బండే. దాన్ని ఆపడానికి అతనివద్ద సాధనా లేమీ లేవు. జెండాలు లేవు. వట్టిచేతులతో రైలుపట్టా సరి యైనస్థలంలో పెట్టడము సాధ్యము కాదు. మేకులు బిగించడమూ సాధ్యము కాదు. ఎక్కడికైనా పరుగెత్తాలి. సాధనాలు తేవడానికి తప్పకుండా అతను తన యింటికి పరుగెత్తవలసి ఉన్నది. భగ వంతుని సహాయం ఉండాలి!

వగర్చుకొంటూ సీమక్ యింటివైపు పరుగెత్తాడు. పరుగెత్తుతున్నప్పుడు ఏక్షణం క్రిందపడిపోతానో అని అనుకు న్నాడు. అడవి వెలువడి పరుగెత్తాడు. అతనియింటికి యింక దూరం సుమారు రెండువందలగజాలు ఉన్నది. మిల్లుతాలూకు కూత అప్పుడే వినిపించింది. ఆరుగంట లయింది. ఆరుగంటల రెండు నిమిషములకు రైలుబండి రానైఉన్నది. కరుణామయుడా! భగవంతుడా! ఏపాపమూ ఎరగని ప్రయాణీకులను కాపాడవా! సీమక్‌కు జరగబోయే సంగతిఅంతా కనిపిస్తూనే ఉంది: 'ఇంజను వస్తుంది. ఊడదీసినపట్టాలో దాని ఎడమవైపు చక్రాలు తగులు కుంటవి. ఇటూ అటూ ఊగులాడుతుంది. తిరగబడుతుంది. రైలుపట్టాలను పైకి లాగుకుపోతుంది. పట్టాక్రింద దూలాలు

వదలిపోతవి. సరిగా అక్కడే రైలు మలుపుతిరిగింది; గట్టు ఇరవై అయిదు గజాలు ఏటవాలుగా ఉన్నది అక్కడ. ఆ రైలు బండిలో మూడోక్లాసు బం......స్త్రీలు, చిన్నపిల్లలు క్రిక్కిరిసి కూర్చునిఉంటారు.........ఏమి వస్తుందో తెలియకుండా వారంతా కూర్చుంటారు. భగవంతుడా! ఏమి చెయ్యమన్నావు. ఎంతగట్టిగా పరుగెత్తినా ఇంటికివెళ్ళి తిరిగిరావడమునకు వ్యవధి చాలదు......! సీమన్ యింటికి వెళ్ళలేదు అంతకన్న వడిగా పరుగెత్తుకొంటూ వెనకకు వెళ్ళాడు. ఒళ్ళు తెలియకుండా తరవాత క్షణంలో ఏమి జరుగబోతుందో తెలియకుండా పరుగెత్తాడు. రైలుఊడదీసిన స్థలానికి పరుగెత్తివెళ్ళాడు. అతడు పడవేసిన కర్రలమోపు అక్కడే ఉన్నది. వంగి ఒక కర్రతీసుకొని – ఎందుకో తెలియదు – ఇంకా ముందుకు పరుగెత్తాడు. రైలుబండి వస్తూన్నట్టు అతను భావించాడు. దూరమునుంచి రైలుకూత వినిపించింది. రైలుపట్టాలు కొంచెము కొంచెము అదురుతున్నవి. ఇంకా పరుగెత్తడానికి అతనికి శక్తిచాలదు. పట్టా ఊడదీసిన స్థలానికి రెండువందల గజాలు ముందు ఆగాడు. ఆ క్షణంలోనే అతడు ఏమిచేయవలసిఉంటుందో ఛట్టున తట్టింది. తన టోపీ తీసివేశాడు. అందులోనుంచి ఒక జేబురుమాలు తీశాడు. తన కాలిజోడులోనుంచి కత్తిని పైకి లాగాడు. సిలువ వంటి చిహ్నము తనముందు వ్రేలితో గాలిలో వేసుకొన్నాడు భగవంతుడా రక్షించు!

మోచేతికిపైన ఎడమ దండలో కత్తిని గుచ్చాడు. వేడి నెత్తురు ప్రవాహము ఉబికివచ్చింది. జేబురుమాలు ఆ రక్త

ముతో తడిసాడు ముడుతలుతీశాడు. విడదీసి కర్రకుకట్టాడు.
ఎత్తుగా ఎత్తి పట్టుకొన్నాడు—అతని ఎఱ్ఱజెండా.

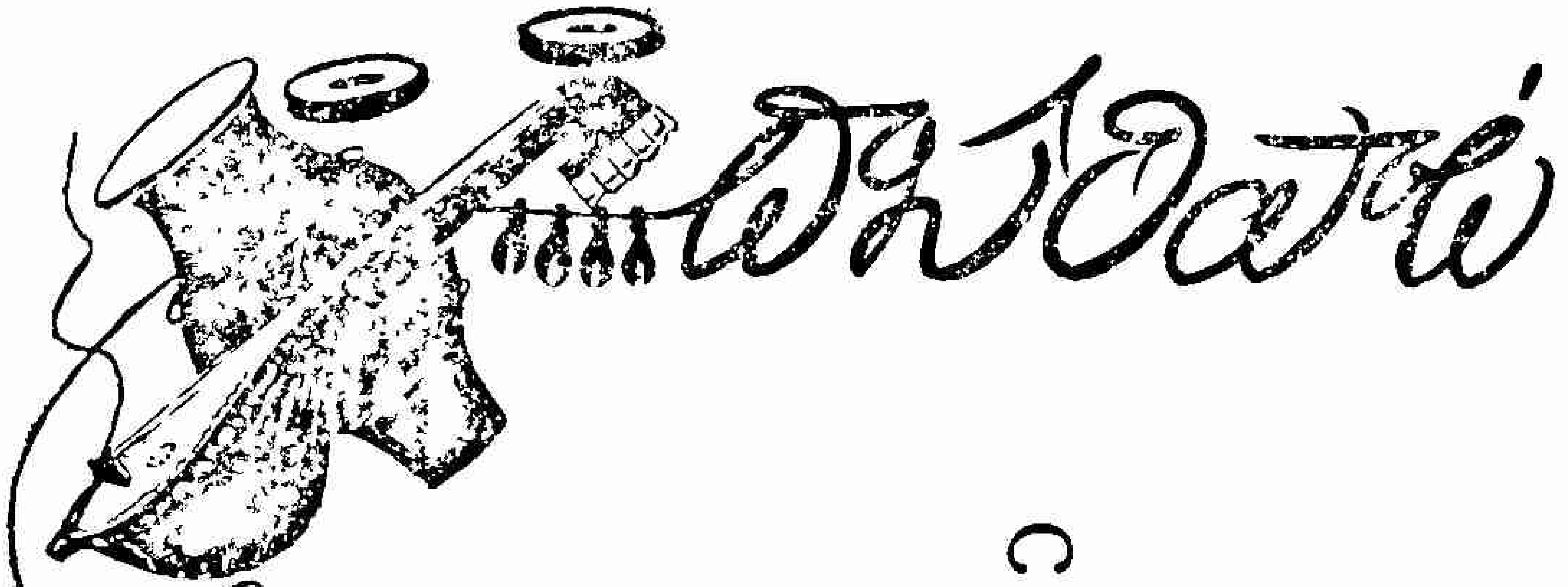
జెండా ఊపుతూ అక్కడే నిలుచున్నాడు. అప్పుడే అతడు రైలుబండి చూచాడు. ఇంజను డ్రైవరుమాత్రం అతనిని చూడలేదు. బండి సమీపిస్తుంది. రెండువందల గజాల దూరంలో బరువుబండి ఆపడం ఎవరికీ శక్యంకాదు.

జెబ్బనుంచి రక్తము ఊరికే కారిపోతోంది. చేతిని ప్రక్కకు అణచిపెట్టాడు. దానివల్ల ప్రవాహం కట్టుపడుతుందనుకొన్నాడు. కాని రక్తం ప్రవహిస్తూనే ఉంది. రెక్కలోపడ్డ గాయం లోతుగా ఉంది. అతనికి తల తిరుగుతోంది. కళ్ల ముందర నల్లటి ఈగలు ఎగురుతూన్నట్లు అయింది......కళ్లు చీకట్లు గ్రమ్మినవి...చెవుల్లో గంటలు వాయించిన శబ్దము వినబడుతోంది. బండి అతనికి అవుపించడంలేదు. దాని శబ్దము వినిపించడంలేదు......అతని మనస్సులో ఒక్కటే ఆలోచన ! "నేను నిలబడలేను—నేను పడిపోతాను—జెండా క్రింద పడవేస్తాను—బండి నామీదనుంచి పోతుంది; అయ్యో దేవుడా! రక్షించవా......!" అతని కళ్ళు మసకలు గ్రమ్మినవి. మనస్సు శూన్యమైనది. జెండా వదలివేశాడు. నెత్తురు జెండా క్రిందపడలేదు ఎవరిచెయ్యో దానిని పట్టుకొన్నది. ఎవరిచెయ్యో దానిని వచ్చేబండికేసి పైకెత్తి ఉంచింది ఇంజను డ్రైవరు దానిని

చూచాడు. వాల్వుమూసివేశాడు. ఇంజను మరల వెనక్కు త్రిప్పాడు. రైలుబండి ఆపివేశాడు.

ప్రయాణీకులు బళ్ళుదిగి గుంపులు గుంపులుగావచ్చారు. ఒళ్ళంతా రక్తంతో ఒకడు స్మృతి తప్పి పడిఉండడం చూచారు. ఇంకొకడు అతని ప్రక్క నిలబడి కర్రకు కట్టిన నెత్తురు జెండా ఎత్తిపట్టుకొని ఉండడం చూచాడు.

వాసిలీ ఒకమాటు చుట్టూచూచి తలవంచుకొన్నాడు. అతడన్నాడు, "నన్ను కట్టివేయండి. రైలుపట్టా ఊడదీసింది నేను."

౧

అతడు తెలగదాసరి. అతనినివాసస్థలము తెలుగుదేశము. అతని పరివారము, చుట్టములు, అతనిభార్య. అతని ఆస్తి ఒక తాంబ్రా, ఒకగుమిసీ, ఒక జత అంజెలులు.

అతని దృష్టి యెప్పుడూ పదములలో దాగియున్న తెలుగు వీరులమీదనే. అతని ఆశయము ఎప్పుడూ తెలుగు దేహములను పదములుపాడి పులకలెత్తించడమే

అతడు చూడని తెలుగుగ్రామములేదు. అతడు మెట్టని తెలుగుదేశములేదు. అతని పాటలు వినని తెలుగువారులేరు — కొందరు నవనాగరీకులుతప్ప.

మరాటీ మనుష్యులవలె యెర్రని పెద్ద తలపాగా పెట్టుకొని చిరిగిపోయిన పాత కోటు వేసుకొని పాత జరీకండువా వల్లెవాటుగా ధరించి పంచె యెగగట్టి బుజముమీది తాంబ్రా వేళ్ళతో మీటుతూ మెళ్ళో పూసలు కదిలేటట్టు చిందులు తొక్కుతూ అతడు మరాటీకథ

పదము చెప్పేటప్పుడు వీరరసము ఉట్టిపడేది. అతని బొమముడికి పెట్టుకొన్న నామము పెచ్చులు పెచ్చులుగా ఊడిపోయేది. బొటనవేలుకీ తర్జనకీ తగిలించుకొన్న అంజెళ్ళు ఖంగునమోగేవి. పక్కనే కూర్చున్న అతనిభార్య గుమిసిమీద మోకాలుపెట్టి భర్త ముఖముమీదనే వీక్షణములుంచి గుమిసి వాయించు నపుడు భర్త చెప్పు పదమునకు మరింత గాంభీర్యము వచ్చేది. జనులు ముగ్ధులైపోయేవారు,

అతనికి యిరవయ్యోయేట పెళ్ళైనది. పెళ్ళైనది మొదలు నేటివరకూ అతనిభార్య అతనివద్దనే ఉన్నది. పెండ్లి నాటి కామెకు పదాలుగోయేడు. ఆమె తండ్రికూడా ఒక తెలగ దాసరే. కాని అతడు అకాలమృత్యువువాతపడుటచేత ఆమె తల్లివద్దనేఉండి చాలా దరిద్రమనుభవించింది, కాని కొన్నిపద ములు నేర్చుకుంది. తల్లి దగ్గిరనున్నకాలములో ఆమెకు తల్లేసర్వ మున్నూ. పెళ్ళిచేసుకున్నతర్వాత ఆమెకుభర్తేసర్వమూ. భర్త దగ్గిర ఆమె గుమిసివాయించడం నేర్చుకుంది, భర్తదగ్గిర ఆమె కొత్త పదము లనేకములు నేర్చుకొన్నది, భర్త పాడేటప్పుడు అతనిపాటకు తాను ఊతపదమును కలిపేది. వారిహృదయాలకు అద్వితీయస్థితి లేనట్టే వారి పాటకుకూడా లేదు.

పదములోని వీరరసమును భర్త వెలువరించే టప్పుడు ఆమె హృదయము వీరరసముతో ఉప్పొంగేది.

కరుణారసము తనపదమునకు భర్త ఒప్పించేటప్పుడు ఆమె కళ్ళవెంబడివచ్చిన కన్నీళ్ళు గుమిసినితడిపేవి. 'తందాన తాన' అనే ఊతపదము గద్గద మయ్యేది.

భర్తచమత్కారముచూచి చిరునవ్వు నవ్వినప్పుడు ఆమె గుమిసిదెబ్బలలో నవ్వు వినిపించేది.

కొంటెతనముతో అతడు మీసముమీద చెయ్యివేసి నాయికానాయకుల శృంగారమును వర్ణించేటప్పుడు ఆమె తల వంచి గుమిసి తప్పువాయించేది.

భేదములేనివారి ప్రేమకు, కౌటిల్యమెరుగనివారిప్రేమకు, దేహములు వేరైనను వారి ఆత్మలను ఒక్కటిగ చేసినవారి ప్రేమకు ఫలముగా వారికి ఒక కొడుకుపుట్టాడు. వానికి ఇప్పుడు ఐదోయేడు.

౨

చదువుకున్నవాడంటే ఎవరు? వ్రాలుచేయగలవాడేనా! వ్రాలుచేయలేని భట్రాజులు, దాసరులు, జంగములు, సాతానులు, వీధిభాగవతులు — వీరిమాటేమిటి? భారతభాగవతములను, మహావీరుల దేశీయకథలను ఇతరులకు బోధించగల వీరు చేవ్రాలు చేయలేనివారనే కారణముచేత చదువురానివారని త్రోసివేయవచ్చునా? దేశములో కొందరు విద్యలను పోషించవలెను. కొందరు వృత్తులను పోషించవలెను. వృత్తులనుపోషించే వారికి చదువులలో నిగ్గు తెలియాలి. దానికోసము సంఘములో కొందరు ఏర్పాటుకావాలి. భట్రాజులు, దాసరులు మున్నగువారు ఇట్టివారు. వీరు సర్వసౌఖ్యములను పరిత్యజించి భిక్షుకవృత్తి అవలంబించేరు పూర్వము. ముఖ్యముగా మతప్రచారముకొరకై వాడూవాడు తిరుగుతూ భిక్షుకులై దేశములోని

అజ్ఞానమును ఒకవిధముగా పోగొట్టుచున్నారు. వీరిని చూచి నేటివారు 'కూలిపని చేసుకోకూడదా?' అనడం ఆచారమైనది. వంశపారంపర్యంగా వస్తూన్న ఆచారాలని ఒక్కమారు వదలి పెట్టడం కష్టం. అయినా వారికి భైక్ష్యవృత్తి నీచముకాదు: వారి దేవుడే ఒక భిక్షుకుడు కాబట్టి.

ఈకాలపు ముద్రాశాలలకన్న వీరే సంఘమునకు ఎక్కువ ఉపయోగకరంగా ఉండేవారు. అచ్చుయంత్రము చదువువచ్చినవారికే, వీరు అందరికీ ఉపకారముచేస్తున్నారు.

మనదాసరి చాలాపాటలు పాడగలడు. బొబ్బిలికథ, తిమ్మరాజుకథ, కోడిపుంజులకథ, సర్వాయపాపడుకథ, కామమ్మ కథ, కాంభోజరాజుకథ, చెంచుకథ మొదలైన కథ లనేకములు రసవత్తరముగా వినిపించగలడు. ఈ పదములన్నీ ఇతని భార్యకుకూడా వచ్చును వీరి అయిదేండ్లకొడుకుకు అప్పుడే అయిదారుకథలు ఒకమోస్తరుగా పాడడము వచ్చును.

ఇంతవరకు వీరిని భగవంతుడు ఆదరముతోనే చూచేడు. ఎక్కడికివెళ్ళినా వీరికి కడుపునిండా తిండిదొరకేది తగినబహుమానము దొరికేది. ఈ దాసరిదంపతులకు మొదట ఒకరిమీద ఒకరికి ఎంతఅనురాగముండేదో వారి పాటలమీదకూడా వారికి అంత అనురాగమే ఉండేది. ఇప్పుడు వారిద్దరూ వారిపాటల కన్న వారికొడుకుని ఎక్కువ అనురాగముతో చూచుకొంటున్నారు. కొడుకును ఒకరువిడిచి ఒకరు ఎతుకొనేవారేగాని నడిపించేవారుగారు. తమకు ఒకముద్ద తక్కువచేసుకునైనా తమ కొడుకుకడుపు నిండించేవారు. అసాధ్యమైన కోరికలు చెల్లించి ఆపూటకి ఉపవాసము చేయడముకూడా అప్పుడప్పుడు కద్దు

3

ఒకనాడు ఒక గ్రామములో దాసరిదంపతులు కోడి పుంజులకథ చెప్పుచున్నారు. దాసరి కూర్చుని ఉన్నాడు. అతని పక్కనే అతనిభార్య వాద్యము వాయించుచున్నది. ఆమెఒడిలో వారిపుత్రుడు పడుకున్నాడు. దాసరి చూపులు అతనిమీదనే తరుచుగాపడుచున్నవి. ఆమె పిల్లవాణ్ణి ఉండుండి అక్కునచేర్చు కొనుచూ ఊతపదము పలకడం మరిచిపోయేది. కోడిపుంజుల యుద్ధమువర్ణించేటప్పుడు చూపే ఉత్సాహము దాసరి ఆరోజున చూపలేకపోయేడు. రాజపుత్రుల పౌరుషవాక్యములు ఆనాడు నీరసములైనవి. ప్రజలందరు అతనిపాటనువిని పెదవి విరుచు కొన్నారు. కొందరు ముసిలివాడైనాడితడు, 'ఇక పదములు చెప్పలే' డన్నారు. గర్వము బలిసినదన్నారు మరికొందరు ఇతన్ని చూచి.

ఆరోజున వారికి రావలసినంత ఆదాయము రాలేదు.

ఆరోజుకు సరిపడేటంత ఆదాయమైనా రాలేదు.

రాత్రి మూడుగంటలైనది. కధముగిసినది. ప్రజలందరు ఇండ్లకువెళ్ళిరి. దాసరి తనకొడుకు ఒంటిమీద చెయ్యివేసిచూ చేడు. ఒళ్ళు కాలిపోతూంది. దాసరిభార్య తనకొడుకు కాలికి వున్న కట్టువిప్పినది దాసరి ఏదో పసరుముద్ద కాలిమీది గాయ మువిూద వేసినాడు. ఆమెమళ్ళీ కట్టుకట్టినది. దాసరి తనతల పాగా మెత్తగా వుండేటందుకు పక్కవేసేడు. దానిమీద తన కోటుపరిచేడు దాసరిభార్య తనకొంగు ఆ ప్రక్కమీదవేసి దాని మీద బాలుని పడుకోబెట్టి అతనిపక్కనే తాను పడుకొన్నది.

ఈవలిపక్క దాసరి రాళ్ళమీద పడుకొన్నాడు. తూర్పున ఉదయించిన చంద్రవంక మేలుకొనియున్న దంపతుల కన్నీటి బిందువులలో ప్రకాశించింది. ఊరుబయట చెట్టుక్రింద పడుకొనియున్న దాసరి కుటుంబమునకు మరునాడు పాటపాడితేనే గాని పొట్టనిండదు

౪

రాత్రి యెనిమిదిగంటలైంది. రెండు కిర్సనాలుదీపాలు ఊరిచివర చెట్టుక్రింద వెలుగుచున్నవి. చుట్టూప్రజలు కూర్చొని ఉన్నారు. దాసరి ఒకబుజముమీద తాంబ్రా మీటుతున్నాడు. బొబ్బిలికథ చెప్తూతున్నాడు. కూర్చునే చెప్తూతున్నాడు. యథాప్రకారము అతనిభార్య అతనిప్రక్కనే కూర్చున్నది. బుజముమీది వారికొడుకుదిక్కు శల్యమైయున్నాడు. కాలి మీది కట్టుమరింత పెద్దదిగాఉన్నది. ఉండుండి అతడు తలయెత్తి తండ్రికేసీ, తల్లికేసీ చూచి మళ్ళీ బుజముమీద తలవాల్చి కూర్చుకొనున్నాడు. ఆరోజున జ్వరము తగ్గినదని తల్లికి ఆశకలినది ఆరోజున జ్వరము తగ్గినదని తండ్రికి బెంగగావుంది. బొబ్బిలి కథ క్రమక్రమముగా రక్తికట్టుచున్నదని ప్రజలనుకొనుచున్నారు. బొబ్బిలికోట ముట్టడించడానికి సైన్యములు పూనుకొనుచున్నవి. యుద్ధమును వర్ణించి దాసరి ప్రజల మెప్పును పొందేడు. రంగారావు వీరకృత్యములు ప్రజలలో ఆవేశమును కలి

గించినవి. తాంబ్రాతీగెలు కదలిపోవుచున్నవి. గుమిసి ఖంగు మనుచున్నది. దాసరి యెలుగెత్తి రంగరాయమరణమును విల పించాడు. ప్రజలకు కళ్ళ నీళ్ళు గిరునతిరిగినవి. తల్లి బుజము మీాదనున్న కొడుకు ఒంటిమీాద చెయ్యివేసి చూచినది ఒళ్ళు చల్లబడుచున్నది. దాసరి ముఖముకేసి చూచినది. అతడు విజయరామరాజు క్రౌర్యమును వర్ణిస్తున్నాడు. కొడుకు హీన స్వరముతో 'అయ్యా' అన్నాడు. ఒకచేతితో సానురాగముగా కొడుకును నిమిరి అతడు కథ సాగించాడు.

తాండ్ర పాపయ్యకు బొబ్బిలివీరుల మరణవార్త తెలిసి నది. రౌద్రాకారుడైవచ్చి అతడు విజయరామరాజును చంపిన వార్త దాసరి పాడి ప్రజలకు తెలియజెప్పాడు. ప్రజలు తల వూపినారు. కాని అనుకొన్నంత రసవంతముగ పాపయ్య శౌర్య మును వర్ణించలేకపోయినా డేమిచెప్మా అనుకొన్నారు ప్రజలు.

తల్లి తనకొడుకువంటిమీాద మళ్ళీ చెయ్యివేసి చూచినది. దాసరి తాంబ్రా కిందపెట్టి రెండుచేతులతోను కొడుకు నెత్తు కొని రెండో భుజముమీాద వేసుకొన్నాడు. వేసుకొని బిక్కమొగముతో భార్యవంక తిరిగి చూచేడు.

పాపయ్య బంధువులమరణమునకై ఎన్నడూ ఎప్పుడూ విలపించనట్లు ఆరోజున విలపించేడు. దాసరిపాడిన పాట ఇంత కరుణామయముగా ఎప్పుడూలేదని అనుకొన్నారు ప్రజలు.

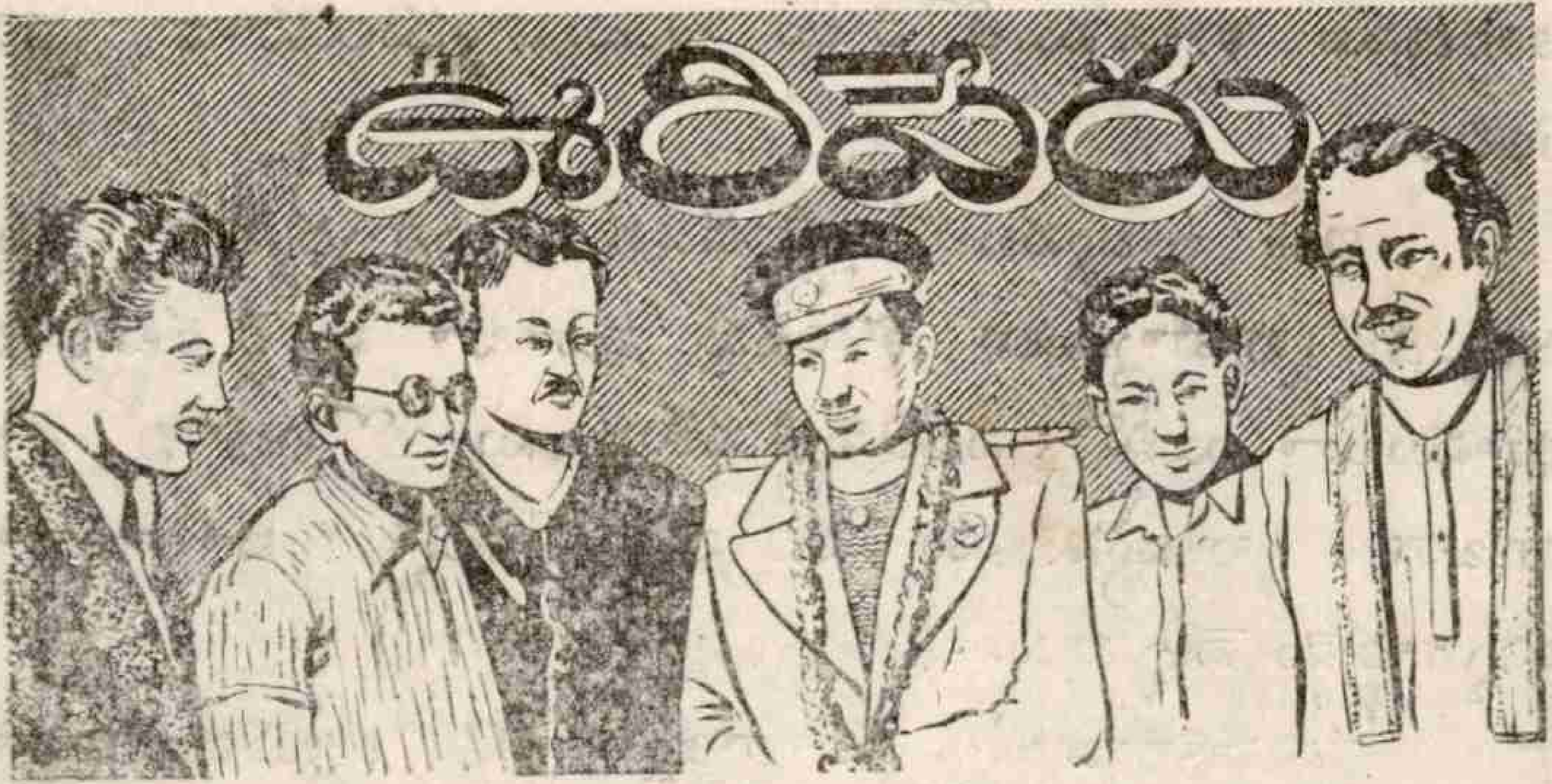
పాపయ్యతోపాటు దాసరితోపాటు ప్రజలుకూడా కన్నీళ్ళువిడిచి విలపించారు.

ఆ నాడా దాసరి ఆలపించినవిలాపగీతికకు దాసరిహృదయ తంత్రులే తంబురాతీగలై శ్రుతికలిపినవి.

ఆనాడా దాసరి ఆలపించిన విలాపగీతికకు ఆ తల్లి తన హృదయముమీద చేతులతో గుమిసివాయించింది.

౧౯-౨౭

———

౧

ఆ రాజ్యమును పాలిస్తూవున్న మహారాజుకీర్తి దేశదేశములా వ్యాపించినది. ఎక్కడలేని పండితులూ, కవులూ, యాచకులూ, రాయబారులూ ఆ మహారాజు దర్శనంకోసము వస్తూపోతూ ఉండేవారు. కవు లీ మహారాజును భోజు డన్నారు. యాచకు లీ మహారాజును కర్ణు డన్నారు. పరరాజు లీ మహారాజును ధర్మ రా జన్నారు. ప్రజలందరూ ఈ మహారాజును భగవంతు డన్నారు.

ఈ మహారాజుగారి అసలుపేరు శ్రీ భావరాజుగారు. గద్దె ఎక్కి కొద్ది సంవత్సములే అయినప్పటికీ ప్రజానురాగము గలిగి ప్రజాహితకార్యముల చేస్తూవుండేవాడు.

సమీప రాజ్యములోనున్న ప్రజలు కాటకములచేత మూడు సంవత్సరములబట్టి బాధపడుతూవున్నారు. అతివృష్టీ, అనావృష్టీ కారణములుగా పంటలు పండకపోవడము ఒక

కారణము. కాటకముతోపాటు అంటువ్యాధులుకూడా ప్రవే శించినవి.

ఇంక రాజ్యములో ఉండడము దుస్సాధ్యమని చెప్పి అక్కడి బ్రాహ్మణులు కొందరు మూటా ముల్లే కట్టుకొని, భూములూ యిళ్ళూ వదలిపెట్టి పశువులను తోలుకొని భావ రాజుగారి రాజ్యమునకు వచ్చినారు. వచ్చి మహారాజుగారి దర్శనార్థమై వెళ్ళినారు.

"మహారాజా! మారాజ్యములో కాటకములవల్లా, వ్యాధులవల్లా నిలువ నీడలేక మీ అండ చేరుతున్నాము. తృణ కాష్ఠజలసమృద్ధిగల మీ రాజ్యములో మాకు తలదాచుకోవ డానికి చోటు దయచేయించాలి" అన్నారు.

ఆమహారాజుగారు మాంబాగన్నారు. ఫలవంతమైన భూములమధ్య గృహములు నిర్మించి ఆ గృహములలో యీ బ్రాహ్మణులను కాపురముండమన్నారు భా వ రా జు గా రు. ఒక్కొక్క కుటుంబమునకు సరిపోయే గ్రాసము నీయగల భూములను వారి వారికి పంచిపెట్టి వాటిపై పన్నులను స్వల్ప ముగా విధించినారు.

మహారాజుగారి పై కృతజ్ఞత కొద్దీ ఆబ్రాహ్మణులం దరూ ఆ అగ్రహారమునకు భావాపురమని పేరు పెట్టినారు. కొన్ని సంవత్సరాలు ఈమోస్తరుగా జరిగినవి. బ్రాహ్మణులం దరూ కలిసి మహారాజుగారి దర్శనార్థమై వెళ్ళినారు.

"ఏమివచ్చారు భూదేవులు" అన్నారుమహారాజుగారు.

"మహాప్రభో! చతుర్వర్ణములవారూ లేకపోవడంవల్ల మాభావాపురం, లోపసహితముగా వుండుకుంటున్నది. అన్ని

వృత్తులవారూ మా అగ్రహారమున లేకపోతే మేముమాత్రం బ్రతకడం ఎలాగ" అన్నారు.

మహారాజుగారు 'సరే' అన్నారు. భావాపురము కొంత కాలమునకు అన్ని జాతుల వారికీ ఆకరమై సిరి సంపదలతో తుల తూగుతూ వున్నది మరికొన్ని సంవత్సరములు జరిగినవి. భావా పురవాసులందరూ కలిసి మళ్ళీ మహారాజుగారి దర్శనార్థమై వెళ్ళినారు. "ఇప్పుడేమి?" అన్నారు మహారాజుగారు.

"మహారాజా! పంటలవల్ల గ్రాసము సరిపోవుచున్నది. తాగుటకు కావలసినన్ని నీళ్ళుకలవు. మాపశువులకుగడ్డిలోపము లేదు. మీరాజ్యములో పండేపంటలూ, కూరగాయలూ, మీ రాజ్యములోని మంచిమంచి పశువులూ, ఇతర గ్రామములలో మంచిమంచి పనివాండ్రు తయారుచేసిన వస్తువులూ మాకు లభించడం ఎట్లాగ? మేము దూరదేశములు వెళ్ళగలమా మహారాజా?" అన్నారు పురవాసులు.

"అయితే ఏమికావా"లన్నారు. మహారాజుగారు.

"ఒక వారము మావూళ్ళో సంత జరిపేట్లు ఉత్తరువు పాలించాలి ప్రభువువారు" అన్నారు ప్రజలు.

"సరే", అన్నారు మహారాజుగారు. ఇతరగ్రామముల నుంచి వచ్చిన సరుకులు తాముకొంటూ తమగ్రామములలోనివి యితర గ్రామములవారికి అమ్ముతూ సంతుష్టిగా కాలము గడుపుతున్నారు భావాపురవాసులు. మరికొన్ని సంవత్సరములు జరిగినవి. ప్రజలందరూకలిసి మహారాజుగారి దర్శనార్థమై వెళ్ళి నారు మళ్ళీని.

"ఎందుకు వచ్చేరు" అన్నారు మహారాజుగారు.

"ప్రభువులవారు మా విన్నపం పాలించాలి. మా గ్రామములో వెలసిన శ్రీ కృష్ణస్వామికి దేవాలయం నిర్మించుకొని చాలాకాలమైనది. దేశ దేశములవారూ మా కృష్ణస్వామిని కొలిచి యిష్టసిద్ధులు పొందవలెనని మేము ఆశిస్తున్నాము" అన్నారు ప్రజలు. "ఏమిచేయమన్నారు" అన్నారు మహారాజుగారు. "తమరాజ్యములోవారూ ఇతర రాజ్యములోవారూ తమతమ రాజ్యములలో ప్రసిద్ధికెక్కిన పనివాళ్లు తయారుచేసిన రకరకముల సామానులతో మా ఊళ్ళో దుకాణములు పెట్టవలెను. అందరూ మా కృష్ణస్వామిని కొలవవలెను అందుకోసం మా భావాపురములో ఏడాదికొకమారు తిరునాళ్ళు జరిగేటందుకు ఉత్తరువు దయచేయించాలి. ఇంతే మా మనవి", అన్నారు.

"సరే" అన్నారు మహారాజువారు. ప్రతియేడూ నేర్పరులైన శిల్పులు తయారుచేసిన లోహవిగ్రహములు, శిలావిగ్రహములు, కర్రసామానులు, యింకా యితర వస్తువులు చుట్టుపట్ల రాజ్యములలోని ప్రజలు తేగా భావాపురం కలకలలాడుతూ వుండేది. అనేకవిద్యలలో ప్రవీణులైనవారువచ్చి తమ విద్యలను ప్రదర్శించేవారు. కాడి పట్టులూ, గుండ్లెత్తడాలు, మొదలైన బలమును సూచించేపనులు చేసేవారు చాలామంది. వీటితోపాటు అశ్వజవపరీక్షలూ, వృషభబలపరీక్షలూకూడా జరుగుతూ వుండేవి. ఇవిగాక పురాణకాలక్షేపాలూ, హరికథలూ, వీధి భాగవతాలూ, యక్షగానాలూ, తోలుబొమ్మలాటలూ మొదలైనవి ప్రజలకు సంతోషాన్ని కల్పించేవి.

అన్నిటికన్నా గొప్పవిషయం ఏమంటే శ్రీకృష్ణస్వామి మహత్తు దేశదేశములా వ్యాపించింది.

భావాపురం తిరునాళ్ళు చాలా ప్రసిద్ధికెక్కింది.

ఈ రీతిగా చాలా సంవత్సరములు జరిగినవి.

భావాపురవాసులందరూ ఏవిధమైన లోటూలేకుండా తమయేలికవంటి ధర్మప్రభువులు యిదివరకు పుట్టలేదనీ, యిక పుట్టబోరనీ దృఢవిశ్వాసముగలవారై కాలమును పుచ్చినారు.

శ్రీశ్రీభావరాజుగారు కొన్నేళ్ళకు కీర్తిశేషులైనారు.

చాలకాలమువరకూ ఆ రాజ్యమును వారి వంశస్థులు పరిపాలనచేసినారు. కొన్నితరములైన తరువాత ఆ రాజ్యము యీ వంశస్థులచేతినుండి వేరొకరి వశమైనది.

భావరాజుగారి వంశమువారు రాజ్యచ్యుతులై నప్పటికీ భావరాజుగారికీర్తి భావాపురములో స్థిరస్థాయియై వున్నదిగదా అని వారివంశస్థులూ సంతోషించేవారు. కొన్నివందల సంవత్సరములు గడచినవి.

రాజ్యముల సరిహద్దులు మారినవి స్వదేశరాజుల పరిపాలనము అంతరించింది. దూరదేశములనుంచి భిన్న వేషభాషలుగల కొత్తవారువచ్చి యీ రాజ్యములను ఆక్రమించి ఏలడము ప్రారంభించినారు. రాజ్యములలో, అనుకోని మార్పులు అనేకములు సంభవించినవి.

౨

భావాపురంలోని ప్రజలలో వేషభాషల్లో మార్పులు పుట్టినవి. రాజుల్నిబట్టి ప్రజలు మారడము సామాన్యంగా సహజం.

వేషభాషలతోబాటు వారి వృత్తులుకూడా మారిపోయినవి. మనక్షవృత్తులు మారినవి. ఈ క్రొత్తసంప్రదాయాలు స్వీకరించిన యువకులందరూకలిసి ఒకనాడు గ్రామస్థుల సభ చేయించారు. అందులో ముఖ్యముగా రాజవిద్యనభ్యసించిన వారే యీ సభ నలంకరించారు.

అసలు సభ చెయ్యడానికి కారణం ఏమిటీఅంటే-ఆచుట్టు పట్ల గ్రామముల నేలుతూన్న ప్రతినిధి స్తోత్రప్రియుడు. తానీ దేశమున కొద్దికాలమే ఉండువాడనేసంగతి గ్రహించి ఆ స్వల్ప కాలములో తనకీర్తిని ఆ ప్రాంతముల నెలకొల్పవలెననే అపేక్షతో వున్నాడు. స్తోత్రప్రియుడికి స్తోత్రపాఠకులు దొరకడం ఏమికష్టము? అందులో ఆయన సర్వాధికారియై వున్నప్పుడు. భావాపురయువకులు పెక్కురు ఆయన నాశ్రయించినారు. ఆయన తన మనోభీష్టమును వీరికి వెల్లడిచెయ్యగా "అదెంత పని" అన్నారు వీరు.

"అయ్యా! మీరా భావాపురము ననుసరించియున్న భూములను కొన్ని నివేశనస్థలములుగా ప్రజలకు యిప్పించాలి. దానికోసమై మీరు స్వల్పముగామాత్రము దరఖాస్తు పొమ్ము పుచ్చుకోవాలి" అన్నారు.

"అయితే భూమికోసం దరఖాస్తులు పెట్టించండి" అన్నాడాయన.

యువకులు, అందరిచేతా, స్వల్పమూల్యమునకు వస్తున్నాయని, నివేశనస్థలములకోసము దరఖాస్తులు పెట్టించినారు. భావాపురమునసనుసరించి కొద్దికాలములో ఒకపేట ఏర్పాటు కాబడ్డది ఆ పేటకు ప్రాముఖ్యముకలగడానికి ఆ అధికారి తన ఆఫీసుల నక్కడనే కట్టించుకున్నాడు. యువకులందరూ కలసి ఆ పేటకు ఆ అధికారి పేరుపెట్టి తీరాలి అన్నారు.

ఆ పేటనందరూ కూపరుపేట అని పేర్కొన మొదలు పెట్టినారు.

కొన్ని సంవత్సరములు జరిగినవి.

"మీపేరు మావూళ్ళో శాశ్వతముగా వుంటుందిగాదా. ఇంకెందుకు మీకు విచారం" అన్నారు యువకులు, అధికారిని చూచి. "పేటకు అంత ప్రాముఖ్యములేదు. ఊరి పేరు దేశదేశములా తెలుస్తుంది. పేటపేరు చుట్టుపక్కల మాత్రమే చెప్పుకుంటారు" అన్నాడు అధికారి.

"చిత్తము. అలాగే చేయిస్తాము" అన్నారు యువకులు.

"మేలు మరువను సుమండి" అన్నాడు అధికారి.

భావాపురవాసుల సభ కరతాళధ్వనులతో బాగుగా జరిగినది. అగ్రాసనాధిపతి సభను జరిపించాడు. యువకులు కొందరు ఉపన్యాసములిచ్చారు.

"అగ్రాసనాధిపా,! సభ్యసోదరులారా. ఈనాడు మన మిక్కడ సమావేశమైన సంగతి మీకందరకు దెలిసినదే. న్యాయతీర్పరియు, ధర్మమూర్తియునగు మన యధికారి కూపరు

గారి యెడల, మనము జూపవలసిన కృతజ్ఞత క్రియాపూర్వక ముగా నుండవలెనని నేను మెండుగ నువపాదించుచున్నాడ. అయ్యధికారి గుణములపుట్ట. వన్నెపెట్టిన కుందనము. త్రుప్పు వట్టిన యినుముగాడు. ఈయనపేర మనమీపురమును పిలిచి నట్లయిన మనకు అనేకవిధములగు లాభములున్నవి. ఆయన యెడల మనము కృతజ్ఞత చూపిన వారమగుదుము. మనయూరి ప్రస్తుతనామంబు చాల ప్రాతపడియున్నది. ఆపేరు మార్చనిచో మన యూరివారందరు పూర్వాచారపరాయణులనియు, మూఢ విశ్వాసముకలవారనియు పాలకు లూహింతురు. కాబట్టి మన యూరికి కూపరపురమను నామధేయ ముంచవలెనని నేను మీ సమ్మతికోరినాను. నేను నుడివిన తెలుగున మీరలాచరించిన నేనమందానందకందళితహృదయారవిందుడనగుదును. అప్పుడే మనము కూపరుగారియెడల కృతఘ్నులము కాలేదని ప్రపంచ మునకు ముక్తకంఠములో నొక్కి వక్కాణించినవార మగు దుము" యువకులందరూ కరతాళధ్వనులుచేసి తమ సమ్మతిని తెలిపిరి. ఒక మూలనుంచి ఒక ముసలివాడు లేచి "అయ్యా లారా! మాపెద్దలు చెప్పగా విన్నాను. ఏమహారాజో మన పెద్దలకు ఉపకారం చెయ్యడంవల్ల మనపెద్ద లీపురమునకు భావాపురమనే పేరుపెట్టినారట. నేను ముసలివాడిని. నామా టలు మీకు వినిపిస్తున్నాయో లేదో, పేరు మార్చడం దోషం. దోషం. తరవాత మీచిత్తం."

యువకులందరూ గోలచేసినారు. అగ్రాసనాధిపతిగారు నోట్సు తీసుకున్నారు.

పురమునకు కొ త్తపేరు వుంచవలెనని తేలింది. అల్పా హారములతో సభ ముగిసింది.

సభాతీర్మానములు దొరగారికి తెలియచేశారు. గ్రామ రికార్డులలో యిప్పటినుంచి కొ త్తపేరే వాడుతూవుండవలసి నదిగా వారు ఉ త్తరువు చేసినారు. అనాటినుంచీ భావాపుర మనేపేరు అంతరించిపోయినది. కూపరుపురమనేపేరు వ్యవ హారములోనికి వచ్చినది.

... ...

సంవత్సరాది సమీపిస్తూవున్నది యువకులందరూ అధి కారితో ఎక్కువ చనువుగా వుంటున్నారు. అధికారి వీరివంటి వారు లేరని స్నేహితులతోటీ, పై అధికారులతోటీ చెప్పినాడు. వీరినిగురించి పెద్దపెద్ద వు త్తరములు వ్రాసినాడు. వారందరూ ఎంతో ఆశతో కనిపెట్టుకొనివున్నారు.

సంవత్సరాది వచ్చినది. బోలెడంత డబ్బు ఖర్చుపెట్టిఅధి కారిని యువకులు గౌరవించినా రా రోజున. సంవత్సరాదిపట్టిక వచ్చినది. దేశములోని ప్రముఖులగు వారందరికీ అందు బిరుదు లిచ్చినారు. కూపరుపురములోని యువకులపేళ్ళు మూడు ఆ పట్టికలో వున్నాయి.

ఒకరికి "రావు" అను బిరుదు వచ్చినది.

రెండవవారికి "దివాను" అను బిరుదు వచ్చినది.

మూడవవారికి "సాహేబు" అను బిరుదు వచ్చినది.

యువకులు ముగ్గురూ గ్రామమంతా స్వంతఖుస్పులతో వూరేగినారు. ఈ అధికారివంటి ప్రభువు యింతకుముందు పుట్టలేదు. యింకముందు పుట్టబోడని వుపన్యసించినారు. కొంతకాలము గడిచింది.

కూవరుపురం ప్రజల నోళ్ళల్లోపడి క్రమక్రమంగా నలిగి పోయింది. నేడు దానికి కుప్పాపురం అనే పేరు స్థిరమైంది. నేటి కవులు తమ గ్రంథాల్లో దీనిని రాశీపుటభేదన మని వర్ణిస్తూ వస్తున్నారు.

౧

ఆ కొండను మీరు చూచి ఉండరు. నాటికీ నేటికీ ఎవ్వరూ కూడా ఆ కొండను చూచి ఉండరు. చూడరు, చూడడానికి ఎవ్వరికీ మనస్కరించదు. అంత పాపభూయిష్టమైన కొండ అది, న్యాయానికి ఆ కొండది తప్పుకాదు. దాని నాశ్రయించుకొని బ్రతికిన నావల్ల ఆ కొండకు కళంకం వచ్చింది.

పవిత్రమైన ఏటిగట్టుననే ఉన్నది ఆ కొండ; లోకాల కళంకాన్నంతా కడిగివేసే శక్తిగల ఆయేరు ఆకొండ కళంకాన్ని కడగలేదు. నావల్లనే ఆ కళంకం ఆ కొండకు పట్టుకొంది కాబట్టి.

పవిత్రమైన ఏరు, అద్దరినీ ఇద్దరినీ దట్టముగా పెరిగిన ఫలవృక్షములు. నీటిఅంచుల నాశ్రయించి పెరిగిన రెల్లు దుబ్బులూ, రెల్లుదుబ్బులనాశ్రయించిన చిన్నపక్షులూ, అనంత ప్రాణికోటి. ఆయేటి ఒకగట్టున నాకొండ, కొండకు అన్నివైపులా ఫలవృక్షములు. ఎవరు పెంచారో మాకోసమని ఆ ఫల వృక్షములు; ఎవరు మాకోసమని పాలవంటి ఏటినీళ్ళు ఆ ప్రాంతముననే ప్రవహింపజేస్తున్నారో; మాకు ఇరుగు పొరుగుగా

ఉండేటందుకు ఎవరు ఆ పాటలుపాడే పక్షులను, ఆ చిందులు త్రొక్కే మృగములను, ఆగంతులువేసే కీటకాదులను ఆ ప్రాణి కోటి నంతనూ సమకూర్చారో; ఎవరి దయాదాక్షిణ్యములు ప్రాపుగా మేము ఆ అడవిలో కులాసాగా కాపురం చేస్తున్నామో- మాకు తెలియదు. తెలుసుకుందామని ఊహ, ఇచ్ఛ మాకు కలుగలేదు. నేనూ, నా కుటుంబమూ ఆ కొండమీద కాపురము, ఆ అడవిలో సంచారము, ఆయేటిమీదవిహారము. సౌఖ్యమునకు ఇదే మేరకదా అనుకున్నాము. మాకొండమీద పెద్దపెద్ద పాషాణములు పేర్చిపెట్టినట్లున్నవి. ఆ పాషాణములే ద్వారముగా ఉన్నవి. గదులుగా ఏర్పడ్డవి. అంతఃపురములైనవి. ఆ పాషాణములే వేదులు, జరుగుడుబండలు, ఆపాషాణములే కోటగోడలు, సౌరంగములైనవి. ఆ కొండ మాఉనికి పట్టుగా, మాఇల్లుగా, మానగరుగా నేము భావించుకొంటున్నాము.

ఆ కొండప్రక్కలమీద నిలువుగా చెట్లు పెరిగినవి. దట్టముగా పెరిగినవి; ఆ కొండ చుట్టూ దట్టముగా పెరిగిన చెట్లు; ఆ కొండనుంచి చూపుకందనంతదూరమువరకూ దట్టముగా చెట్లు ఆ చెట్లు మాకు సంచారభూములు; ఆ చెట్లు మాకు ఆటపట్టులు; ఆ చెట్లు మాకు భోజనములు; ఆ చెట్లు మాకు లీలోద్యానములు, సౌఖ్యమునకు ఆ కొండా ఆ అడవీ మేర అని మీకుమాత్రం తోచడములేదూ?

ఆ చెట్లకొమ్మలలో రాత్రివేళ నేము నిద్రించే సమయాన చిరుతపులులూ, పెద్దపులులూ, ఏనుగులూ, సివంగులూ,

తోడేళ్ళూ ఆ ప్రాంతమున సంచరిస్తూ బొబ్బరిస్తూ ఉంటవి. మాకు అవి తలారులు, ఈ బొబ్బరింతలతో అడవిఅంతా ప్రతిధ్వనిస్తుంటే మాకు హాయిగా నిద్రపట్టుతుంది.

పగటివేళ లేళ్లు మాకొండచుట్టూ చెంగలిస్తూ తిరుగుతవి. పక్షులు, వన్నెవన్నెల పక్షులు, రెక్కలు విప్పి చాచి ఎగురుతూ మాకు నేత్రానందము కలుగజేస్తవి రకరకముల గొంతుకలతో రకరకముల పాటలతో, రకరకముల పలుకులతో అడవిని మధురారావములలో ముంచివేస్తవి కొన్ని పక్షులు. రాలేక రాలేక చెట్లసందులలోనుంచి సూర్యకిరణములు బలవంతముగా సందుచేసుకువచ్చి పచ్చికలమీద శయనిస్తవి. మాకొండప్రక్కలమీద మేకలూ, జింకలూ, ఆవులూ మొదలుగా వచ్చి తియ్యనిపచ్చిక మేస్తవి

మాయేటి కీవలిగట్టునా ఆవలిగట్టునా పెరిగిన వృక్షములు కొమ్మలూ కొమ్మలూ కలుపుకోవడం వల్ల మేమంతా ఏటి నడిమిభాగముచేరి నీడలతోనూ వెలుగులతోనూ ప్రవహించే సుళ్ళుతిరిగే, తలక్రిందులయ్యే, చెంగునదాటే ఏటినీళ్ళను చూస్తూవుంటాము.

ఈ సౌఖ్యోన్నతికి పశులమై తిండికీ నీటికీ లోటులేకుండా ఆకొండమీద మేము కాపురము చేస్తున్నాము. అప్పటి కింకా ఆకొండకు కళంకము రాలేదు.

౨

ఒకనాడు ఒక పెద్దకేక వినిపించింది. ఆకేకకు చెట్లకొమ్మ లల్లలాడినవి. కొండగుహాలు ప్రతిధ్వనించినవి. ఆకేకనందుకొని మా యేరు అన్నిదిక్కులా దానిని వ్యాపింపచేసింది.

ఆ కేక వానరలోకాన్ని ఉద్దేశించినది. వానరలోకాని కంతకూ అది చాటింపు. పుట్టినాడట లోకములో పుణ్యపురుషు డొక్కడు. సంహరించినాడట వానర చక్రవర్తిని వాలిని.

కట్టినాడట పట్టము కపిలోకమునకు సామ్రాట్టుగా సుగ్రీవునకు. ఆపుణ్యపురుషుడు అవతారపురుషుడట. ఆ అవతారపురుషుని నామమై పవిత్రమైనదట రామశబ్దము.

ఆచాటింపు, ఆ కేక, ఆపిలుపు మా శ్రవణపుటములలో ప్రవేశించి హృదయమున హత్తుకొన్నది. ఆ కేక మాకు ఆదేశమైనది.

పుణ్యపురుషుడు అవతారపురుషుడు జన్మించిన కాలాన మీరు సమకాలీనులై ఉండడం తటస్థించిందా? అప్పుడుగాని మాసంతోషం మీకు బోధపడదు.

పుణ్యపురుషుని కనగలిగిన కాలము ఎంత మహత్తరమైనదో తత్కాలముననే ఉండే జనులెంత అదృష్టవంతులో ఆ కాలపువారికి తెలియకపోయినా తరువాతి ప్రజలు తెలుసుకొంటారు. ఆ కాలమున తాముండకపోతిమిగదాఅని వగతురు.

కాలము అనంతమైనది. అందులో కొన్నిభాగాలు ఉత్కృష్టములు. ఉదయించే సూర్యునిశోభ ప్రభాతానికి పట్టినట్లు ఉదయించే మహాపురుషునిశోభ ఆ కాలానికి పట్టుతుంది.

ఒక దివ్యకాంతి ఆ కాలాన్ని ఆవరిస్తుంది.

ఒక దివ్యసౌరభము ఆ కాలములో ఇమిడి ఉంటుంది. ఆకాలానికే ఒక దివ్యమైనమాధుర్యం ఉంటుంది. ఆ కాలము లోనే పక్షులు మరీ శ్రావ్యముగ పాడుతవి. ఆ కాలములోనే మేఘములు నెలకు మూడువానలు కురుస్తవి. పంచభూతములూ ఆకాలభాగాన్ని అంటివున్న కల్మషాన్ని కడిగివెయ్యడానికి పూనుకొంటవి.

మహాపురుషోదయాన్ని చూడగలిగిన ఆనాటిప్రజలు ఎంత అదృష్టవంతులై ఉంటారు!

ఆకాలపు ప్రజ లందరూ అదృష్టవంతులా? ఆకాలపువారికందరికీ సంతోషముంటుందా? కాదు; ఉండదు. కోరికలు పెంచుకొని పెంచుకొని ఆ కోరికలు సఫలపరచుకోవడమే సంతోషమని ఊహించేవారికి మహాపురుషోదయముతో ఏమిపని?

అధికారమును ఆశ్రయముగా చేసుకొని లోకమునకుపకారం చేస్తున్నామని చెప్పి అపకారం చేసేవారికి మహాపురుషోదయము అసంభవము.

తమతమ శాసనములకు ప్రజలను లొంగదీసుకొని వాటినే మతముగా భావించుకోమని బోధించేవారికి మహాపురుషోదయమేటికి? మహాపురుషోదయమునాటి ప్రజలు అవతారకారణమైన మహాపురుషుని కార్యములు సాధించుకోడానికి సాధనములై ఉంటారు. అందువల్లనే వారికి సౌఖ్యముండదు. లోకులు సాధారణముగా దేనిని సౌఖ్యమని భావిస్తారో అది ఉండదు. వారి జీవితమంతా కష్టభూయిష్టమై ఉంటుంది. మహాపురుషునితో పాటు జన్మించినందుకు వారికి ఫలము ఈసడింపులు, బాధలు,

మరణము కాని వారి మనస్సుమాత్రము నిండుశాంతితో నిండి ఉంటుంది.

బాధలు తలచుకొని మహాపురుషుని ఆదేశములు లెక్క చెయ్యరు కొందరు.

మహాపురుషుని ఆదేశనిర్వహణము స్వర్గతుల్యముగా భావించి సమస్తమూ అందుకొరకై ధారపోస్తారు కొందరు.

3

ఆనాటి కపిలోకమునకు ఆజ్ఞ వచ్చినది, రాముని ఆజ్ఞ సుగ్రీవునిద్వారా వచ్చినది

ప్రతియొక్క కపినీ ఉద్దేశించిచేయబడ్డ ఆజ్ఞ అది. రాక్షస సంహారమునకు పూనుకొమ్మని ఆజ్ఞ. సుగ్రీవుని కేతనము క్రింద చేరి రామకార్యమును కపులందరూ నిర్వహించమని ఆజ్ఞ.

అట్టి ఆజ్ఞలో ధనములేదు. సౌఖ్యము లేదు. అట్టి ఆజ్ఞలో నిరంతరత్యాగ మున్నది. స్వర్గ మున్నది.

ఆ ఆజ్ఞ కిష్కింధ అంతటా వ్యాపించినది. కిష్కింధా వాసు లందరూ దానిని పాటించారు. సుగ్రీవునాజ్ఞ తలదాల్చి స్వధర్మనిర్వహణార్థము బయలుదేరారు. స్త్రీపురుషవిచక్షణ లేదు. వృద్ధులూ, బాలురూ అనే విచక్షణ లేదు. అందరూ ఒక్క హృదయముతో ఒక్కపట్టుదలతో, భక్తితో ఆవేశముతో సుగ్రీవునికొండ చేరారు. త్యాగమనే బుద్ధిలేదు. కీర్తివస్తుందనే ఆశలేదు. శాశ్వతత్వమువారికి కలుగుననే ఆశలేదు. స్వామి

కార్యముమీదనే బుద్ధి. మహాపురుషుని ఆదేశమును విధేయ పూర్వకముగా అంగీకరింపవలెననియే సంకల్పము. వారందరూ ధన్యులని వేరే చెప్పవలెనా?

ఆ ఆజ్ఞ మాకొండనూ చేరినది. మాచెవులలోకూడ పడది. ఆ ఆజ్ఞ విని మాకొండ, అచ్చటివనము, ఆయేరు పులకితములైనవి. ఆ ఆజ్ఞను విన్న సంతోషము మాకు కలిగింది. ఆ ఆజ్ఞను అందరూ పరిపాలిస్తున్నారనే వార్త మాకు సంతోషము కలిగించింది మా జాతి వారందరూ స్వామికార్యధురంధరు లనిన్నీ, మాజాతివారందరూ త్యాగశీలురు, పరాక్రమశాలులూ అనిన్నీ మాకు గర్వము కలిగింది. మాహృదయములుకూడా ఉప్పొంగినవి.

సుగ్రీవుని కేతనము క్రిందకు మేముకూడా సాయుధులమై చేరవలెనుగదా! సోత్సాహులమై శ్రీరామకార్యముకు మేము మాత్రము పూనుకొనవద్దా? మమ్ముకూడా ఉద్దేశించినదేగదా ఆ ఆజ్ఞ. స్వామిఆజ్ఞ కెదురుపోవచ్చునా? దైవకార్యము కాదనవచ్చునా? ఎవరికొరకు యీ దేహములు పెంచుకొనుచుంట—స్వామికొరకేగదా!

ఎవరివల్ల యీసౌఖ్యములు మాకు కలుగుతున్నవి—స్వామివల్లనేకదా! జన్మకు సాఫల్యమేమిటి?—బ్రదికినందువల్ల ఫలమేమిటి?—అవతారపురుషుడువచ్చి తన కార్యము నిర్వహించమని ఆదేశించినప్పుడా వెనుకంజ వెయ్యడం? మేము మాత్రము కపులము గామా? కిష్కింధనేలే సుగ్రీవుడు మా రాజుగాడా? సుగ్రీవుని దేవుడు మాదేవుడుగాడా?

మేము కర్తవ్యమును నిర్ణయించుకోవలసినపని యే మున్నది? మేము ఆలోచించవలసిన పనియేమున్నది? మేము సందేహించవలసిన పనియేమున్నది? కాని—

౪

కాని మేము కర్తవ్యమును నిర్ణయించుకోవలసివచ్చింది. మేము సందేహించాము. మేము ఆలోచించవలసివలసివచ్చింది! ఆలోచించడం మొదలుపెట్టాము. సంశయాత్మ నశిస్తాడం టారు. మేము సంశయించాము. సంశయాలు తీర్చుకొని ఆలో చనలు సాగించి ముగించి తరువాత స్వామికార్యానికి పూనుకో వలెనని సంకల్పము చేసుకొన్నవారాకార్యములలో ఎప్పుడైనా దిగడం సంభవిస్తుందా?

ఇక్కడ మాకొండ—సర్వసౌఖ్యాలకూ ఆలవాలమైన కొండ—ఇహసౌఖ్యాలకి మేరచూపించే కొండ!

అక్కడ లంకాపురి—భీషణవక్త్రిగహ్వరము తెరచు కొని నృత్యముచేస్తూన్న మృత్యుదేవత కాటపట్టయిన లంకా పురి—భయము, బాధ, భీభత్సముల కాకరమైన లంకాపురి!

ఇది మేలా? అది మేలా?

ఇక్కటి ఈయేరు - ఈవనము - ఈ మృగముల సందడి ఇక్కడి ఈవిహారములు ఇక్కడి ఈ సంచారములు ఈ సుఖము లు—వీటికి బదులుగా అక్కడి సముద్రోత్తరణము, సేతు నిర్మాణము, దూరప్రయాణము—ఆరాక్షసుల కోలాహలము

— అక్కడి గర్జనిర్భేదకమగు రణభేరీశబ్దములు — అక్కడి రణరంగవిహారములు, శత్రుదేశసంచారములు — అక్కడి ఆ కష్టములు ! ఇక్కడ ఉండుటనేలా ! అక్కడికి పోవుటనేలా?

ఇహసౌఖ్యములకూ పరసౌఖ్యములకూ సంఘర్షణ కలిగింది. ఇంద్రియసౌఖ్యములకూ పరసౌఖ్యములకూ ప్రబల యుద్ధము తటస్థించింది.

ప్రత్యక్షసౌఖ్యములను చూపి ఇంద్రియములు పరసౌఖ్యముల నీసడించుచున్నవి.

రానున్న శాశ్వతత్వముకై ఆశా, అందులో నిరవధికానందమునూ తెలిపి పరసౌఖ్యములు ఇంద్రియములపై దాడి వెడలుచున్నవి.

ఇంద్రియ సుఖములలో మృత్యువు నిత్యమూ సంచారం చేస్తూ ఉంటుంది.

పరసౌఖ్యములోని తత్వము నిర్మలత్వము !

చేతులో సుఖములను వదిలిపెట్టి ఎప్పుడో రానున్న సుఖముల కపేక్షించడం వివేకమేనా? మా దేహములే మాస్వామి కేతనముకిందికిపోయి సహాయము చేయవలెనా ? మా మనస్సుల కాశ కిలేదా? మా ఇచ్ఛాశక్తి మాస్వామి ననుసరించి ఉండరాదా ? మా సంకల్పబలము మా దేహబలముకన్న ఎక్కువ ప్రయోజనకారి కాకూడదా?.

వానరసేనల విజయఘోషములు ... కొండను చేసినవి మా వానరసేనల సేతునిర్మాణములో మా సంకల్పసహాయ్యము మేము చూచుకొన్నాము.

మావానరసేనల లంకాప్రవేశములో మామనస్సులూ ఉన్నవి. మావానరసేనల భీషణయుద్ధములో మామనస్సులూ పాల్గొన్నవి.

రాక్షససంహారము జరుగుతున్నది. వీరవానర హుంకారనాదములను మాకొండ ప్రతిధ్వనిస్తున్నది. రాక్షస హాహాకారములు మాయేటి చప్పుళ్ళలో కలసిపోతున్నవి.

రాక్షసరాజును రామభూపాలుడు సంహరించిన వార్త పంచభూతములూ, దశదిక్కులూ వ్యాపింపజేసినవి. మా కొండకూ ఆవార్త చేరినది.

మామనస్సులలో సంతోషము మేము తెచ్చిపెట్టుకొన్నదా? నిజమైనదేనా? దానికి సహజత్వము లేదేమి?

లోకములో కొండలు తలలూపి ఆడినవి. మాకొండ తలఊపి ఆడలేదు.

లోకములో నదులు చెంగుచెంగున గంతులువేస్తూ ప్రవహించినవి. మాయేరు మందమై శుష్కమై ఇసుక తిన్నెలనంటిపెట్టుకు పోయింది.

లోకంలో వనములు చిగిరించినవి. మొగ్గలు తొడిగినవి. పుష్పించినవి. పరిమళములను నల్గడల ప్రసరించినవి.

మా వనము తలవాల్చినది. పుష్పముల రాల్చినది. వాయువును బంధించినది.

లోకము ప్రకాశవంతమైనది. మా నివాస మంధకారమయమైనది.

లోకము నవ్వింది!

మా వాసస్థానము సిగ్గుచే తలవంచి దుఃఖముచే కుమిలి పోయింది.

స్వామికార్య నిర్వహణము మా వానర కులమునకు గర్వకారణమైనది.

మాకు శాశ్వతకళంకము నాపాదించినది.

లంకనుగెలిచి కిష్కింధారాజ్యమును మావారు చేరు కొన్నారట ఆవార్త మాకు చేరినది. మాకు ఉత్సాహములేదు.

మాకొండ మాకు భోజనము పెట్టడముమానుకొన్నది.

మాయేటి స్వాదుజలము లిప్పుడు చేదైనవి.

మాకు విహారములు లేవు.

పశ్చాత్తాపమువల్ల లాభ ముంటుందా? స్వామికార్య మును లక్షించని సేవకులకు గతిఉన్నదా?

అవతారపురుషుని ఆదేశమునే అంగీకరించని మందుల కెన్నటికైనా మోక్షలాభమున్నదా? ఆ కొండకు కళంకం నావల్లవచ్చింది, ఆకొండవల్ల నాకు కళంకం వచ్చినదని చెప్పి నాపాపమును నేను వృద్ధిచేసుకోను. ఆకొండను మీరు చూచి ఉండరు; చూడరు.

౧

ఆయనకు కూతురుతప్ప ఇంకెవరూ సంతానములేరు ఆయన వడ్డివ్యాపారంచేసే షాహుకారువద్ద గుమాస్తా. ఆయన ద్వారానే షాహుకారు బదుళ్ళు ఇచ్చేవాడు. ఆయనే పద్దులు వ్రాసేవాడు, అప్పులు వసూళ్ళుచేసేవాడు, ఆయనకు ముప్ఫయి రూపాయలజీతం. ఇదిగాక నూటికి రూపాయచొప్పున తాను బదులిప్పించిన వారిదగ్గిరనుంచి రుసుము వసూలుచేసేవాడు. దానాదీనా ఆయన జీవయాత్ర గడుపుతున్నాడు. ఇల్లు కొన్నాడు, తోట వేయించాడు.

ఈమధ్యనే ఆయన భార్య కొకకాసులపేరూ, కూతుర్కి కొకకంటె చేయించాడు. కూతురు కంటె పెట్టుకొని ఆడుకొంటూంటే తల్లిదండ్రులు చూచి సంతోషించేవారు. కూతురికి అయిదోయేడు.

౨

ఆప్రాంతాన యానాదిమనిషి కాపురముంది. ఆమెకు ఒకకూతురు. ఆకూతురికి మూడోయేడు. రెండుసంవత్సరము

లైనది భర్త ఆమెను వదలిపెట్టి ఎక్కడికో వెళ్ళి. అప్పటినుంచి ఆ యానాదిమనిషి దొరికినప్పుడు కూలీనాలీచేసుకొంటూ ఏ చెట్టుకిందో ఏపంచనో నిద్రపోతూ కూతురినిపెట్టుకుని కాలక్షేపంచేస్తూ ఉన్నది. కూలిదొరకనప్పుడూ, రెండుమూడు రోజులపాటు తిండి దొరకనప్పుడూ కూతురుని పోషించడానికి మార్గం కనపడక ఆమె వీధులవెంట ముష్టికి బయలుదేరేది.

ఆ యానాదిమనిషికి ఆకూతురే సర్వమూ. ఇరుగుపొరుగువాళ్ళను యాచించి తెచ్చుకొన్న చిరుగుచొక్కాలతోనూ, పరికిణీలతోనూ కూతురుకి ముస్తాబుచేసేది. ముస్తాబుచేసిన కూతురిని చూచి ఆ తల్లి హృదయం ఉప్పొంగేది.

నల్లని, నున్నని, బూడిద అంటిన శరీరం; చిక్కుకట్టిన నల్లనిజుట్టూ; తళతళలాడే నవ్వేకళ్ళూ ; అకారణముగా పెదవులు విడిపడడంచేత కలిగిననవ్వూ రోజురోజూ చూచే ఆమెకు భర్త లేనిలోపం కనిపించలేదు. దీనికితోడు కొంతముస్తాబు కూతురికి చేస్తేనే కాని ఆతల్లికి మనశ్శాంతి లేకపోయేది.

అందుకని బయళ్ళలో వికసించిన తంగేడుపువ్వులు తీసుకువచ్చి ఆమె కూతురికి చెవులో జూకా లుంచేది, మెళ్ళో పేరులు వేసేది.

ఒకమారు పచ్చగన్నేరు పువ్వులూ, ఒకమారు తురాయి పువ్వులూ, ఒకమారు తంగేడు పువ్వులూ సంపాదించి కూతురికి ముస్తాబుచేసేది. కాని ఆమెకు ఇంకా తృప్తి కలగలేదు. కారణం ఏమిటంటే?

పండుగులకూ పబ్బాలకూ నాగరీకులపిల్లలు బంగారు నగలు ధరించడం ఆమె చూచింది. అవిచాలా బాగున్నవని ఆమె అనుకుంది. తన కూతురుకూడా ఆలాంటినగలు పెట్టు కుం టే ఎంతబాగుంటుందో—ఎంతబాగుంటుందో! ఆపూటకుతిం డిలేని ఆయానాదిమనిషికి బంగారునగలు ఎక్కడనుంచి వస్తవి?

3

సంవత్సరాదినాడు అందరూ ముస్తాబైనారు. అందరూ వేపపువ్వు తిన్నారు.

ఆ యానాదిమనిషికి సంవత్సరాదికి ఇతరదినములకూ తేడాఏమీాలేదు. అన్నిరోజులూ ఒక్కటే. అన్నిరోజులూ తిండికీ బట్టకూ తాపత్రయపడవలసినరోజులే.

అప్పుడు తంగేడుపువ్వులు పూయడంలేదు. రాధామనో హరం పువ్వులూ, నందివర్ధనంపువ్వులూ కలవు.వాటితోటి ఆమె కూతురికి అలంకరించింది. కాని వెనుకటికోరిక ఇంకా సఫలం కాలేదు. తనకూతురికి బంగారునగలుంచి ముస్తాబుచేసి ముద్దు పెట్టుకుంటే-ముద్దుపెట్టుకుంటే—

ఆనాడు మధ్యాహ్నం కూతురిని చంకనుపెట్టుకొని వీధి వెంట నడచి వెళుతున్నది యానాదిమనిషి. కూతురు తల్లితో ఏవేవో ఊసులాడుతున్నది.

ఒకచోట ఆయన-అంటే సాహుకారుదగ్గర గుమాస్తా
—కూతురు ఆడుకుంటున్నది. కంటె మెళ్ళోపెట్టుకొని ఆడు
కొంటున్నది. ఆ యానాదిమనిషి ఆపిల్లను చూచింది. ఆ కంటె
చూచింది. తనకూతురికి ఆకంటె—అలాంటికంటె పెట్టితే—
పెట్టితే ఎంత బాగుంటుందో—అలాంటికంటె ఎలాగ పెట్టడం?
పోనీ ఆకంటే పెట్టితే—అమ్మో! ఆకంటే!

ఆతల్లి ప్రాణం ఉండబట్టింది కాదు. ఆ యానాదిమనిషి
ఆపిల్లదగ్గిరికి వెళ్ళింది. పళ్ళుపెడతానని మంచిమాటలాడింది.
మెళ్ళోకంటెతీసింది. తనకూతురుమెళ్ళోపెట్టింది. చూచింది.
తల్లిప్రాణం కుదుటపడింది. తనకూతురిని ముద్దుపెట్టుకొంది.
కాని ఒక సందేహంకలిగింది. తంగేడుపువ్వులవల్ల కలిగే అందం
కంటె ఈకంటెవల్ల ఏమి ఎక్కువ అందంకలిగింది? ఎందుకో
ఈభాగ్యవంతులు ఈలాంటి నగలు పెట్టుకుంటారు?

కంటె మెళ్ళోనుంచి తీసినతర్వాత గుమాస్తాకూతురు
కెవ్వున కేకవేసింది. యానాదిమనిషి భయపడింది. ఆపిల్ల కేక
విన్నవాళ్ళు పరుగెత్తుకువచ్చారు. యానాదిమనిషి పరుగెత్తింది
భయపడి. వాళ్ళు వెంటపడ్డారు. పట్టుకొన్నారు. తన్నినారు
చితకామతకా ఆ యానాదిమనిషిని.

కంటె తీసినట్లు ఆమె ఒప్పుకుంది. కాని కారణం
చెప్పిందికాదు. ఆమెకూతురు మెళ్ళోకంటె వాళ్లు తీసు

కొన్నారు. కూతురు ఏడ్చింది. యానాదిమనిషి కూతురుఏడ్పు విని జాలిచెందింది.

పొట్టగడవక ఆమె దొంగతనం చేసిందని పోలీసువాళ్ళకు ఆమెను అప్పచెప్పారు.

గుమాస్తా న్యాయముగా సంపాదించినడబ్బుతో చేయించినకంటె అన్యాయంగా దొంగిలించినందుకు యానాదిమనిషి కొంతకాలం చెరసాలలో కూతురుతోకూడా ఉండవలసి వచ్చింది. దొంగతనము చేసినందుకని ప్రజలన్నారు, తన కూతురికి ముస్తాబు చేసినందుకని ఆమె అనుకొన్నది.

౧

ఆ దేశమును ఒకరాజు పాలిస్తున్నాడు. అతడు ధర్మశీలుడు, ఏకపత్నీవ్రతుడు.

ఆ రాజు వివాహమాడిన కన్య బాల్యమునుంచీ అతని ప్రేమదృష్టులలోనే పెరిగింది. ఆమె హృదయాన ప్రేమాంకురాలు పుట్టడానికి అతని ప్రేమదృష్టులే కారణము. ఆమెలో ప్రేమాంకురాలు పుట్టిననాటినుంచీ అతనిహృదయము రాజ్యము మీదనుంచి మళ్ళి ఆమె మీదనే పూర్తిగా లగ్నమయి పోయింది.

వారికి వివాహమైనది. ఎడబాటెరుగని ప్రేమసౌఖ్యములకు వారే పరమావధి అనిపించుకొన్నారు.

వారిప్రేమ బాల్యములో పుట్టింది. లేతమామిడిచిగురులాగ నవనవలాడింది.

యౌవనములో మందారపుష్పమువలె వారిప్రేమ వికసించింది, మల్లెపువ్వులాగ వాసించింది.

యౌవనము సడలుతోంది. వారిప్రేమ దృఢపడుతోంది.

వారిప్రేమకు ఫలముగా వారికి రత్నాలవంటి కొడుకులూ, కూతుళ్ళూ పుట్టారు.

సుఖదుఃఖాల కాకరమైన సంసారములో పడవాళ్ళు మహారాజులైనా; ఎంతటిప్రేమ వాళ్ళల్లో ప్రజ్వలిస్తూఉన్నా, వాటిఫలాలను వా రనుభవించక తీరదు.

రాణీగారి కష్టలేశము రాజుగారికి మహాకష్టమయ్యేది. రాణీగా రిదగ్గిరికి దుఃఖలేశమైన చేరకుండా రాజుగారు తమ జాగ్రత్తను, దైవభక్తిని, అధికారాన్ని, హృదయాన్ని కావలా ఉంచేవారు.

ఈ విధంగా చాలాకాలం జరిగింది.

విధి వశాన ఒకనాడు రాణీగారికి చిన్నజబ్బు చేసింది. మందులిచ్చారు. కుదరలేదు జబ్బు తీవ్రమయింది. రాజ్యములో ఉండే వైద్యశిఖామణులందరూ ఆలోచించి వైద్యముచేశారు. రోగము తిరుగుముఖము పెట్టలేదు. ఆనాటి కానాడు రోగము ముదిరిపోయింది. వాడివాడి, కొమ్మనుంచి పువ్వు రాలిపోయినట్లు ఆవిడ ఇహలోకాన్ని విడిచిపోయింది.

రాజుగారికి రాజ్యములో ఉండే ప్రజలంతా అనునయము కల్పించడానికి ప్రయత్నించారు. రాజుగారెంత దుఃఖించారో ప్రజలంతగా దుఃఖించారు. రాజ్యము రాజ్యమంతా దద్దరిల్లిపోయింది.

రాజుగారికి దుఃఖము తీరలేదు. రాజ్యకార్యములనుంచి విరమించి రాజు తన ప్రేమమూర్తిని నిరంతరమూ ధ్యానిస్తూ

కాలం వెళ్ళబుచ్చుతున్నాడు. దుఃఖము తీరడంలేదు! స్నేహితులు; బంధువులు, ఆప్తులు ఎవరూ ఏమీ చెయ్యలేకపోయారు. ఆయనముఖాన మందహాసమైనా ఎప్పుడూ అంకురించడంలేదు.

రాణీగారిని విడిచి రాజుగారు అట్టేకాలం ఉండలేరు అనుకొన్నారు ప్రజలు. ప్రజల భగవత్ప్రార్థనలుకూడా రాజుగారి దుఃఖాన్ని అరికట్టలేకపోయినవి.

౨

ఆ రాజ్యములోనే ఒక మర్రిచెట్టుకింద ఒక బిచ్చగాడున్నాడు. అతనికి నడివయస్సు దాటింది. అతన్ని ఆశ్రయించి, నడివయస్సులోఉన్న ఒకస్త్రీకూడా ఆ చెట్టునీడనే ఉన్నది. వారిద్దరూ ఆ చెట్టుకిందే నక్షత్రాలనూ, చంద్రుణ్ణీ సాక్షులుగా పెట్టుకొని చాలాకాలం కిందటనే పెళ్ళిచేసుకొన్నారు.

చిన్నతనములో ఆ బిచ్చగాడుఆమర్రిచెట్టునీడనుచేరాడు. ఎందుకుచేరాడో అతనికి తెలియదు. తనను కనిపెంచిన తల్లిదండ్రులెవరో అతనికి తెలియలేదు. తోటిబిచ్చగాళ్ళ సహవాసమువల్ల అతడు బిచ్చమెత్తి పొట్టపోసుకోవడం నేర్చుకొన్నాడు. తనచెట్టుకంటె సౌఖ్యప్రదమైన ఆవాసము వేరే ఇంకొక్కటి ఉండవచ్చునని అత డనుకోలేదు.

వేసవికాలంలో సూర్యుడు నిప్పులు కురుస్తూన్నప్పుడూ ఘూర్ణులు కొట్టుతూన్నప్పుడూ ఆచెట్టునీడే అతన్ని కాపాడింది. వానాకాలంలో జోరున వానధారలు పడుతూన్నప్పుడూ, ధరి

కులు తాము వెచ్చగా ఇళ్ళల్లో హాయిగా ఉండేటప్పుడూ - ఆ చెట్టునీడ పక్షులకువలెనే అతనికి శరణమయ్యేది శీతాకాలంలో చలి గడగడ వణికించేటప్పుడూ, రాజులు రకరకాల కంబళీలతో చలిని తరిమివెయ్యడానికి ప్రయత్నించేటప్పుడూ, ఆచెట్టు నీడే అతనికి - చిరుగుగుడ్డలు కప్పుకొనే ఆతనికి - వెచ్చనిచ్చేది వసంతకోయిలలు అతనిచెట్టుమీద కూర్చుని కూసేవి, చిలకలు పలికేవి. సాయంకాలము కాగానే ఆచెట్టుతొర్రలో కాపుర ముండే రెండుగుడ్లగూబలు బయటికివచ్చి అతన్ని పలకరించేవి.

అప్పుడప్పుడు అతని స్నేహితులు - తోడిబిచ్చగాళ్ళు ఆ చెట్టుకిందికి వచ్చి అతనితో ఇష్టాగోష్ఠి జరిపేవారు.

అతనికి యౌవనము అంకురించింది. యౌవనానికి జాతి మతవిచక్షణలేదు. ధనముతో సంబంధములేదు, జంతువులూ, మనుష్యులూ అనే భేదంలేదు. వందలకొద్ది భార్యలను పెండ్లాడగల రాజులనే ఆశ్రయించాలని దానికుండదు. కూటికిజరుగని బిచ్చగాళ్ళ నాశ్రయించడమెందుకనుకోదు, యౌవనం. రాజుల నాశ్రయించిన తాను బిచ్చగాళ్ళ నాశ్రయిస్తే పరువు లోపమేమో ననుకోదు. నల్లవాళ్ళ నాశ్రయిస్తే తెల్లదొరలకు కోపంవస్తుందేమో ననికూడా అనుకోదు.

అతనికి యౌవనం అంకురించడంతోనే ఏదో ఒక "వదలనికోరిక" అతనిని పట్టుకొంది. ఏమిటో తెలియదు. బిచ్చమెత్తుకొని పొట్టనింపుకోవాలనేసంగతి అప్పుడప్పుడు మరిచేవాడు.

ఒకనాడు రైలుస్టేషనులో అడుక్కోడానికి అతను వెళ్ళాడు. ఆ రైలులోనుంచి ఒక ఆడపిల్ల దిగింది చిరుగు గుడ్డ

లలోనుంచి పడుచుతనపు లావణ్యము పైకి ఉరుకుతోంది పిల్ల గేటుదగ్గిరికివచ్చింది టిక్కెట్టులేదు. బ్రాకోతు మెడమీదచెయ్యి వేసి గెంటాడు. తూలి కిందపడింది. జారిపోయిన బట్టలమూట తీసుకొంది. నవ్వింది. బిచ్చగాడు చూచాడు. తనబసకు ఆమెను తీసుకువెళ్ళాడు. ఆనాడే ఆచెట్టుకిందే వారికి వివాహం జరిగింది.

ప్రతిరోజూ వారిద్దరూకలిసి బిచ్చానికి బయలుదేరేవారు.

ఆకోయిలల కూజితములలో, ఆ చిలుకలపలుకలలో, ఆ గుడ్లగూబల కూతలలో, ఆవెన్నెలలో, ఆఘూసుపులలో, ఆచలిలో, ఆఎండలో తనజీవితాన్ని కలిపివేసుకొని ఆచెట్టునీడలో వాళ్ళుసుఖమూ అనుభవించారు – రాజులనుభవించే సుఖమే! గొప్పవాళ్ళనుభవించే సుఖమే. దుఃఖమూ అనుభవించారు— రాజులూ, గొప్పవాళ్ళూ అనుభవించేలాటి దుఃఖమే!

వాళ్ళకు మధ్యమధ్య సంతానంకూడా కలిగింది, పిల్లలు కాలురావడంతోనే ఏదో ఒక చిప్పపట్టుకొనితల్లి దండ్రులనువదిలిపెట్టి ఏదోఒకచెట్టునో, ఒకవీధినో ఆశ్రయించేవారు. వారికి కలిగిన సంతానమంతా ఈవిధముగా అన్ని దిక్కులకూ చెదిరిపోయారు బిచ్చగాడూ వాడిభార్యా ఈవిధంగా కాలక్షేపంచేస్తూ ఉండగా ఒకనాటి సాయంకాలం విధివశాన ఆమెకు చిన్నజబ్బు చేసింది. రాత్రల్లా మేలుకొని ఆమెజబ్బును తన ఆలోచనలతో కోరికలతో పోగొట్టవలెనని అతడు ప్రయత్నించాడు. తెల్లవారే సరికి జబ్బు నిమ్మళించలేదు సరికదా ఆమె బిచ్చానికి బయలు దేరడానికికూడా ఓపిక లేకపోయింది. ఆమెను ఆచెట్టుకిందే పడుకోబెట్టి తనభుజంమీద గుడ్డ ఆమెకుకప్పి బిచ్చగాడు తనచిప్పా,

కర్రా పుచ్చుకొని బిచ్చమెత్తుకోడానికి బయలుదేరాడు. బయలుదేరకపోతే ఎట్లా? ఆ రోజుకు గంజేదీ?

ఒంటరిగా వచ్చావేమని తోడిబిచ్చగాళ్ళు అడిగారు. చెప్పాడు, అందులో ఒకడు ఒకమాత్రయిచ్చి ఆమెకువెయ్యమన్నాడు! బిచ్చగాళ్ళల్లోనూ వైద్యులున్నారు! కొన్నివీధులు తిరిగి కొంచెంబియ్యం బిచ్చమెత్తుకొని యింటికివచ్చి భార్యకు మాత్రవేశాడు. బియ్యం చెట్టుకిందే ఉడికించాడు. తానింత తిన్నాడు. భార్యతినేస్థితిలోలేదు. మిగిలినగంజీకూడా అక్కడ వదిలిపెట్టి భార్యదగ్గరచేరి ఆమెకుఉపచారం చేస్తున్నాడు. రోగం మాత్రం ముదురుతోంది. కొన్నాళ్ళుగడచినవి. ఆమెకు బ్రతికే యోగ్యతలేదని బిచ్చగాళ్ళు నిశ్చయించారు. ఒకనాటిరాత్రి ఆమె ఆచెట్టుకిందే ప్రాణాలు వదిలిపెట్టింది. బిచ్చగాడు ఆమె పక్కనే కూచున్నాడు. అతడుపడ్డ కష్టాలూ, అతడు పొందిన దుఃఖమూ ఆమర్రిచెట్టుకుతప్ప ఇంకెవరికీ తెలియవు.

3

రెండురోజు లయింది. ఆ బిచ్చగాడు ఒక్కడూ ఆచెట్టుకిందే పడిఉన్నాడు. మూడోరోజువచ్చింది. ఆకలివేసింది. జోలి చూచుకొన్నాడు. కుక్కలు జోలి పీకివేసి బియ్యం తినివేసినవి. తోడి బిచ్చగాళ్ళు తమపొట్టకోసం తంటాలుపడుతూ అతనిసంగతే మరిచారు. చిరిగినజోలిచేత్తోపుచ్చుకొని తూలుతూఅబిచ్చగాడు ఇంటింటికీ బిచ్చమెత్తడానికివెళ్ళాడు. "ముద్దులాఉన్నావు,

కూలి చేసుకో కూడదా'' అన్నారు కొందరు మామూలు ప్రకారం. ''చెయ్యిఊరుకోలే''దన్నారుకొందరు. ''పాడితేనేగాని బియ్యం వెయ్య''మని కొందరు పిల్లలన్నారు. మధ్యాహ్నమయింది. ఒక ముసలిముత్తయిదువ 'గంజి తాగుతావాఅబ్బీ'అంది. దాక పట్టేడు. ఆమెపోసినగంజి తాగాడు. మర్రిచెట్టు కిందికి వచ్చాడు. జోలితలకింద పెట్టుకొని కళ్ళు మూసుకుపడుకొన్నాడు.

... ...

రోజురోజూ అతడు బిచ్చానికి వెళ్ళుతూనూఉన్నాడు. పొట్టనింపుకొంటూనూఉన్నాడు. ఏదోఒకవిధంగా, భార్య నవ్వు డవ్వుడు తలుచుకొంటూనూఉన్నాడు. యధాప్రకారం కోయిలలు కూస్తూనూ ఉన్నవి. చిలకలు పలుకుతూ నూఉన్నవి. గుడ్లగూబలు సాయంకాలం కావడంతోనే అతన్ని—అతన్ని ఒక్కణ్నే— పలకరిస్తూనూ ఉన్నవి.

——

౧

సాయంకాలము. పెద్ద ముత్తైదువ లాగ సూర్యుడు పసుపూకుంఖం పూసుకొని గోదావరిలో మునుగబోతున్నాడు. పక్షులు గూళ్ళకు చేరుకుంటున్నవి. పశువులు ఇళ్ళకు మళ్లుతున్నవి. నాగరికగర్వ మెరుగని జానపదులు కూడా తమ తమ యిండ్లకుపోతున్నారు. నాగ

రీకులు క్లబ్బులకు వెళ్ళుతున్నారు. నాగరీకుణ్ణి నేను షికారు పోతున్నాను!

గోదావరి యిద్దరి గట్టుమీదనుంచి నడిచి వెడుతున్నాను గోదావరిగాలి తగిలినప్పుడు తప్ప, మిగిలిన సమయాల్లో గట్టుగట్టంతా పట్నవాసపు వాసన కొడుతోంది. ఒక చోట ఒక పెద్దమనిషి కాఫీకి బదులు ఇంకో పానీయమేదో పుచ్చుకుంటే దేహానికి ఆరోగ్యకరంగా ఉంటుందని ఒక నువాసినితో ముచ్చటిస్తున్నాడు. ఒకచోట ఇద్దరు వర్తకులు ధరల తేడాలను గురించీ, లాభాలను గురించీ ప్రసంగించుకొంటున్నారు. తాను తొడుక్కున్న జపానుపట్టు లాగూ, "పోలో కాలరు షర్టూ" తలుచుకొంటూ ఆనందం పొందుతున్నాడు ఒక బీద విద్యార్థి.

వెళ్ళగా వెళ్ళగా క్రమక్రమంగా ఈ వాసన తగ్గడం మొదలెట్టింది. కొంతసేపటికి ఒకకొత్తవాసన వేసింది. **అది** పల్లెటూరి వాసన.

చెట్లనుంచి కమ్మనిగాలి కొట్టుతోంది — గోదావరి మీదనుంచి వచ్చినగాలి. మోటారుకార్ల బూడిద సోకని చెట్ల ఆకులు పచ్చగా, నున్నగా, అందంగా, జేగురు ఎండలో ఆడుతున్నాయి. గట్టుకు రెండువైపులా స్వేచ్ఛగా పెరిగినదుబ్బులు. ఆ దుబ్బులలో ముగ్గురు ఆడపిల్లలు సంచరిస్తున్నారు. సిగ్గు వాళ్ళ హృదయాలలో ప్రవేశించబోయే వయస్సు. కాళ్ళకు జోళ్ళు తొడుక్కొన్నారు జపానుతోళ్ళు కావు. ఈ కాలపు చదువుకొనే ఆడవాళ్ళు వేసుకొనే చన్నెలచిన్నెల నగిషీస్లిప్పర్సు

కావు. వాళ్ళ గ్రామంలో, వాళ్ళ అన్నలో తమ్ముళ్లో మామలో తండ్రులో కుట్టించిన జోళ్ళు. పాదాలను కాపాడే జోళ్ళు. జోళ్ళవల్ల అందం సంపాదించుకోగోరే పాదాలు కావు వారివి. పాదాలవల్లనే జోళ్ళకు అందంవస్తోంది. ఏ సభలోనూ తీర్మానం చేసుకొని తదనుగుణంగా ధరించిన జోళ్ళుకూడా కావవి.

ఆ దుబ్బులలో ఆ ముగ్గురు ఆడపిల్లలూ ఏం చేస్తున్నారు? వాళ్ళు ఆ దుబ్బులలో పాడుకొంటున్నారు. చుట్టుపట్ల చెట్లమీద చిన్న చిన్న పక్షులుకూడా పాడుకొంటున్నవి. గోదావరిలో చిన్న చిన్న అలలుకూడా నాగరీకులకు వినిపించకుండా పాడుకొంటున్నవి.

వాళ్ళు వేసుకొన్న బట్టలు బీదబట్టలు-చిరుగుల బట్టలు —కాని జపాను బట్టలుమాత్రముకావు. ఈ కాలపు చదువుకొన్న స్త్రీలు కట్టుకొనే తళుకుతళుకు బట్టలుచూచే నా కళ్ళకి వాళ్ళ బీద చిరుగు బట్టలే అందముగా కనిపించేయి. సొంత సొమ్ములకీ ఎరువు సొమ్ములకీ ఉండే తేడాలాంటిదే యీ బట్టల తేడా అనుకుంటా

వాళ్ళ ముఖములు సహజ సౌందర్యమును బూడిదతో కప్పుకోలేదు. వాళ్ళ తలకట్లకు జపాను ఇంగ్లండు దేశములు అందము తీసుకురావడంలేదు.

గోదావరి గట్టున పెరిగే మోదుగు మొక్క దోరఎరుపు పువ్వుల్లాగ వాళ్ళు పుట్టినట్లే ఉండి మెరసి పోతున్నారు.

సూర్యబింబం గోదావరిలో సగం దిగి పోయింది.

చిదుకులూ, కర్రముక్కలూ, వేళ్ళూ నింపిన తట్టలను తలపై పెట్టుకొని ఆ ముగ్గురు కన్యలూ నెమ్మదిగా గట్టెక్కి

ఇంటిమొగము పట్టారు. తోవలో వాళ్ళను చూస్తున్న నేను వాళ్ళ కళ్ళకు తగిలేను.

పట్నవాసపు మనుష్యుల్ని పల్లెటూరి గేదెలు చూస్తే ఏం చేస్తాయి? అలాగే పట్టణవాసపు నన్ను వాళ్ళు అలాగ బెదురుగా తప్పించుకు పోయారు.

నాగరీకగర్వమే నా తల కెక్కి ఉన్నట్లయితే వాళ్ళని "పశువు" లని ఇంగ్లీషున తిట్టిఉందును. ఆలోచించి నన్ను నేనే అనుకొన్నాను ఆ మాట. ఎందువల్లనంటే వాళ్లు మొక్కలు పూసే పువ్వులు. నేనూ. నా తెగవాళ్ళమూ కాగితపుపువ్వులము.

వాళ్ళవెంబడే నేను నడుస్తున్నాను కొంతదూరంగా. సంక్రాంతిరోజు లవడంవల్ల గొబ్బిపాటలు జ్ఞాపకం చేసుకొంటున్నా రా పిల్లలు. ఆ పాటలు విందామని కొంచెం వాళ్ళను సమీపించాను. వాళ్ళు పాట ఆపి కళ్ళు తళుక్కు మనిపించారు. నేను వెనక్కి తగ్గాను.

అప్పుడే గేదెలనూ ఆవులనూ తోలుకుంటూ గొల్ల పిల్లలు యిళ్ళకు వెడుతున్నారు. మీరేనా పశువులంటే మావే అని నాకేసి వింతగా చూచి గేదెల నదలించారు.

పల్లెలకు వెళ్ళుతున్నారు—పట్నవాసమునకు కార్యార్థులై వచ్చిన స్త్రీ పురుషులు. కొందరుస్త్రీలు కావళ్ళు మెడల మీద వేసుకువెళ్ళుతున్నారు—వట్టి కావళ్ళు—బరువులేని కావళ్ళు. పట్నవాసపు సరుకులు కొనుక్కొని పొట్లాలు మోసుకు పోతున్నారు కొందరు—ఇంగ్లండులో ప్రచురించే ఇంగ్లీషు న్యూసుపేపరతో కట్టిన పొట్లాలు.

ఎవరి పనిమీద వారు వెడుతున్నారు. పని లేకుండా ఆ గోదావరిగట్టున ప్రాణమున్న జీవ మేదీ లేదు—చదువుకొన్న నే నొక్కణ్ణి తప్ప!

సూర్యబింబం ఇంకా గోదావరిలో మునగలేదు పూర్తిగా. మేఘాలు సూర్యుడి రంగులతో అలంకరించుకొన్నాయి. గోదావరిలో అలలు పెద్దవౌతున్నాయి.

ఆడపిల్లలు ముగ్గురూ ఊసులాడుకుంటూ వెడుతున్నారు. తట్టల బరువు మూలాన్ని నడిచేటప్పుడు ఆ పిల్లలకు అందమైన మెడవంపులు కలుగుతున్నాయి.

వాళ్ళగ్రామం సమీపించాము. తాటాకుయిళ్ళగ్రామం. పశువులు దూడల కోసం యిళ్ళకు పరుగెత్తుకు వెళ్ళాయి పసువుల కాపర్లు వాటి వెనకనే వెళ్ళి కట్టివేస్తున్నారు.

ఆ ముగ్గురు పిల్లలూ వాళ్ళ వాళ్ళ యిళ్ళకు చేరుకున్నారు. వాళ్ళ తల్లు లప్పుడే బజారునుంచి బియ్యంకొనుక్కువచ్చి యిళ్ళకు చేరుకొన్నారు. వాళ్ళ తండ్రులూ అన్నలూ తమ్ముళ్ళూ అప్పుడే కూలిపనులు ముగించి కూలి డబ్బులతో యిళ్ళకు వచ్చారు.

ఆ పిల్లలు వాళ్లు తెచ్చిన చిదుకులూ కర్రలూ వాళ్ళమ్మలకు వప్పగించారు. వాళ్ళమ్మలు ఆ చిదుకులతో ఉడుకు నీళ్ళు కాచి వాళ్ళ నాన్నలకూ అన్నలకూ స్నానం చేయిస్తున్నారు. ఆ చిదుకులతోనే వాళ్ళమ్మలు వాళ్ళ కుటుంబాని కంతకీ అన్నం వండుతున్నారు.

ఆనాటితో ఆ బియ్యం సరి ఆ చిమకులు సరి. మర్నాడు యథాప్రకారం పిల్లలు చిమకులకు, తల్లి బియ్యానికీ, నాన్నలూ అన్నలూ కూలికి.

పక్షులకూ వాళ్ళకీ ఏమీ తేడా నాకు కనిపించలేదు. వాళ్ళకీ పక్షులకీ దేవుడుమీద – వాళ్ళను పుట్టించిన దేవుడు మీద – విశ్వాసముంది.

ఒక పక్షిదగ్గిరకువెళ్ళి, పక్షీ పక్షీ, రోజూ ఎందుకుతిండికి తంటాలుపడతావు, ఒకనాడే కూడబెట్టుకొని సుఖంగా కొంత కాలం కూచుని గడుపుకోరాదా అంటేఏమంటుంది? ఈ ప్రపంచం అంతట్లోనూ భగవంతుడు జీవకోటికి కావలసిన యావత్తూ కూడబెట్టి ఉంచాడు. ఇం కెక్కడ నేను వేరే కూడబెట్టుకోడం అంటుంది! నాగరికుడికి నా కా మాటలలో సత్యం కనిపించదు.

గోదావరికేసి తిరిగి చూచాను. సూర్యుడు మాయమ య్యాడు గ్రామంలో జానపదులు భోజనాలు చేసి సుఖనిద్రలో మునిగిపోయారు.

నేను గోదావరిగట్టు చేరుకున్నాను. పక్షులు నిద్రపోతు న్నాయి చెట్లూ నిద్రపోతున్నాయి. నేను గట్టంట ఈమరో మంటూ నడిచివచ్చి పట్నం చేరుకున్నాను. పట్నంలో ప్రజలు ఇంకా ఇళ్ళమొహం పట్టలేదు.

౨

నాకు పట్నవాసంమీద అసహ్యం పుట్టింది. ఆపల్లెటూ రికి వెళ్ళి అక్కడే ఉండిపోతే బాగుంటుం దనిపించింది. ఉద

నని సంకల్పం. ఊరిపెద్దల పరిచయం సంపాదించి ఒక చిన్నబడి పెట్టి తెలుగు, ఇంగ్లీషు, లెక్కలూ, సివిక్సూ వగైరా శాస్త్రములు వాళ్ళకు బోధించవలెనని అనుకున్నాను.

ఆ ముగ్గురి పిల్లలలో ఒకపిల్లతో స్నేహం సంపాదించుకొని క్రమక్రమంగా ఆమె ప్రేమ దుర్గాన్ని ముట్టడించి పట్టుకోవా లనుకొన్నాను.

ఒకనాట సాయంకాలం గోదావరి గట్టుమీద నిలబడ్డాను. చెట్ల ఆకులు ప్రతిరోజూ నన్ను చూస్తూండడం వల్ల నన్ను పరిచయస్తుణ్ణిగా భావించినవి.

చిన్న చిన్న పక్షులు కిలకిల మంటున్నవి. ఆదుబ్బులలో నా కళ్ళు వెదకడం మొదలుపెట్టినవి. ఎవరికోసమో నేను చెప్పడ మెందుకు? మీకు తెలుసును. దుబ్బులు వట్టి చేతులు తిప్పి నాకు ప్రత్యుత్తర మిచ్చినవి.

ఎదురుగా గోదావరి. గోదావరి అవతల చిన్న చిన్న మేఘాలు పొదిగిన ఆకాశం. ఆగోదావరి అంచునుంచీ ఒకపాట ప్రవహించి నా చెవులలో పడ్డది. అటు చూచాను. ఒక నల్లని విగ్రహం కనిపించింది. ఒక చేతుకు లేమకొనే పిల్ల. ఒక పాట పాడుతోంది కాబోలు.

ఆ చోటికి కొద్దిదూరంలో ఒక మడి. ఆ మడిలో పని చేస్తూన్న ఒక పిల్లవాడు. ఆ పిల్లవాడు ఆ పాటను విని నడుమెత్తి గోదావరికేసి తిరిగి ఒక చిన్న పల్లెటూరిపాట ఆ పిల్లకేసి పంపేడు. ఆ పిల్లకూ, ఆపిల్లవాడికి మధ్యనున్న అవకాశం వాళ్ళ పాటలకు బాట అయినది. ఆ బాటగుండా వాళ్ళ హృద

యాలు ప్రయాణం చేస్తున్నవి. ఆ బాటగుండా ప్రయాణంచేసి వచ్చిన ఆ పిల్లహృదయాన్ని వాడు పట్టుకొని దాచుకొన్నాడు. ఆ పిల్లవాడి హృదయాన్ని ఆ పిల్ల పట్టుకొని దాచుకుంది. గోదావరి ఈ తమాషా అంతా చూచి నవ్వింది. ఇదంతా చూచి నేను బిక్కమొహం వేశాను.

ఆ పిల్లవాడు మడి వదలి ఆ పిల్లకేసి వస్తున్నాడు. ఆ పిల్ల చిదుకుల బుట్ట నెత్తిమీద పెట్టుకొని ఆ పిల్లవాడికేసి వస్తోంది వాళ్ళిద్దరూ కలుసుకొన్నారు. వాళ్ళిద్దరూ చేతులు కలుపుకొని గట్టువెంట వస్తున్నారు. ఇళ్ళకు వెడుతున్నారు. ఆ పిల్ల బీద చిరుగులబట్టలే కట్టుకొంది. ఆ పిల్ల చిదుకులగంప యిటూ అటూ ఆడి ఆ పిల్ల ముఖాన్ని మెడనీ యిటూ అటూ తిప్పించి అందాలు కురిపిస్తోంది. ఆ పిల్ల కళ్ళలోంచి ఆ పిల్ల వాడి హృదయం తొంగిచూస్తోంది. ఆ పిల్లవాడి చేతులో కర్ర; తలకు తలపాగా, మొలకు గోచీ; వంటికి నల్లని తళతళ ; కళ్ళల్లో నుంచి ఆమె హృదయం తొంగి చూస్తోంది.

వాళ్ళు నన్ను చూచారు. చేతులు వదిలేశారు. దూర దూరంగా నడవడం మొదలు పెట్టారు. నన్ను వాళ్ళు సమీపించారు. ఆ పిల్ల నన్ను చూచింది. నిత్యమూ నేను ఆ పిల్లకోసం ఏరి ఉంచుతూ ఉన్న చిదుకులు ఆ నాడా పిల్ల తీసుకోలేదు. ఆ పిల్లవాణ్ణి నే నెరుగుదును. వాడు నన్ను పలకరించకుండానే వెళ్ళిపోయాడు.

నేను కొంతసేపు అక్కడే నిలబడిపోయాను.

౪

ఊరిపెద్దలతో ప్రసంగించాను. చదువుకోడానికి పిల్లలికి తీరుబడి లేదన్నారు. జీవనోపాధి వాళ్ళకు భగవంతుడేదో కల్పించే ఉన్నాడు కాబట్టి వేరే ఈ చదువు జీవనోపాధి కల్పించవలసిన అవసరం లేదన్నారు. చదువు ఒక జీవనోపాధి కోసమే కాదనిన్నీ జ్ఞానాభివృద్ధి...యిత్యాదిగా చెప్పాను. చెప్పేటప్పుడే నా అంతరాత్మ నాకు జ్ఞాపకం చేసింది—ఏమ నంటే, నేను చదువుకొన్నది జీవనోపాధికే అనీ, లోకమంతా యిప్పుడు చదువుకుంటూఉన్నది జీవనోపాధికే అనీ, ఆ గ్రామములో నేను చదువుచెప్పదలచుకొన్నది జీవనోపాధికే అనీ.

వాళ్ళడిగారు నన్ను, ఏమి చదువు చెప్తావని. ఇంగ్లీషు, తెలుగు, లెక్కలు, హిష్టరీవగైరా పేళ్ళు చెప్పాను. వాళ్ళొకమాట చెప్పేరు. వాళ్ళ ఊళ్ళో ఒక అమ్మాయి చదువుకోడానికి పట్నవాసం వెళ్ళిందిట. ఎవరో వచ్చి తీసుకు వెళ్ళారుట. ఆ పిల్లకు తల్లిదండ్రులు లేకపోవడంవల్ల వెళ్ళవీల యిందిట. ఆపిల్ల చదువుకొందిట. దానికి ఫలంగా ఆపిల్లకి వచ్చిందేమిటంటే! వేషాలు వేసుకుందామని తీరని ఆశా, వాళ్ళ దేవుళ్ళని కొలవకపోవడం, తన గ్రామస్థులనుచూచి అస హ్యించుకోడమూ, అన్నిటికన్న గొప్పవిషయం—పెళ్ళిచేసు కోక పోవడం. నిజానికి పెళ్ళి చేసుకోకపోవడంలో ఆ పిల్లది తప్పేమీలేదుట. ఎందువల్లనో ఏ సంబంధమూ కుదురలేదుట. కాబట్టి వాళ్ళ దేవుళ్ళని మరిపించే చదువు వాళ్ళ కక్కరతే

దన్నారు. వేషాలు పెంచే చదువు వాళ్ళ కక్కర్లేదన్నారు. పెళ్ళిని చంపే చదువు వాళ్ళ కక్కరలేదన్నారు.

అయితే ఏమంటా రన్నాను నేను ఆ గ్రామస్థులకు చదువు చెప్పే మాటయితే రాత్రివేళ రామాయణమో, భారతమో, భాగవతమో పాఠాలు చెప్పుతున్నారు—నన్ను—ఇంగ్లీషు చదువుకొన్న నన్ను! నేను మాట్లాడలేదు, నూటికి ముప్ఫైమూడున్నర తెలివితేటలు తెలుగులో సంపాదించిన నేను భారతభాగవతరామాయణాదులు పాఠం చెప్పడమా? సెలవుపుచ్చుకొని బయలుదేరాను.

సాయంకాలము గోదారి గట్టునే వస్తున్నాను. పల్లెలకు పోయే స్త్రీ పురుషులు ఎదురుపడ్డారు. అలవాటుచొప్పున దుబ్బులకేసి చూచాను. దుబ్బులు నన్ను చూచి నవ్వాయి ఆ పిల్లకోసం గోదావరితీరం అంతా కళ్ళతో పరీక్షచేశాను ఆ పిల్ల ఒక చెట్టు కొమ్మమీద కూచుని ఎండుపుల్లలు విరిచి కింద పడేస్తోంది. ఆ పిల్లవాడికోసంచూచాను. వాడు దూరాన్నున్న పశువుల నదలించి యింటిముఖం పట్టిస్తున్నాడు. నే నక్కడ ఆగాను ఆ పిల్లవాడు చెట్టు మొదటకు వచ్చాడు. ఆ పిల్ల విరిచి పడవేసిన పుల్లలన్నీ ఆ గంపలోకి ఎత్తాడు. ఆ పిల్ల చెట్టు దిగుతోంది ఆ పిల్లవాడు ఆ పిల్లకేసి చూస్తున్నాడు. వెనక్కు విరిచికట్టిన చీర, మెడమీదికి దిగజారుచున్న ముడి వేసిన పెద్ద జుట్టు, కాళ్ళకు కడియాలు, పెదవులకు నవ్వులు-కళ్ళకు తళుకులు.

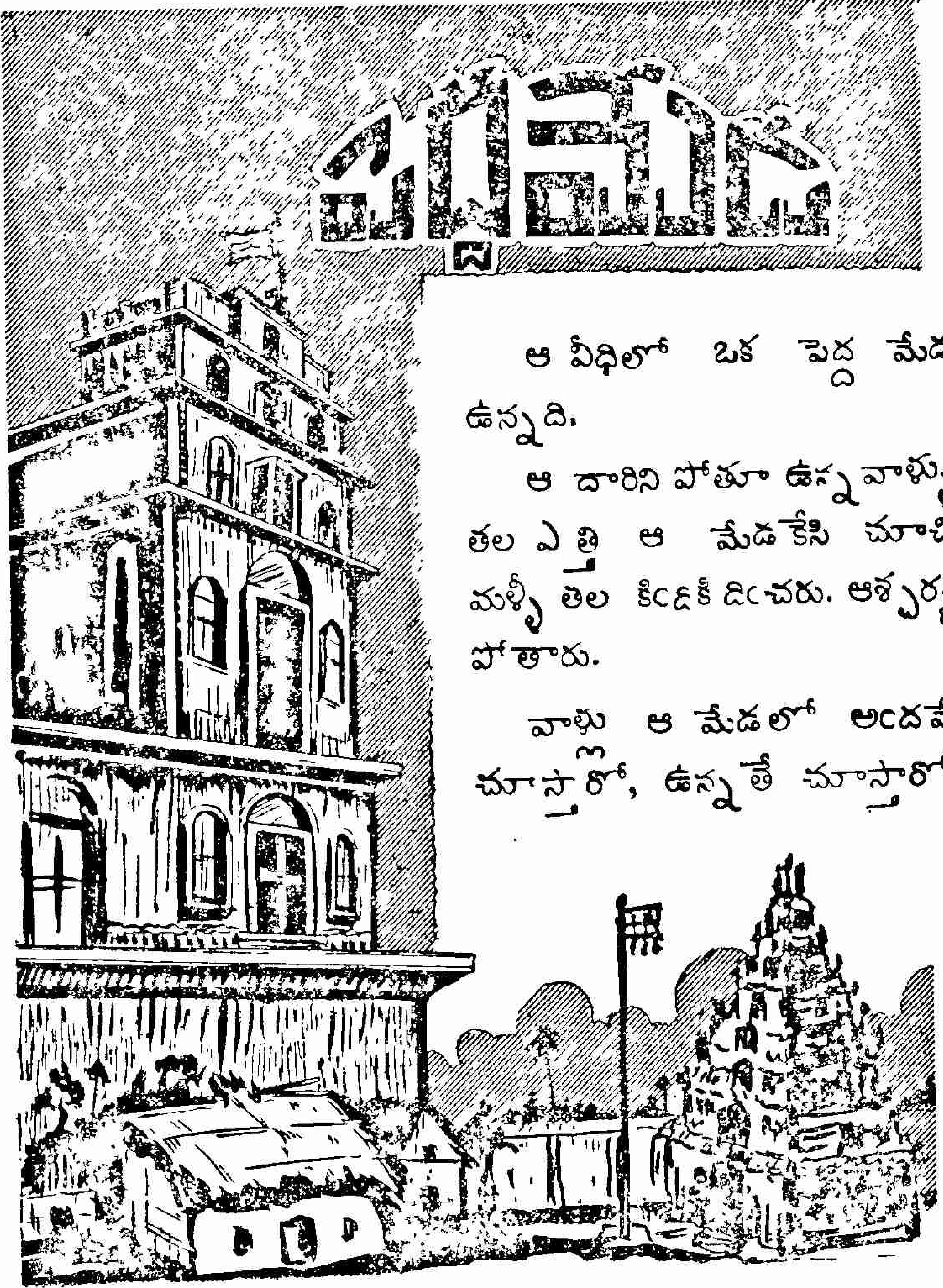
పక్షి చెట్టుకొమ్మమీద గెంతడం చూచారా? చెట్టు నంటిపెట్టుకొని పాకే తీగనుచూచారా? తొడిమిపీడి కిందికి దిగజారే పువ్వును చూచారా? పిల్ల కిందకు దుమికింది చిన్నకొమ్మమీదనుంచి. పిల్లవాడు నవ్వాడు. పిల్లవాడు బుట్ట ఆమె నెత్తిమీద పెట్టాడు.

వాళ్ళు పాటలకు మెరుగులు పెడుతూ నడిచివస్తున్నారు. చెట్ల పూవు లొక్కొక్కటి వాళ్ళమీద రాలుతున్నాయి. గట్టు పక్క మోదుగు పువ్వులు రెండు తుంపి పిల్లవాడు ఆ పిల్ల కర్ణాల నలంకరించాడు. పక్షులు కిలకిల లాడుతున్నాయి. సూర్యుని అరుణకిరణాలు లోకాన్నంతనీ కప్పాయి. కాని వాళ్ళ మీద మరింత దట్టంగా పడ్డాయి. గోదావరి వాయువుద్వారా వాళ్ళ కాశీర్వచనాలు పంపింది. వాళ్ళు గట్టెక్కారు నన్ను చూచారు. "వెడుతున్నా; పిల్లా!"అన్నాను. "మంచిది, అన్నయ్యగారూ! మళ్ళీ ఎప్పుడొస్తా"రంది. ఆ పిల్ల విగ్రహమంతా నన్ను చూచి నవ్వినట్లయింది,

"వెడుతున్నానురా, అబ్బీ!" అన్నాను. "మంచిది. బాబయ్యా!" అన్నా డా పిల్లోడు.

వాళ్ళు నన్ను దాటిపోయారు. గోదావరికేసిచూచాను. నిజమో కాదో నేను చెప్పలేనుగాని గోదావరికూడా నన్ను చూచి నవ్వినట్లయింది.

———

ఆ వీధిలో ఒక పెద్ద మేడ ఉన్నది.

ఆ దారిని పోతూ ఉన్నవాళ్ళు తల ఎత్తి ఆ మేడకేసి చూచి మళ్ళీ తల కిందికి దించరు. ఆశ్చర్య పోతారు.

వాళ్లు ఆ మేడలో అందమే చూస్తారో, ఉన్నతే చూస్తారో, ధన దేవతనే చూస్తారో, చెప్పడము కష్టము.

ఆ మేడను ఆశ్రయించుకొని చాలా ఇళ్ళు ఉన్నవి. మండువా ఇళ్ళూ, పూరిళ్ళూ, గుడిశెలూ ఆ యింటిపక్కనే రాములవారి కోవెల ఉన్నది. ఆ పెద్దమేడ మేఘమండలాలలో నుంచి కోవెల కేసి వెంకెతనపు చూపు చూస్తూ ఉంటుంది. ఆ చూపు తగిలి కోవెలలో ఉన్న రాములవారు ఒకమూలకు ఒదిగిపోయారా అనిపిస్తుంది.

ఆ మేడను డబ్బుతో కట్టారు.

మండువా ఇళ్ళనూ, పూరిళ్ళనూ, గుడిసెలనూ మర్యాదతో కట్టారు.

కోవెలను భక్తితో కట్టారు.

ఆ మేడను ఆశ్రయించుకొని కొందరు మనుష్యులున్నారు. వారు ఎప్పుడూ రూపాయల చప్పుడులో మునిగి ఉంటారు.

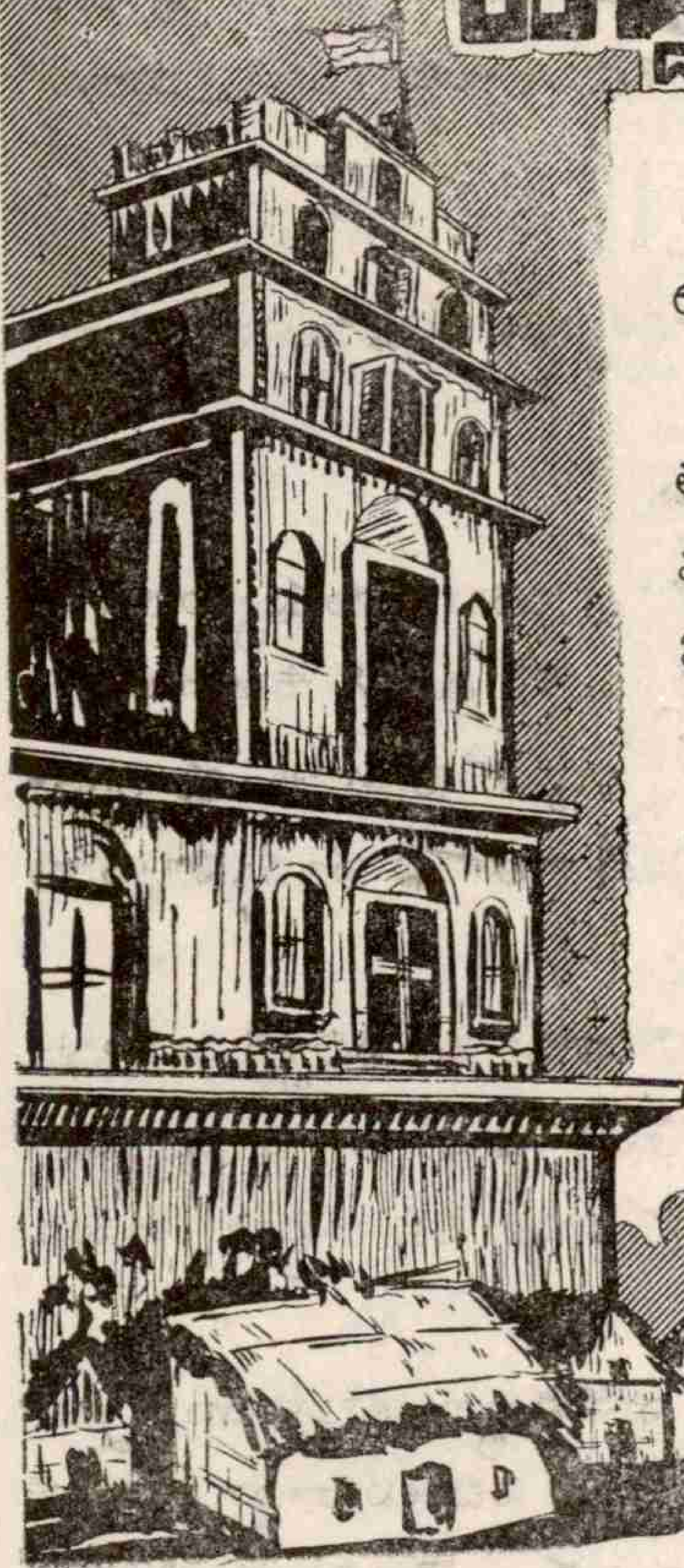
ఆరూపాయలచప్పుడులో పక్క కోవెలలోని తూర్యనాదాలు వారికి వినిపించవు. పక్క కుటీరాలలోని స్వచ్ఛహృదయ పరిమళము వారాఘ్రాణించలేరు.

ఆ మేడలో గూడు కట్టుకొనడానికి ఒక పిచ్చికైనా రాదు.

ఆ మేడమీద విశ్రాంతి తీసుకోడానికి ఒక పావురమైనా వాలదు. గంగడోలు గోకించుకోడానికి ఒక ఆవైనా ఆమేడ ముందు నిలువదు.

ఆ గుడిసెలలో కొందరు మనుష్యులు కాపురమున్నారు. ఆ గుడిసెల చూరులలోనే కొన్ని పిచికలుకూడా కాపురమున్నవి. ఆ గుడిసెలపంచ పెరిగిన పచ్చ చెట్లమీద చిలకలు కబుర్లు చెప్పుకుంటవి.

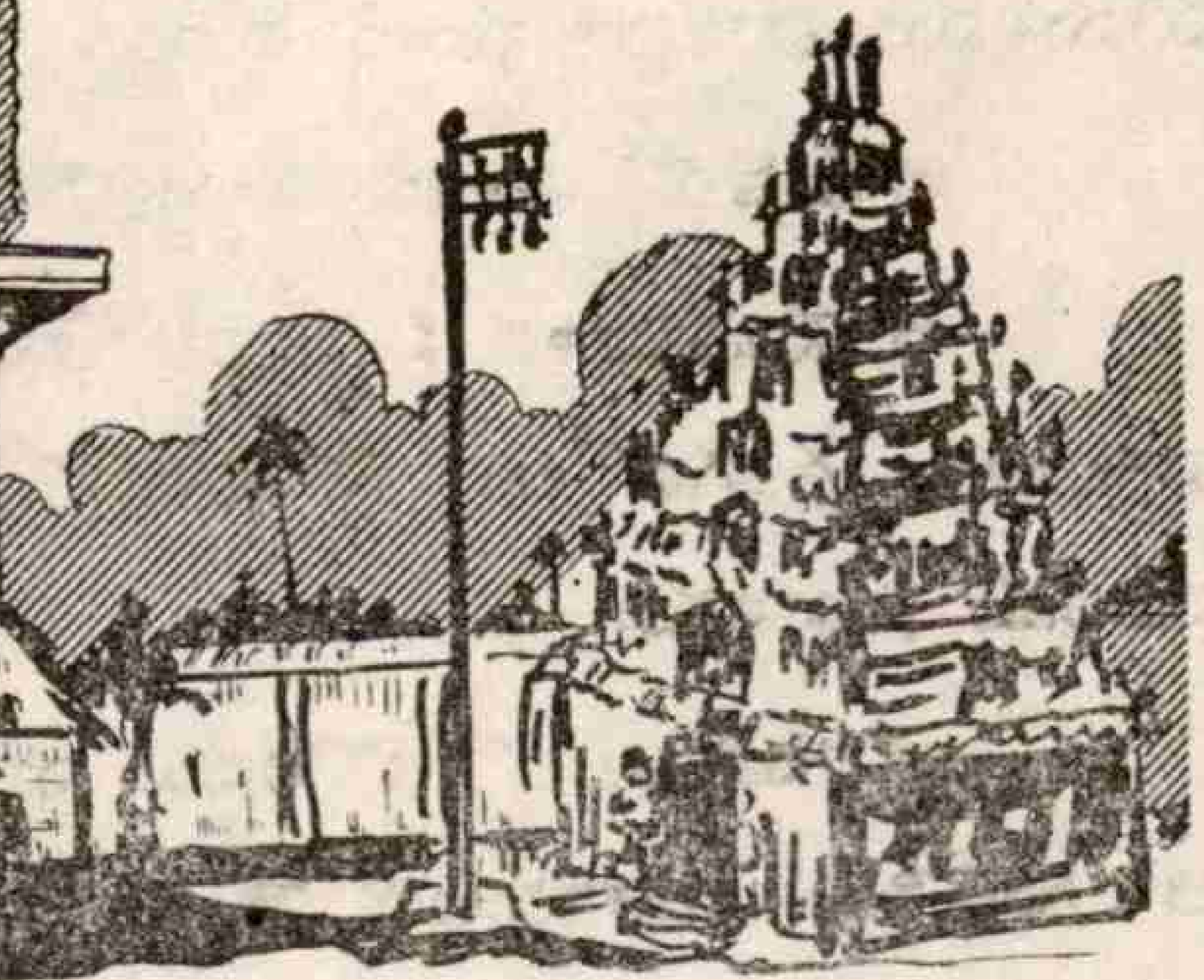
పెద్దమేడ

ఆ వీధిలో ఒక పెద్ద మేడ ఉన్నది.

ఆ దారిని పోతూ ఉన్నవాళ్ళు తల ఎత్తి ఆ మేడకేసి చూచి మళ్ళీ తల కిందకి దించరు. ఆశ్చర్య పోతారు.

వాళ్లు ఆ మేడలో అందమే చూస్తారో, ఉన్నతే చూస్తారో,

ధనదేవతనే చూస్తారో, చెప్పడము కష్టము.

రాములవారికి వసంతోత్సవము జరిగే కాలాన కోకి లలు తూర్యనాదాలతో తమస్వరాలు కలిపి ఆ ఉత్సవానికి కొత్త అందము తీసుకవస్తవి

గోవులు తమ కోమలహృదయకోరకాలను రాముల వారి కర్పించి సమాధి చెందినట్లు కోవెలపంచ నిద్రపోతవి

మేడలోవారు బజారులో కొని తెచ్చిన పుష్పాలను శిఖ లలో ధరిస్తారు. గుడిసెలముందు పూలమొక్కలు నవ్వినపువ్వులు రాములవారి దేహము నాశ్రయించి పావన మౌతవి. తరువాత గుడిసెలలో వారి శిఖలలో ప్రవేశిస్తవి

సంక్రాంతిపండుగ వచ్చింది.

రాములవారికి ప్రతిరోజూ ఉత్సవాలు జరుపుతున్నారు ప్రజలు. ఆఉత్సవాలు చూచి మనుష్యులూ, పశుపక్ష్యాదులూ అందరూ సంతోషిస్తున్నారు.

సంక్రాంతి పండుగనాడు గుడిసెలన్నీ ముస్తాబైనవి గుడి సెలముందు రకరకాలముగ్గులు వికాసము చూపుతున్నవి.

పెద్ద మేడకూడా ముస్తాబైంది, ఆ ముస్తాబు చమ్కీ బట్టల ముస్తాబులాగ ఉన్నది.

కోవెలకు దివ్యతేజస్సు ఆ నాడు వచ్చింది రాములవారి హృదయము భక్తులప్రార్థనలవల్ల మహాసముద్రమై ఉప్పొంగి పోతూ ఉన్నది. రాములవారు ఆనాడు చాచిన రెండుచేతుల మధ్యకూ ఎందరైనా పోయి దివ్యసౌఖ్యములు పొందవచ్చు నన్నట్లున్నవి. ఆ దేవునికౌగిలిలో ప్రపంచములన్నీ ఇముడ గలవు. ఆ కౌగిలి అనంత కైవారము. ఆ కౌగిలిలో ఊహాకు

అందని ఆనందము నిబిడీకృతమై ఉన్నది. ఆ కౌగిలిలో ఆనందము నూతనజీవనమును ప్రసాదించగలదు.

అటువంటి కౌగిలి ఆనాడు ప్రజలకు రాములవారి అపారకృపావిశేషముచేత కలిగింది.

గుడిసెలలోనివారు ఆ కౌగిలిలో చిక్కుకొన్నారు. చిలకలూ, కోయిలలూ, గోవులూ, మున్నగు భక్తులందరూ కౌగిలివిందు గైకొని సౌఖ్య మనుభవిస్తున్నారు. మేడవారికి రాములవారి కౌగిలి కనబడలేదు. రాములవారు చేసుకొన్న ముస్తాబుమాత్రము చూచే వారు మురిసినారు.

కోవెలముందుకూడా సంక్రాంతిముగ్గులు పెట్టారు. పెద్దరథము, గంటలరథము, జెండాలరథము సర్వాంగసుందరమై కోవెలముందు అది జీవకళలతో ప్రకాశిస్తున్నది. ఆ రథము మీద అంతటా పువ్వులు హాసిస్తున్నవి. ఆ రథముమీద పసుపూకుంకుం పావనత్వాన్ని వెదజల్లుతున్నవి ఆ రథంమీద రాములవారు కూర్చున్నారా అన్నమోస్తరుగా అది ప్రకాశిస్తున్నది. పెద్దమేడముందుకూడా ముగ్గులున్నవి. రథములు, గుంటలకోనేళ్ళు, తాబేళ్ళు, పాములు, గుమ్మడిపండ్లు-ఎన్నోరకాల ముగ్గులు. ఆ ముగ్గులుమీద పువ్వులూ ఉన్నవి. అవి అన్నీ ఆ యింటిముందు కునికిపాట్లు పడుతూఉన్న ట్లున్నవి.

మహావైభవముతో తాను చేసుకొన్నముస్తాబుచూచుకొని, ప్రక్కగుడిసెల ముస్తాబు ఆ కళ్ళతోనే చూచి పెద్దమేడ నవ్వింది. గుడిసెలు తమ ముస్తాబు చూచుకొని, పెద్ద మేడ ముస్తాబు చూడజాలక కోవెలపక్క కొదిగి ప్రతినవ్వు నవ్వినవి.

మేడ కోపముతో ప్రశ్నించిది :

"ఎందుకు నన్ను చూచి నవ్వుతారు ?"

"నీ నవ్వుకు ప్రతిగా మేము నవ్వాము."

"నా అంతస్థులు విశాలములు. అందులో కళాశోభితములైన స్తంభాలు సుందరములు. నా గోడలమీది చిత్రములు రంగులతో పులకరిస్తూ ఉంటవి. నా శిఖరముమీది గోపురము లతాద్యలంకారాలతో కిరీటశోభ పొందుతున్నవి. నాలో అందమంతా ఇమిడిఉన్నది. వీటిని అతిశయించే నా ఉన్నతి మీకు కళ్ళెత్తి చూడరానిది. నా నవ్వుకు కారణము ఇప్పుడు మీకు బోధపడిందా ?"

"ఆ ఉన్నతి చూచుకొని నీవు నవ్వావు కాబోలు. నీ అంతస్థుల అమరిక మా ధైర్యమువల్ల కలిగిందే కళాశోభితమైన స్తంభాలు మా కౌశలమునే ప్రకటిస్తున్నవి గోడలమీది చిత్రాలు మా ఓర్పుకూ, నేర్పుకూ నిదర్శనాలు. నీ కిరీటము నీకు మేము పెట్టిందే. నీ ఉన్నతి నీకు మేము కల్పించిందే."

"మీ ధైర్యమును, మీ కౌశల్యమును, మీ ఓర్పును, నేను మీకు ప్రతిఫలమిచ్చి కొనుక్కున్నాను. అందువల్ల వాటి ప్రసక్తి మీకు ఉండరాదు."

"మాకౌశల్యాదులు తుచ్ఛమైనధనముతో సరితూగవు."

ఈ సంభాషణ విని కోవెల ఫక్కున నవ్వింది.

ఆ నవ్వు విని గుడిసెలు సిగ్గుతో తలలు వంచుకొన్నవి. ఆ నవ్వు చూచి పెద్దమేడ అపరిమితమైన ఆనందముపొందింది.

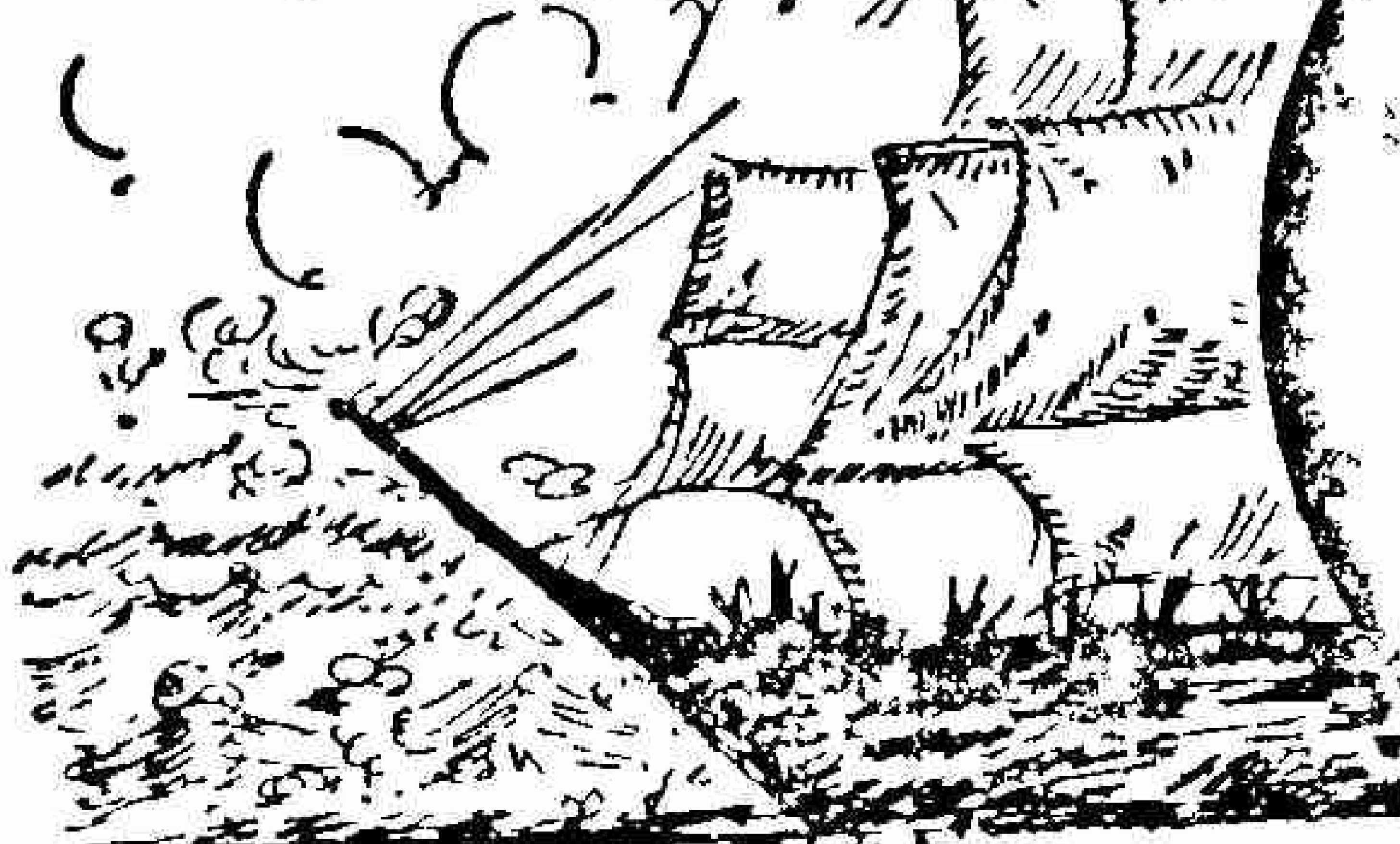
చాలాకాలము గడచింది.

గుడిసెలుండేచోట ఒక వనము పెరిగింది. ఆ వనములో పూలమొక్కలూ, పళ్ళచెట్లూ, దుబ్బులూ ఎక్కువగా పెరిగినవి. పూలమొక్కలమీద తుమ్మెదలూ, సీతాకోకచిలుకలూ ఆడుకొంటూ ఉంటవి ఎప్పుడూను. పళ్ళచెట్లమీద నివాసము ఏర్పాటుచేసుకొని రకరకాలపక్షులు పళ్లు తింటూ గానము చేస్తూ ఉంటవి. దుబ్బులలో అనేకరకాల కీటకములూ, చిన్న జంతువులూ, చిన్నపక్షులూ తలదాచుకుంటూ ఉంటవి. ఆ వనమంతా ఎప్పుడూ కలకలలాడుతూ ఉంటుంది.

కోవెల ఉండేచోట ఒక రావిచెట్టు మొలిచింది. ఆ రావిచెట్టు ఆ ప్రాంతాల జంతుజాలాని కంతకూ చలవ ఇస్తూ ఉంటుంది. ఆ రావిచెట్టు మొదటా, కొమ్మలమీదా, ఆకులమీదా అంతా జీవకోటే. రావిచెట్టు ఆకుల గలగల జంతుజాలాన్ని అంతనూ జోకొట్టుతూ ఉంటుంది.

పెద్దమేడ ఉండేచోట రాళ్ళగుట్టలు ఉన్నవి. ఆ గుట్టల చుట్టూ బొమ్మచెముడు మొలిచిపోయింది. ఆ గుట్టల నిండా పాముల పుట్టలు. రాత్రివేళ గుడ్లగూబలు ఆ గుట్టలెక్కి కూస్తూ వుండడంకూడా కద్దు.

రావిచెట్టు ఆ గుట్టలమీదకూడా పళ్లు రాల్చి మొలకలు మొలిపించాలని చూస్తూ ఉంటుంది. కాని జంతువులు ఆ మొలకలను బతకనియ్యవు.

౧

కర్నూలునుంచి శ్రీశైలము వెళ్ళేటప్పుడు తోవలో నాగలూటి అనే గ్రామమువద్ద - యాత్రికులు మజలీచేస్తారు. ఆ చిన్న గ్రామములో కాపురమున్న వాళ్ళందరూ చెంచువాళ్ళు. దానికే యీమధ్య బైరాగికట్ట అనీ మొండికట్ట అనీ పేర్లు వచ్చాయి.

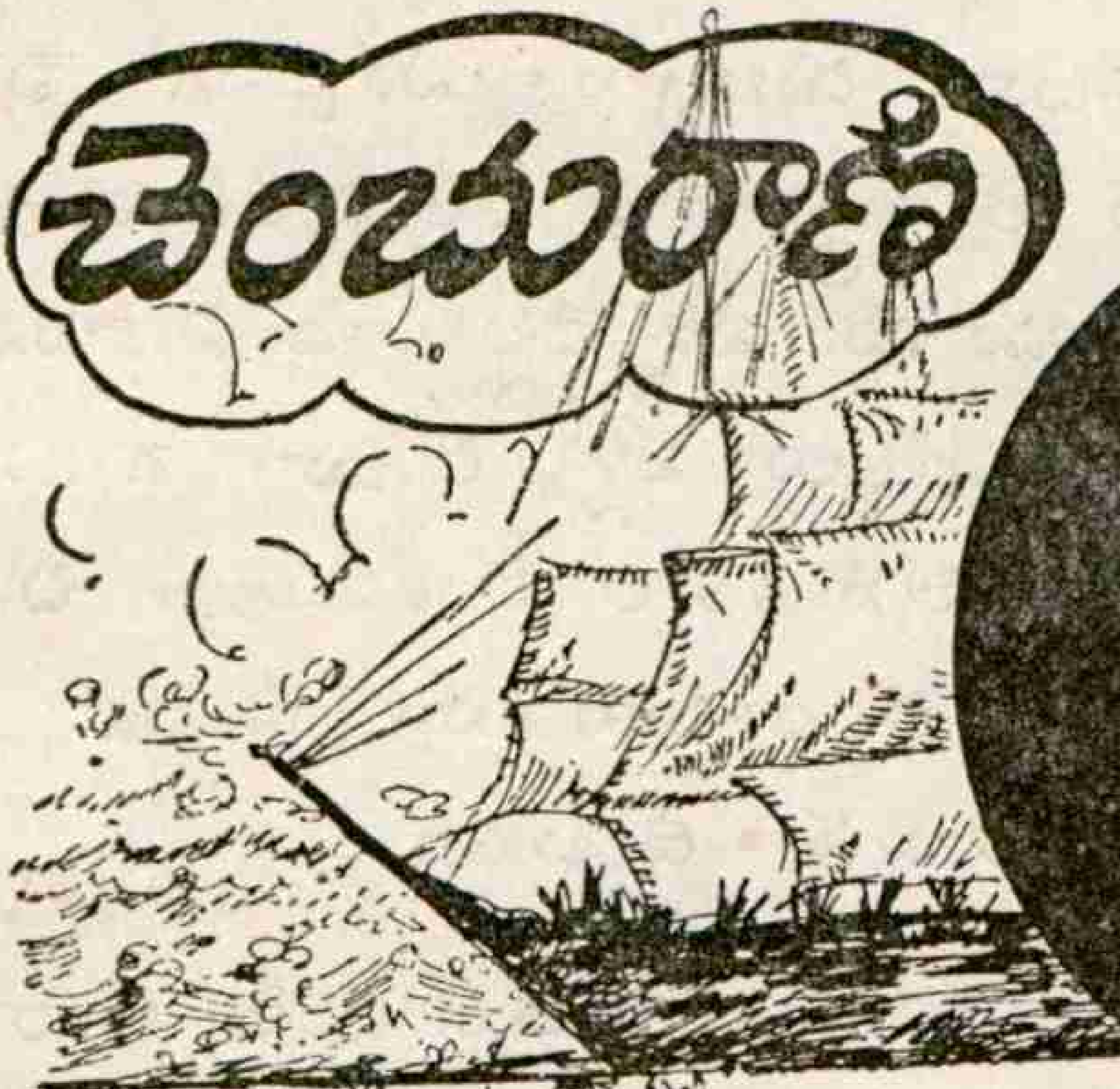
నాగలూటిలో దేవాలయము ఉన్నది. దానికి ఎదురుగా నెగళ్ళు వెలిగించి యాత్రికులు రాత్రులు గడుపుతారు. కొందరు దేవాలయ మండపము మీద కెక్కి పడుకుంటారు.

నాగలూటి గ్రామము అడవులమధ్య ఉన్నది. మామిడి చెట్లూ, వెదురుపొదలూ అక్కడ ఎక్కువగా పెరిగి ఉన్నవి. మాఘమాసములో తాండ్రచెట్లు బాగా పుష్పిస్తవి. ఆ పువ్వుల సౌరభము రాత్రివేళల నాగలూటి ప్రాంతాల వ్యాపిస్తుంది. అప్పుడే మామిడి కాయలూ చిలకకొట్టులూ రాలడం ఆరంభం. చెంచువాళ్లు ఆ కాయలూ పళ్ళూ తిని పొట్ట నింపుకుంటారు.

వేసవికాలములో నాగలూటివద్ద మృగభయము కద్దు. రాత్రివేళ అప్పుడప్పుడు నీళ్ళు తాగడానికి ఒక్కొక్క పెద్దపులి ఆ ప్రాంతాలకు వస్తూఉంటుంది. అందు కోసరమే యాత్రికులు నిద్ర మాని నెగళ్ళుచుట్టూ కూర్చుంటారు.

నాగలూటి దగ్గిర చిన్న నీళ్ళకుండు (పుష్కరిణి)ఉన్నది. ఆ కుండులోకి ఎప్పుడూ పాతాళగంగ ధారగా వచ్చి పడుతూ ఉంటుంది. ఆ కుండులోనే యాత్రికులు స్నానముచేయడము. ఆ నీళ్ళే ఆ గ్రామస్థులు తాగడము. ఆ నీళ్ళ కోసమే పెద్దపులులు రాత్రివేళల రావడముకూడాను.

నల్లమల కొండలు అరణ్యమయము. అక్కడక్కడ చెంచుగూడెములు చాలాకలవు. నాగలూటి అటువంటి చెంచు గూడెమే. ఈ కొండలోనే పుణ్యక్షేత్రములు కలవు. శ్రీశైల మన్నిటిలోను మహత్తుకలదని ప్రసిద్ధి కెక్కినది. శ్రీశైలము మీది రాళ్ళన్నీ శివలింగము లేనట. శ్రీశైలముమీది చెంచు లందరూ సిద్ధులేనట.

౧

కర్నూలునుంచి శ్రీశైలము వెళ్ళేటప్పుడు తోవలో నాగలూటి అనే గ్రామమువద్ద - యాత్రికులు మజిలీచేస్తారు. ఆ చిన్న గ్రామములో కాపురమున్న వాళ్ళందరూ చెంచువాళ్ళే. దానికే యీమధ్య బైరాగికట్ట అనీ మొండికట్ట అనీ పేర్లు వచ్చాయి.

నాగలూటిలో దేవాలయము ఉన్నది. దానికి ఎదురుగా నెగళ్ళు వెలిగించి యాత్రికులు రాత్రులు గడుపుతారు. కొందరు దేవాలయ మండపము మీద కెక్కి పడుకుంటారు.

బైరాగి అతనికి తటస్థపడ్డాడు. ఆ బైరాగి అతని కో మందిచ్చినాడు. ఆ మందు ప్రభావము వల్ల అతడు పూర్వము తాను తిన్న పసరు కక్కివేసినాడు. ఆ బైరాగి ఆ పసరు తాను తిని క్షుధను జయించి అంతరాయరహితమైన సమాధిలో ప్రవేశించాడు. నల్లమల కొండల ప్రభావము అట్టిదని లోకులు చెప్పుకొంటారు.

నాగలూటి గూడెములో చాలా వెదురుగుడిసె లున్నవి. కాని ఒక గుడిసెమాత్రము దూరముగా ఒక మామిడిచెట్టు కింద పుష్కరిణికి సమీపముగా ఉన్నది. ఆ గుడిసెలో ఒక చెంచెత ఒక చెంచు బాలుడూ కాపురమున్నారు.

చెంచుది ముసిలిది. నల్లని శరీరము. వయస్సులో అందకత్తె. ఇప్పుడు శరీరమంతా ముడతలు పడ్డది. చెంచుబాలుడు చామన చాయరంగు, నీలిరంగు కళ్ళు, రాగి వెంట్రుకలు. చెంచుబాలునకు ఇరవై సంవత్సరముల వయస్సు. ఇతడు ముసలిదాని కొడుకే. పగలు వేటాడి తనకూ తన తల్లికీ సరిపోయినంత ఆహారము సంపాదించేవాడు. ముసలిది ఎప్పుడూ గుడిసెముందు ఏదో పరధ్యానముగా ఆలోచిస్తూ కూర్చుంటుంది. అక్కడ చెంచువాళ్ళందరూ ఆమెను చెంచురాణి అని పిలుస్తారు.

యాత్రికులు ఆమెను చూచి ఆమెను చెంచురాణీ అని పిలవడము విని ఆమె గొప్పసిద్ధురాలని భావించి కొబ్బరికాయలూ అరటి పళ్ళూ ఆవిడకు సమర్పిస్తూ ఉంటారు. ముసలిదాని దృష్టి పళ్ళమీదగాని యాత్రికులమీదగాని ఎప్పుడూ

పడలేదు. అప్పుడప్పుడామె యీరీతిగా గొణుగుకొనేది "సముద్రాలు, సముద్రాలమధ్య దేశం. దేశంలో ఊళ్ళు. ఒక ఊళ్ళో నాదేవుడు." యాత్రికులకు ఈ మాటలు అర్థమయ్యేవి కావు.

ముసలిదానికి చిన్నతనములో తల్లిదండ్రులుంచిన పేరు లచ్చి. మధ్యకాలములో వచ్చిన పేరు జెస్సీ అంత్యకాలములో వచ్చిన పేరు చెంచురాణీ. ఆమె కొడుకుపేరు వీరభద్రుడు.

ఆమె యితరులతో ఎప్పుడూ మాట్లాడకపోయినప్పటికీ కొడుకుతో అప్పుడప్పుడు ప్రసంగించేది. సముద్రాలుదాటి దేశాలుదాటి తనను తనకొడుకు తీసుకొని వెళ్ళగలడేమో అని అడిగేది. సముద్రాల మధ్య దేవతల దేశాలు చూడడానికి అతనికి కుతూహలము ఉన్న దేమోనని కనుక్కొనేది. అక్కడ అడవులు ఉంటాయా అక్కడ వేటాడవచ్చునా అక్కడ చెంచు వాళ్ళుంటారా అని అత డడిగేవాడు. అక్కడ మన దేవు డున్నాడు, పెద్దవాడవైనాక అక్కడకు నన్ను తీసుకొని వెళ్ళవా అని ఆమె ప్రశ్నించేది. వీరభద్రుడు ఆమె మాట లర్థముచేసు కొనలేక ఒక్కొక్కప్పుడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చేవాడే కాడు.

ఉరు లొడ్డిపట్టి తెచ్చిన క్షుద్రజంతువులూ, కాయలూ పళ్ళూ ఊచబియ్యమూ తేనెపట్టులమైనమూ ఆమె దేహాన్ని పోషిస్తున్నవి ఆమె హృదయమును పోషించడమునకు తన కొడుకు విగ్రహమూ తన ఆలోచనలూ ఉండేవి.

అప్పుడప్పు డామె నిట్టూర్పు విడిచేది. వాయువుకూడా అప్పుడే ఏ చెట్లసందునుంచో నిట్టూర్పు విడిచేది.

ఆమె అప్పుడప్పుడు కన్నీళ్ళు విడిచేది. చెట్ల ఆకులనుండి అప్పుడే మంచుబిందువులు రాలేవి.

ఆమె అప్పుడప్పుడు కొడుకును కౌగలించుకొని నీవే నా దేవుడవా అనేది. నేను కానవేవా డతడు. కాని ఆమాట లామెకు వినబడకుండా వెదురుదుబ్బులు కీచుమని ధ్వనిచేసేవి.

౨

ఆ ప్రాంతములలో నివాసముచేసే చెంచువాళ్ళందరూ వీరభద్రుణ్ణి చెంచురాణీ కొడుకనే పిలిచేవారు. అతనిని వాళ్ళం దరూ గౌరవముగా చూచేవారు. వీరభద్రుడు వేటాడడములో చాలా నేర్పరి. విల్లమ్ములు పుచ్చుకొని అడవిలోకి వేటకువెళ్ళి అతడెప్పుడూ వట్టిచేతులతో ఇంటికి రాలేదు.

తాను అందరు చెంచువాళ్ళలాగా ఉండకపోవడమూ తననూ తన తల్లినీ అందరూ గౌరవముగా చూడడమూ అతనికి బోధపడినదికాదు. అందుకు కారణమేమై ఉండునా అని అతడు చాలా మందిని అడిగాడు. ఏకారణముచేతనో వాళ్ళు అతనికి సరియైన కారణము చెప్పారుకారు. తన తల్లి తప్ప ఇంకెవరూ తనకు చెప్పరని ఊహించి అతడు ఒకనాడు తల్లిని చెప్పవలసిం దని తొందరపెట్టినాడు. తల్లి సందేహించి సందేహించి తుదకు చెప్పింది. పాతాళగంగ కొండలమధ్యనుంచి ప్రవహిస్తూ ఉన్న దనీ ఆ పాతాళగంగ అక్కడకు తూర్పుగా ఎక్కడో అరణ్యము మధ్య కొండలలో మలుపు తిరిగినదనీ ఆ మలుపుదగ్గిర నీరు

చలనములేకుండా ఉంటుందనీ, ఆ మలుపు గుహావలె ఉంటుం దనీ, దానిపేరు పీనుగులగొంది అనీ అక్కడకు వెళ్ళినట్లయితే ఇద్దరు చెంచువాళ్ళు కనిపిస్తారనీ ఆ చెంచువాళ్ళను కలుసుకొని తాను లచ్చికొడుకునని చెప్పి, లచ్చి సముద్రాలమధ్యకు వెళ్ళు తున్నదని చెప్పవలసినదనీ, వాళ్ళే నీకు జన్మవృత్తాంతము యావత్తూ చెప్పుతారనీ ఆమె చెప్పింది. వీరభద్రుడికి అక్క డికి వెళ్ళవలెనని కుతూహలము కలిగినది. కాని తల్లిని ఒక్క రైనూ వదలిపెట్టి ఎలాగవెళ్ళడం? చెంచురాణి ఆ సంగతి గ్రహించి తనకు అక్కడ ఉన్న చెంచువాళ్ళు తిండిపెట్టుతూ ఉంటారుకాబట్టి ఆ విషయమై అతడు బెంగపెట్టుకోవలసిన అవసరము లేదని చెప్పింది.

వీరభద్రుడు ప్రయాణానికి సిద్ధపడ్డాడు. విల్లమ్ములు తీసుకొన్నాడు. మొలలో పెద్దకత్తి దోపుకొన్నాడు కట్టుకొన్న బట్టా పైమీదబట్టతోటే బయలుదేరాడు. అడవులలో నడవ డము ప్రారంభించాడు.

తెల్లవారుజామున బయలుదేరి బారెడుపొద్దు ఎక్కే సరికి పెద్దచెరువు చేరుకున్నాడు. అక్కడ చెంచుగూడెము, లంబాడీగూడెమూ ఉన్నవి.

ఆ గూడెములవైపు పోక అతడు త్రోవలో సంపాదించిన మామిడికాయలూ, టుంకిపళ్ళూ, చింతగుల్లలూ తిని, చెరు వులో నీళ్ళు దాహంతాగి ప్రయాణంసాగించాడు. త్రోవలో చెంచువాళ్ళు అతన్ని చూచి ఎవడో పరాయివాడు వచ్చా డనుకొని బద్దా అలుగుబూ సద్దుకొన్నారు. సమీపమునుంచి

చూచి చెంచురాణీ కొడుకు చెంచురాణీ కొడుకు అని అనుస్తూ పారిపోయినారు.

నడవగా నడవగా కృష్ణానది కానవచ్చింది. బండలమీద నుంచి మందముగా ప్రవహిస్తూఉంది. దానిగట్టునే అతడు నడిచి పోతున్నాడు. వెదురు దుబ్బులలోనుండి అడవికోళ్ళుకూయడం ప్రారంభించినవి. కోతులమందలు అతనిని చూచి ఒక బండ మీదనుంచి ఇంకొక బండమీదికి దుముకుతూపోయి అదృశ్య మైనవి. తోవలో టేకుచెట్లూ, మద్దిచెట్లూ గొడుగు తుమ్మచెట్లూ, మంచిగంధపుచెటూ, వెదురు పొదలూ ఎన్నో ఉన్నవి. ఆతడు వాటిని చూడకుండా తల్లిసంగతీ తన సంగతీ తలచుకొంటూ వెళ్ళుతున్నాడు. సాయంత్ర మయ్యే సరికి శ్రీశైలము చేరుకున్నాడు. తోవలో చెంచు వాళ్ళె వళ్ళూ అతనికి తటస్థపడలేదు. అతనికి ఆకలివేసింది. కత్తితో ఒక ఈత చెట్టు పడగొట్టి దానిని నరికి మొవ్వతిని ఆకలి దప్పులు అణుచుకొన్నాడు. శ్రీశైల దేవాలయానికి ఎదురుగా ఉన్న సత్రపు గదులలో ఆరాత్రినిద్రపోయాడు. రాత్రి నాలుగో జామునలేచి, నలిగినబాటగుండా వెళ్ళినాడు. తోవలో వెలుగు బంట్లు అతన్నీ అతని విల్లునూ చూచి తప్పుకొన్నవి. జింకల మందలు చెంగుచెంగున దాట్లు వేస్తూపారిపోయినవి. చాలా దూరం నడిచిపోగా అతనికి పాతాళగంగ గోచరమైనది. పాతాళ గంగను అనుసరించి అతడు నడిచిపోయాడు. చిటచిట లాడుతూ ఎండ కాస్తున్నది. పాతాళగంగలో స్నానముచేసి కడుపునిండా నీళ్ళుతాగి ఒక బండప్రక్క నీడలో విశ్రమించాడు. అతని చుట్టూ పెద్దకొండలు; అక్కడక్కడ వెదచల్లినట్లు పెద్ద పెద్ద

రాళ్ళు. కొండలనిండా చెట్లు. పెద్దపులులు సంచారముచేసే చోటది అతనికి అక్కడ కునుకు పట్టింది. ఎంతసేపు నిద్ర పోయాడో తెలియదు కళ్ళుతెరచేసరికి అతనికి ఎదురుగా ఉన్న బండమీద ఒక చెంచుపిల్ల కనపడి నది. కళ్ళు నులుముకొని లేచికూర్చుని మళ్ళీ చూచాడు. నల్లని పడుచు చెంచుపిల్ల పదహారు సంవత్సరముల ఈడుగలది. అతనిని పరకాయించి చూస్తున్నది. ఆమె పక్క ఒక బుట్ట, బుట్టలో పళ్ళూ కాయలూ కత్తీ ఉరులూ మొదలైన వస్తువు లున్నవి.

చెంచుపిల్లలోనుంచి లావణ్యము సూర్యబింబమునుంచి వచ్చే కిరణముల లాగ వచ్చి అతని మనస్సు నాకర్షించింది. అతని మనస్సు మనస్సులో లేదు.

"నీవు చెంచువేనా?" అని ప్రశ్నించింది చెంచుపిల్ల.

"అవును" అన్నాడు వీరభద్రుడు.

"మన మిద్దరమూ ఈ కొండలలో ఉండిపోదాము. నాతో కూడా ఉంటావా?"

"నీకు తల్లిదండ్రులు లేరా?"

"లేరు, ఉన్నారు. నేనడిగిన ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పవేం?"

"నాకు పీనుగుల గొంది చూపిస్తావా?"

"చూపిస్తే నా నేస్తమవుతావా?"

"మా అమ్మ నడుగుతాను."

"మీ అమ్మ ఎక్కడుంది?"

"నాగలూటిలో"

"నాగలూటిలో అడివే లేదు. ఇక్కడెంత అడవో! మనం స్వేచ్ఛగా తిరుగ వచ్చుకాదూ?"

"అవును."

ఈ రీతిగా కొంతసేపు సంభాషణ జరిగింది. వీరభద్రుడికి చెంచుపిల్ల కడుపునిండా పళ్లుపెట్టింది. ఇద్దరూ కలిసి కేకలు వేసుకొంటూ పాతాళగంగ అవతలి గట్టుకు ఈదుకుపోయారు. ఏరు దాటి, అక్కడకొండలు చుట్టుతిరిగి యిద్దరూ వెళ్ళుతున్నారు. తోవలో ఎన్నో ఊసులు కథలు చెంచుపిల్ల చెప్పింది. ఎన్నో పాటలు పాడింది. ఆరాత్రి వాళ్ళు ఒక చెట్టుమీద గడిపారు కబుర్లు చెప్పుకొంటూను. తెల్లవారకుండా లేచి వాళ్ళిద్దరూ ప్రయాణం సాగించారు. నలగని బాటలగుండా యితరులకు తెలియని మార్గాలగుండా చెంచుపిల్ల అతన్ని తీసుకుపోయింది.

పాతాళగంగ కొండలమధ్యనుండి ప్రవహిస్తూ ఉన్నది. ఒకచోట పాతాళ గంగకు అడ్డముగా పర్వతము నిలిచిఉన్నది. కృష్ణానది ఆ పర్వతముచుట్టూ తిరిగి ప్రవహించవలసినచోటు ఇక్కడ. వరదలరోజులలో కృష్ణానది పర్వతమును పొడిచివేస్తూ ఉంటుంది. చాలాకాలము ఈ రీతిగా చేయడమువల్ల ఆ కొండలో ఒక మోసరు గుహ ఏర్పాటైనది. వరదలు లేని కాలములో ప్రవాహము మందముగా ఉండడము చేత గుహాలో నీళ్ళు చలనములేకుండా ఉంటవి. నదిలోపడ్డ ద్రమ్మాకులు వగైరా

అన్ని వస్తువులనూ కృపానది యీ గుహలో దాచుకుంటుంది. నదికి ఎగువను ఉన్నతమైన కొండ ఒకటి ఉన్నది. ఆ కొండకు సరాసరి క్రింద పాతాళగంగ. ఆ కొండ అంచున ఒక నున్నని రాయికలదు. ఆ రాతిమీద రెండు. పాద చిహ్నములున్నవి. వాటికి "సిద్ధ రామయ్య పాదుక" లని పేరు. మోక్షము నాశించే యాత్రికులు ఈ పాదుకల మీద నిలబడి పాతాళ గంగకు తమ్ము తామర్పించుకొంటారు. అటువంటి వారినందరినీ కృపానది యీ గుహలోకి చేర్చుతుంది. దీనికే పీనుగులగొంది అని పేరు.

పీనుగుల గొందికి అవతలివైపున ఒక చిన్న చెంచుగూడె మున్నది. ఆ చెంచుగూడెముకు నాయకు లిద్దరు : గంగడు, గురవడు.

చెంచుపిల్లా వీరభద్రుడూ కలిసి యీ గూడెము చేరుకున్నారు. చెంచుపిల్ల ఈ గూడెము వారికి చాలా పరి చితురాలే. గూడెములో స్త్రీ పురుషులు చెంచుపిల్ల స్వాతం త్ర్యము చూచి ముక్కుమీద వేలుంచుకుంటారు. వారి ఆచా రవ్యవహారములతో గాని వారి కట్టుబాట్లతో గాని చెంచుపిల్లకు ఏమీ ప్రసక్తి లేదు. ఒకరి చెప్పు చేతల లో లేకుండా స్వేచ్ఛగా పెరుగుతువస్తూఉంది ఆ చెంచుపిల్ల.

వీరు గూడెము చేరుకునే సరికి గూడెములోని స్త్రీ పురు షులు చాలామంది వేటకు పోయారు. వీరభద్రుడూ చెంచు పిల్లా కలిసి దుబ్బులవెంట వచారు చెయ్యడం మొదలుపెట్టారు. సాయంకాలమువరకూ వారు ఆ ప్రాంతాల తిరిగి కడుపునిండు కొని చివరకు గూడెము చేరుకొన్నారు.

ఒకరోజున చెంచుపిల్ల అక్కడ స్త్రీపురుషుల నందరనూ పోగుచేసి నాట్యమాడించింది.

గంగడూ గురవడూ వీరభద్రుడూ ఆ నాట్యములో చేరక కొంతదూరముగా ఒక బండమీద కూర్చున్నారు. వీర భద్రుడిని చూడడముతోనే అతను లచ్చి కొడుకని వాళ్ళిద్దరూ గుర్తించారు.

"నీవు ఇంతదూరం ఇప్పుడు రావడానికి కారణమేమి?" అని వాళ్ళడిగారు.

"మా అమ్మ సముద్రాలమధ్యకు వెళ్తుతుందట. ఆ సంగతి మీతో చెప్పమన్నది" అని వీరభద్రుడు చెప్పాడు.

"గౌరిని నీ వెక్కడ చూచావు?" అని వారడిగారు.

"గౌరి ఎవరు?"

"నీతో వచ్చిన చెంచుపిల్ల"

"తోవలో తటస్థపడి నాకు దారి చూపించింది."

"అయితే నీ వదృష్టవంతుడవే!"

"ఎందుచేత?"

"గౌరి ఇంతవరకు ఏ పురుషుడితోటీ కలిసిమెలిసి ఉండ లేదు." వీరభద్రుడు మాట్లాడలేదు.

"గౌరి చిన్న చెంచురాణీ"

"మా అమ్మను చెంచురాణీ అనీ నన్ను చెంచురాణీ కొడుకనీ పిలవడానికి కారణమేమిటి?" అని వీరభద్రుడు అడిగాడు.

వారిద్దరిలో కొంచెము పెద్దవాడైన గంగడు ఆ వృత్తాంతమంతా వీరభద్రుడితో ఈ విధముగా చెప్పాడు.

లచ్చి చిన్నతనములో చాలా అందముగానూ చురుకుగానూ ఉండేది. ఆమె ఎక్కలేని కొండలూ చెట్లూ లేవు. పురుషులతో సమానముగా వేటాడుతూ మోటపనులు చేస్తూ ఉండేది. ఇంతే కాకుండా అడవులలో తిరిగి మందులూ మాకులూ సంపాదించి వైద్యము చేయడమే కాకుండా కొంతవరకు మంత్రములుకూడా నేర్చుకొన్నది. ఆ కారణముచేత చెంచువాళ్ళకు లచ్చి అంటే భయము భక్తీ.

చిన్నతనములో లచ్చీ నేనూ చాలా స్నేహముగా ఉండేవాళ్ళము. ఇద్దరమూ కలిసి వేటకు వెళ్ళేవాళ్ళము. ఇద్దరమూ ఏటిలో ఈదులాడేవాళ్ళము. ఇద్దరమూ నదిఒడ్డున పొంచుండి, ఇసుకలో పడుకోవడమూ మొసళ్లు వచ్చినప్పుడు వాటిని ఉచ్చులతో పట్టుకొనేవాళ్ళము. అప్పుడు మాకు భయమంటే ఏమిటో తెలియదు. ఒకొక్కప్పుడు చాలా రోజుల వరకూ మేము అడవుల్లో వేటాడుతూ ఉండిపోయేవాళ్ళము.

ఆ కాలములోనే లచ్చి నన్ను పెళ్ళాడతానని చెప్పింది.

అప్పుడు చెంచువాళ్ళకు చాలా కష్టదినములు. అడవులలో పండిన పంటంతా అధికారులు తీసుకుపోయేవారు. మాకు తినడానికి తగినతిండి ఉండేదికాదు. ఎన్నివిధాలు తంటాలువడ్డా మాకు ఆకలి అణిగేదికాదు. అప్పుడు మేమాదరమూ ఆడు

వాళ్ళు మగవాళ్ళూ — ఆలోచించాము. మాలో గురవడు చాలా బుద్ధిమంతుడు. అనేకమంది అనేక సలహాలు చెప్పారు. తుదకు అప్పుడు తీర్మానించుకొన్నాము—అధికారులను అడవులలో కాలుపెట్టనివ్వకూడదని. అయితే ఆరీతిగా చెయ్యడం ఎలాగ? అందరూ ఆలోచించారు. ఎవరికీ మార్గం తోచింది కాదు. ఎవరైనా సరియైన మార్గం సూచించినట్లయితే వారిని లచ్చి పెళ్ళాడతానన్నది. గురవడు తాను చేస్తానన్నాడు. నాకు దుఃఖము కలిగింది. లచ్చిమీదా గురవడిమీదా నాకు కోపం వచ్చింది. పగలు తీర్చుకోడానికి సమయముకాదది.

గురవడు చెంచువాళ్ళ నందరినీ పదిజట్లులకింద విడదీసి ఒక్కొక్క జట్టుకు ఒక్కొక్క పెద్దను ఏర్పాటు చేశాడు. కొన్ని జట్లులను రోడ్లు కాయడానికి పంపాడు. కొన్ని జట్లులను అడవులలోఉన్న అధికారులమీదకు పంపాడు.

తరువాత గురవడు లచ్చిని పెళ్ళిచేసుకొన్నాడు. లచ్చి తల్లిదండ్రులకు నాలుగుజతల ఆవుల నిచ్చి లచ్చిని తీసుకుపోయాడు. ఒకనాడు రహస్యముగా లచ్చిని నేను కలుసుకొని చిన్నతనములో అది అన్నమాట జ్ఞాపకముచేశాను. లచ్చి నవ్వింది. ఈరీతిగా చెప్పింది. "చిన్నతనములో నిన్ను పెళ్ళి చేసుకొన్నాను. ఇప్పుడు గురవడిని పెళ్ళిచేసుకొన్నాను. నాకిద్దరు భర్తలు. ఉండకూడదా?" రహస్యముగా ఇద్దరు భర్తలుండకూడదని నేను చెప్పిన మాటలు పెడచెవిని పెట్టింది. పర్యవసానమేమి జరిగిందంటే - లచ్చి గురవడితో సంసారము చేస్తూ ఉన్నప్పటికీ మేమిద్దరము భార్యాభర్తలవలె ఉండడానికి

నిశ్చయించుకొన్నాము. ఈ విషయము మాత్రము రహస్య ముగా ఉంచాము.

ఆరోజులలో చెంచువాళ్ళ ప్రతాపము లోకానికి వెల్ల డయింది. రోడ్లమీద ఎవరు ప్రయాణము చేసినప్పటికీ వాళ్ళు చెంచువాళ్ళ అలుగులకు గురి అయ్యేవారు. మావాళ్ళందరూ అధికారులను దొరికినంత మట్టుకు హతమార్చారు. అడవి సమీపానికి రావడానికి అందరూ భయపడ్డారు. ఆ రోజులలో ఎందరిని చెంచువాళ్ళు చంపారో ఎందరిని చెరపెట్టారో చెప్ప డానికి వీలులేదు. అడవిరాజ్యం కొంతకాలం మళ్ళీ చెంచువాళ్ళు ఏలారు. మా కప్పుడు కడుపునిండా తిండి దొరి కింది. సంతోషించాము.

కాని తలవని తలంపుగా పోలీసుపటాలాలు అడవుల్లో ప్రవేశించినవి. మాకూ వాళ్ళకూ అనేకయుద్ధాలు జరిగినవి. మాకు అలుగులూ దబ్బలూను, వాళ్ళకు తుపాకులు ఆ కార ణముచేత చెంచువాళ్ళు చాలామంది చచ్చిపోవడం సంభ వించింది. అందువల్ల వాళ్ళు భయపడి పారిపోవడం మొదలు పెట్టారు. పోలీసువాళ్ళు వాళ్ళని అడవులలో జింకలను వేటాడి నట్లు వేటాడారు. కొంతకాలానికి అడవిరాజ్యం చెంచువాళ్ళ వశం తప్పి తెల్లవాళ్ళ స్వాధీన మైనది. చావగా మిగిన చెంచు వాళ్ళు తెల్లవాళ్ళ రాజ్యాన్ని ఒప్పుకోక తప్పిందికాదు మాయలు పన్ని లంచా లిచ్చి ఒక తెల్లదొర చెంచునాయ కులను కొందరిని పట్టుకొని ఉరి దీయించాడు. దానితో అల్ల రులు సర్దుకొన్నవి.

చెంచువాళ్ళ కోపం చల్లార్చడానికీ, వాళ్ళల్లో మళ్ళీ కలవరం కలగకుండా ఉండడానికీ, వాళ్ళకు సరియైన జీతాలిచ్చి పని చేయించడానికీ ఒక తెల్లదొర ఏర్పాటైనాడు. అతడు జాలిగుండెవాడు, మంచివాడు. అతడు నాగలూటి దగ్గిర బంగాళాలో ఉండి అన్నికార్యములూ న్యాయముగా చక్క పెట్టేవాడు. చెంచువాళ్ళ నందరినీ దయతో చూచేవాడు వాళ్ళు కష్టసమయములో ఉన్నప్పుడు వాళ్ళకు డబ్బిచ్చేవాడు. చెంచువాళ్ళందరకూ అతడంటే గౌరవమూ భక్తీ కలిగినవి. అందరూ సంతుష్టిచెంది కాలక్షేపం చేస్తూన్నారు.

లచ్చి నాతో చనువుగా తిరుగుతున్నదనే సంగతి గురవడు గ్రహించాడు. గురవడూ లచ్చీ కలిసి ఒకనాడు వేటకు వెళ్ళారు. నేనూ స్వతంత్రముగా వేటకు వెళ్ళాను. ఆరోజు మధ్యాహ్నము మే మొకచోట తారసపడ్డాము. గురవడికి నన్ను చూడడంతోనే కోపం వచ్చింది. నామీదకు వచ్చిపడ్డాడు. మే మిద్దరమూ కలియబడ్డాము. లచ్చి నా పక్షము వహించింది గురవడిని తోసిపారేసింది. గురవడు మాట్లాడకుండా వెళ్ళిపోయాడు. ఆరోజున లచ్చీ నేనూ సాయంకాలమయ్యేవరకూ అడవుల్లో తిరిగి యింటికి చేరుకొన్నాము.

గురవడు చెంచులలో పెద్దవాళ్ళనందరినీ పిలిచి తగువు పెట్టాడు. పెద్దలందరూ విచారణకు పూనుకొన్నారు. ఈ విషయము నిజమేనా అని నన్ను అడిగారు. నేను నిజమే నన్నాను. నిజమేనా అని లచ్చిని అడిగారు. నాయిష్టమని లచ్చి నిర్లక్ష్యముగా సమాధానం చెప్పింది. నేరము నిర్ధారణ అయినదికాబట్టి పెద్దలందరూ తీర్పుచెప్పారు. "గురవడి భార్యయైన లచ్చిని

గంగడు మోసంచేసి తన భార్యగా చూచుకొంటున్నాడు కాబట్టి ఈ రోజునుంచీ గంగడే లచ్చిని ఏలుకోవలసి ఉంటుందనీ గురవడికి అపకారం జరిగింది కాబట్టి అతనికి గంగడు పదిహేను రూపాయలు దండుగ యిచ్చుకోవలసి ఉంటుందనీ" తీర్పు.

లచ్చి నావశమైనందుకు నేనూ లచ్చికూడా సంతోషించాము. కాని పదిహేనురూపాయల దండుగ ఇచ్చుకోవడ మెలాగ ? నావద్ద అప్పుడు ఒక్కరూపాయైనా లేదు. నాకు చెప్పతగ్గ ఆస్తి ఏమీలేదు. దండుగ యిచ్చుకోక పోయి నట్లయితే నన్ను ఏమైనా వాళ్ళుచేయవచ్చును. ఏమి చెయ్యాడానికీ తోచక నేను లచ్చిని మాత్రం స్వీకరించి దండుగమాట తలపెట్టకుండా చాలా రోజు లూరుకొన్నాను. చెంచుపెద్దలకు కోపం వచ్చింది. నన్ను శిక్షించడానికి చెంచువాళ్ళు సిద్ధపడుతున్నారు. నా బంధువులూ స్నేహితులూ నాపక్కనుండి నన్ను కాపాడుటకు ప్రయత్నిస్తున్నారు. అప్పుడు మాలో ఒక యుద్ధము జరగవలసినదే కాని తప్పిపోయింది. కారణ మేమిటంటె............

నాగలూటిలో ఉన్న తెల్లదొరకు మా వివాదవృత్తాంతం తెలిసింది. అతడు వచ్చి సంగతిసందర్భములను తెలిసికొని వివాదమునకు కారణము పదిహేనురూపాయలే కదా అనుకొని ఆ రూపాయలు అతడు గురవడికి నాతరఫున ఇచ్చి వెళ్ళిపోయాడు. కాని ఒక చిక్కు తటస్థించింది. పదిహేను రూపాయలు ఎవరిస్తే వారికే లచ్చికూడా చెందవలసిఉంటుంది. లచ్చి నాకే చెందవలసి ఉంటుందని నేను ఎంత చెప్పినా పెద్దలు చెవిని

పెట్టారుకారు. అది ఆచారం అన్నారు. మరునాడు వాళ్ళు లచ్చిని వెంటబెట్టుకొని తీసుకువెళ్ళి "ఈమె నీ భార్య" అని చెప్పి తెల్లదొరకు అప్పచెప్పారు. తానిచ్చిన రూపాయలకు తనకీ ప్రతిఫలము ముట్టినదని తెల్లదొరకు వారు నచ్చచెప్పారు. తెల్లదొర ఆశ్చర్యపోయాడు. కాని తాను చెంచువాళ్ళమధ్య ఉన్నాడు కాబట్టి చెంచువాళ్ళ ఆచారములకు బద్ధుడైనట్లు తలచి విధికి తలవంచి ఊరుకొన్నాడు. అతడు బ్రహ్మచారి కూడాను. లచ్చి ఆనాటినుంచి తెల్లదొరయింట్లో ఉండడము తటస్థించింది.

౪

లచ్చిని చెంచుపెద్దలందరూ ఈరీతిగా చెయ్యడం నాకు కష్టమనిపించింది. గురవశికికూడా కష్టమనిపించింది. ఆకారణము చేత అతనూ నేనూ స్నేహితులమయాము. తెల్లదొర దగ్గిరనున్న లచ్చిని తీసుకరావడానికి ప్రయత్నాలుచేశాము. అందువల్ల చెంచువాళ్ళందరికి మాటవస్తుందని మిగిలిన చెంచువాళ్ళు మమ్మలిని మందలించారు. అయినా చెంచు కుటుంబములో పుట్టిన చెంచుదాన్ని పరాయివాళ్ళ కర్పించడం న్యాయముకాదని వాళ్ళతో చెప్పాము. వాళ్ళు విన్నారుకారు. అప్పుడు మే మిద్దరమూ మా స్నేహితులను బంధువులనూ తీసుకొని, అక్కడ చెంచువాళ్ళని కులం తక్కువవాళ్ళని నిందించి, బయలుదేరి వచ్చి యిక్కడ—ఈ పీనుగులగొంది దగ్గిర ఒక గూడెము నిర్మించుకొని కాపురంచేస్తున్నాము. మా ఇద్దరికీ

లచ్చిమీద అభిమానం పోలేదు. ఎప్పటికైనా దానిని మా వశం చేసుకోవలెననే ఆశతో ఉన్నాము.

లచ్చి దొరగారింట్లో ప్రవేశించింది. కొన్నాళ్ళవరకూ లచ్చికీ దొరగారికీ సంభాషణ జరగలేదు. కాని అక్కడినుంచి లేచి పారిపోయివస్తే దొర ఏమిచేసిపోతాడో అని భయం. అది అటుండగా అక్కడ కూటికీ బట్టకూ లోటులేకుండా దివ్యముగా జరిగిపోతున్నది. అటువంటి భాగ్యము వదలిపెట్టడానికి కూడా ఆమెకు మనస్కరించిందికాదు. దొరగారు క్రమక్రమముగా లచ్చితో మాట్లాడడం మొదలుపెట్టారు. "నా ప్రియా, ఇటు వచ్చుము. నాకొక ముద్దు నిచ్చుము" అనే వారట. లచ్చికి విలువయైన బట్టలూ నగలూ మంచి మంచి ఆహారమూ పెట్టేవారట. దానాదీనా వారిద్దరికీ అన్యోన్యం కుదిరింది. ఇద్దరూ భార్యాభర్తలలాగ ఉంటున్నారని చెంచువాళ్ళకు తెలిసింది. చెంచువాళ్ళు దొరగారితో మాట్లాడవలసి వచ్చినా, దొరగారితో తమ కష్టసుఖాలు చెప్పుకోవలసి వచ్చినా, దొరగారిని ఏమైనా కోరవలసివచ్చినా లచ్చి ద్వారానే ఆ పనులు చేసేవారు. లచ్చి క్రమక్రమముగా చెంచువాళ్ళందరకూ దేవతవంటిదైనది.

తెల్లదొర లచ్చిని "బెస్సీ నాప్రియా, బెస్సీ" అని పిలిచేవాడు. చెంచువాళ్ళ వ్యవహారాలు పరిష్కరించవలసి వచ్చినప్పుడల్లా తెల్లదొర తన బెస్సీ సలహా లేనిదే ఏపనీ చేసేవాడు కాడు లచ్చి చెంచువాళ్ళందరికీ సాధ్యమైనంతవరకూ ఉపకారం చేసేది

తెల్లదొరా జెస్సీ కలిసి అప్పుడప్పుడు, కొందరు చెంచు వాళ్ళను తీసికొని, షికారు వెళ్ళేవారు. ఆ సమయాలలో జెస్సీ తుపాకీ గురి తప్పకుండా కాల్చడం నేర్చుకొన్నది. ఇది చూచి చెంచువాళ్ళు జెస్సీ అంటే భయముతో ఉండేవారు. ఆ రోజులలోనే చెంచువాళ్ళు లచ్చికి చెంచురాణి అనే పేరు పెట్టారు. దొరగారుకూడా ఈ మాట విని సంతోషించి చెంచు రాణీ అని ఆమెను పిలిచేవారు.

ఒకనాడు నేనూ గురవడూ కలిసి నాగలూటి వెళ్ళాము. అక్కడ కొన్నాళ్ళు వేచిఉండి సమయము కనిపెట్టి లచ్చిని రహస్యముగా కలుసుకొన్నాము. మేము కొత్తగా నిర్మించిన కొత్త గూడెముకు తీసుకొనిపోతే వస్తుందేమోనని అడిగాము.

లచ్చికి మామీద అభిమానం తగ్గలేదు. కాని మాతో వచ్చినట్లయితే దొర ఏమైనా చేసిపోతాడనీ, మాకే కాకుండా చెంచువాళ్ళందరకూ అది శ్రేయ స్కరము కాదనీ ఏమేమో సాకులు చెప్పి తప్పించుకొన్నది. మా ప్రయత్నాలు నిష్ఫలమైనవి. అప్పుడు లచ్చి కడుపుతో ఉంది. దొర ఆవిడను రోజు రోజూ ఎక్కువ ఆదరముతో చూస్తున్నాడు. ఆ రోజులలో లచ్చిని కాలు కదపనిచ్చేవాడు కాడు రాత్రిం బగళ్ళు తన జెస్సీ దగ్గరే గడిపేవాడు. లచ్చికి దొర అంటే ఎక్కడాలేని ప్రేమ. ఇట్లా అన్యోన్యముగా ఉం టూఉండగా ఇంతట్లోకి తెల్లదొరకు బదిలీ అయినది. ఆ సంగతి లచ్చితో చెప్పి ఆవిడను వదలిపెట్టి వెళ్ళడానికి అనుమతి అడి గాడు. లచ్చి తననుకూడా తీసుకువెళ్ళమని ఎంతో ప్రార్థించింది.

అది పొసగదన్నాడు దొర. చివరకు లచ్చి ఒప్పుకొన్నది. దొర ఆవిడకు కొన్ని బహుమతు లిచ్చి అక్కడనుంచి వెళ్ళిపో యాడు. చెంచురాణీ ఒక్కర్తె ఆ ప్రాంతాల గుడిసె వేయిం చుకొని అందులో ఉంటూఉన్నది.

ఈ సంగతి తెలిసి నేనూ గురవడూ కలిసి మళ్ళీ నాగ లూటి వెళ్ళినాము. లచ్చి మమ్మెలనుచూచి కళ్ళ నీరుపెట్టింది. మాతోరమ్మని ఆమెనుకోరితే తనస్థితి మాతోచెప్పి రానన్నది. అప్పు డేఒక తుపాకీ,ఒక వెండిసిగరెట్టు కేసూ,మూడు కాసులూ మా చేతికి జాగ్రత్త చేయమని చెప్పి యిచ్చింది. తాను కోరి నప్పుడు వాటిని తిరిగి యియ్యవచ్చునని చెప్పింది. నీవు వచ్చావు కాబట్టి నీకు వాటిని ఈరోజున అప్పచెప్పుతాము, నీవు ఆమె పుత్రుడవు కాబట్టి, అవి నీ తండ్రివి కాబట్టి నీకే చెందవలసినవి. నీవు చిన్న శిశువుగా ఉన్నప్పుడు మేము మళ్ళీ నాగలూటి వెళ్ళి లచ్చిని రమ్మన్నాము. తెల్లదొర ఎప్పుడైనా ఆ ప్రాంతాలకు రావచ్చుననీ అందుచేత తా నక్కడనే ఉండవలెననీ ఎప్పటికైనా తాను తెల్లదొరదేశం వెళ్ళవలెననీ, తనకొడుకు పెద్దవాడైనాక తన్ను తప్పకుండా తన తండ్రి దగ్గిరికి తీసుకువెళ్ళుతాడనీ ఏమేమో ఆటంకములు చెప్పింది. తెల్లదొరతో కాపురంచేసేరోజుల్లో అతడు తన దేశాన్ని గురించీ తన దేశస్థులను గురించీ వారి వేషభాషలు ఆచార వ్యవహారములను గురించీ ఆమెతో చెప్పాడు. అప్పటి నుంచీ లచ్చికి ఆదేశం వెళ్ళవలెననీ ఆదేశంలో తన భర్తతో కూడా కాపురం చేయవలెననీ కోరిక."

వీరభద్రుడు తన తల్లి కథ ఆమూలాగ్రముగా విన్నాడు తన పుట్టుకసంగతి తెలుసుకొన్నాడు. ఉండుండి తన తల్లి సముద్రాలమధ్యకు వెళ్ళిపోతానని చెప్పడం అప్పు డతనికి బోధపడింది.

గౌరి యింతట్లోకీ పరుగెత్తుకొనివచ్చి "ఇంతసేపూ ఏమి చేస్తున్నావు నాకు కనిపించకుండా. రా నాట్యమాడదాం రా" అని చెయ్యిపట్టుకు తీసుకుపోయింది. చాలాసేపు వారు చెంచు వాళ్ళందరితో కలిసి ఆడుతూ సరదాగా కాలం గడిపారు.

వీరభద్రుడు ఆరోజుననే తుపాకీ వగైరా వస్తువులు గంగడు, గురవళ్ళ దగ్గిర పుచ్చుకొని యింటికి వెళ్ళడానికి ప్రయాణ మయ్యాడు. చెంచుపిల్లకూడా వస్తానన్నది.

వాళ్ళిద్దరూ మరుసటిదినం ఉదయం ప్రయాణమయినారు కొత్తదోవలగుండా చెంచుపిల్ల అతన్ని తీసుకుపోతున్నది.

ఆనాటిసాయంకాలం వారు ఒక కొండకోలనుదగ్గర విశ్రమించారు. సంతోషముగా కబుర్లు చెప్పుకొన్నారు. చెంచు పిల్ల అక్కడ అప్పుడు తనను పెళ్ళిచేసుకోమని అతనిని కోరింది. "మీ తల్లిదండ్రులకు కట్నముకింద ఆవులను ఇస్తేనేకాని పేచీ వస్తుందేమో" అన్నాడు వీరభద్రుడు. "నన్ను అందరూ చిన్న చెంచురాణీ అంటున్నారు. నేనే అందరినీ శాసిస్తాను. నాకు చెప్పేవాళ్ళెవళ్ళూలేరు" అని ఆమె చెప్పింది.

"నీవు చిన్న చెంచురాణీ వయితే నీకంటె పెద్ద చెంచు రాణీ ఒకతె ఉండవచ్చుగదా, ఆమె మాటలూ వినవా ?"

"ఎవరు పెద్ద చెంచురాణీ ?"

"నా తల్లి"

"నిజంగా ! అయితే వింటాను. అందుచేతనే నిన్ను పెళ్ళి చేసుకొందామని నాకు తోచింది."

"నేను నిన్ను పెళ్ళాడనంటే ఏమి చేస్తావు ?"

"నిన్ను నేను పెళ్ళాడుతాను. నేను చిన్న రాణీని నా మాట నీవు వినాలి."

"పెళ్లిచేసుకొన్న తరువాతకూడా నీ మాట నేను విన వలసిఉంటే నేను పెళ్ళిచేసుకోను."

"అప్పుడు నీ మాట నేను వింటానులే" అని చెంచు పిల్ల అతనిని సమీపించి బతిమాలేటట్టు నిలుచున్నది. వీర భద్రుడు చిట్టచివరకు పెళ్ళిచేసుకోవడానికి ఒప్పుకున్నాడు. కాని తన తల్లితో చెప్పితేనేగాని ముందుగా మాట యివ్వనన్నాడు. చెంచుపిల్ల కొంతసేపు కోపగించింది కొంతసేపు ఏడ్చింది. అక్కడనుంచి వెనక్కు వెళ్ళిపోతానన్నది. ఇకముందు అతనికి తోవ చూపించనంది. ఇన్నీచేసి చివరకు అతని కంఠాన్ని కౌగిలించుకొని అక్కడ అప్పుడు తనను పెళ్ళిచేసుకుంటేనేగాని వదిలిపెట్టనన్నది. వీరభద్రుడు చివరకు ఒప్పుకొన్నాడు.

కొండసరస్సు నీళ్ళల్లో నక్షత్రాలు ప్రతిఫలిస్తున్నవి చెట్లకొమ్మల సందులలోనుంచి గాలి నెమ్మదిగా వీస్తున్నది. వెదురుపొదలలో రొదలు వినబడుతున్నవి. అప్పుడే పక్షిదంప తులు గూళ్ళల్లో నిద్రపోవడానికి ప్రయత్నిస్తున్నవి. ఒక్క పక్షి మాత్రము కొమ్మమీద కూర్చుని చల్లగా పలుకుతున్నది. ఆ సమయాన ఆ స్థలాన ఆ చెంచుపిల్లకూ చెంచువాడికీ వివాహము జరిగింది. పెండ్లిపెద్దలులేని వివాహము, కట్నములు లేని వివాహము జరిగింది.

మొదట మానవదంపతులకు ఇటువంటి సందర్భముల లోనే వివాహము జరిగిఉంటుంది.

తమ వివాహము స్థిరపడినట్లు నిదర్శనముగా వారు ఒకరి నొకరు ముద్దుపెట్టుకొన్నారు. ఒక్కమారు ఒకరి కౌగిలిలో ఒకరు ఒదిగినారు. చెట్టుమీద పక్షి మరీ మధురముగా పాడింది.

తెల్లవారుజామున చెంచులిద్దరూ కిలకిలలాడుతూ కబుర్లు చెప్పుకొంటూ నాగలూటి వైపు నడచివెళ్ళారు. వారికి ప్రపంచ మంతా కలకలలాడుతున్నది. నడక శ్రమగాలేదు. చెంచుపిల్ల మాటలలో, నడకలో, కథలలో అవయవములలో అంతటా ఉత్సాహమే; అంతా నవ్వే.

వా రిద్దరూ నాగలూటి చేరుకున్నారు. వీరభద్రుడు తన గుడిసెదగ్గిరికి చెంచుపిల్లను తీసుకువెళ్ళాడు. అక్కడ అతని తల్లి కనిపించిందికాదు. పొరుగు చెంచువాళ్ళు వచ్చి అతనితో చెప్పారు ఈరీతిగా. అతడు వెళ్ళిన మరునాడే చెంచురాణీ

జబ్బుపడినదనీ ఆ జబ్బులోనే "నేను సముద్రాల మధ్యకు వెళ్ళిపోతున్నా" అని ఉండుండి చెప్పి మరణించిందనీ.

వీరభద్రుడు చాలాసేపు దుఃఖించాడు చెంచుపిల్ల అతనిని ఓదార్చింది. మరునాడే వా రిద్దరూ నాగలూటి పుష్కరిణిలో స్నానముచేసి దట్టముగా ఉన్న అడవులలో వన్యమృగములతోపాటు కాపురము చెయ్యడానికి వెళ్ళిపోయారు.

వీరభద్రుడు ఇంకా విచారముగా ఉండడము చూచి చెంచుపిల్ల గౌరి అతనితో అన్నది. "నీ తల్లి చెంచురాణీ సముద్రాలకు మధ్యకుపోయింది. నీ భార్య చెంచురాణీ నిన్ను వదలకుండా యీ అడవులలోనే నీతో తిరుగుతున్నది ఇంకా నీ కెందుకు విచారం?"

౧

పాత అధికారి వెళ్ళి కొత్త అధికారి వచ్చినాడన్న వార్త చుట్టుపట్లనున్న గ్రామాల కన్నింటికి తెలిసింది. ఇంత త్వరలో తెలియడానికి కారణము లేకపోలేదు

ఆ ప్రాంతపు దేశమంతా అడవిమయము. ఆ అడవిలో ఒక భాగమునకు ఈయన అధికారి. ఏవూరివాడో తెలియదు. అధికారము చెలాయించేటప్పుడు ముక్కుకు సూటిగా వెళ్ళడం ఈయన మతము. ఈ సంగతి ఈయనే పలువురితో చెప్పటం కద్దు. లోకులు ఈ సన్మార్గమును కాఠిన్యమన్నారు.

ఒకనాటిసాయంకాలము ఈయన – పాత్రకు పేరు వుండవలెను, గనుక ఈయనను మునిస్వామి అందాము –

కంసాలివానికి వర్తమానము చేసినాడు. ముత్యాలతులముల బంగారముతో చేయబడిన కంటె ఒకటి ఆయనభార్య పెట్టుకొనే అలంకారములలో ఒకటి ఈ కంటెను చెరిపించి నలభైతులాల బంగారపుకంటె చేయించిపెట్టమని భార్య అడగడము కంసాలిని పిలిపించడమునకు కారణము.

కంసాలి వచ్చినాడు అతనికి చెప్పవలసిన మాటలు చెప్పుతుండగా అడవికాపరులు ఒక మనిషిని పట్టుకొని మునిస్వామివద్దకు తీసుకువచ్చారు.

అడవిలో నల్లమద్దికొమ్మ కొట్టి యీమనిషి తీసుకొని పోతూండగా కాపరులు పట్టుకొన్నారు.

మునిస్వామి విచారణలో తేలినవిషయ మిది. ఈ మనిషి బండిచక్రమునకు కొన్ని ఆకులు విరిగిపోయినవట. కొనడాని కెక్కడా కర్రలు దొరకలేదట బండి తోలుకొని జీవించడమే అతని ప్రధానవృత్తిట. అందుచేత అడవిలో కొమ్మ కొట్టినమాట వాస్తవమట.

సన్మార్గగామియైన మునుస్వామి అతనిపై కేసు చేసినాడు. అడవికేసులకు సాక్ష్యము మొదలైనవి అక్కరలేదు! అధికారిమాటా, మేజిస్ట్రేటుశిక్షా. నేరస్తునికొంప గుండము అడవిపరిపాలనలో న్యాయచక్రము పై మాటమీద ఎప్పుడూ వర్తిస్తూఉంటుంది.

ఆ మనిషికి రెండుసంవత్సరముల కఠినవరకము పడినది. మునుస్వామి వచ్చిన నెలలోపుగా ఇట్టివెన్నో జరిగినవి. ఆయన కీర్తిచంద్రికలు నాలుగువేపులా వ్యాపించిన వంటె ఆశ్చర్యమేమి!

౧

పాత అధికారి వెళ్ళి కొత్త అధికారి వచ్చినాడన్న వార్త చుట్టుపట్లనున్న గ్రామాలకన్నింటికి తెలిసింది. ఇంత త్వరలో తెలియడానికి కారణము లేకపోలేదు

ఆప్రాంతపు దేశమంతా అడవిమయము. ఆ అడవిలో ఒక భాగమునకు ఈయన అధికారి. ఏవూరివాడో తెలియదు. అధికారము చెలాయించేటప్పుడు ముక్కుకు సూటిగా వెళ్ళడం ఈయన మతము. ఈ సంగతి ఈయనే పలువురితో చెప్పటం కద్దు. లోకులు ఈ సన్మార్గమును కాఠిన్యమన్నారు.

ఒకనాటిసాయంకాలము ఈయన - పాత్రకు పేరు వుండవలెను, గనుక ఈయనను మునిస్వామి అందాము -

ఈ కుటుంబము కడు బీద స్థితిలో వున్నది. భార్యా, భర్తా, ఏడుగురు పిల్లలూను. వీరిపై దయదలచి ఒక బ్రాహ్మడు తన దొడ్డిలో వీరి నుండనిచ్చెను. ఆ దొడ్డిలో పాక వేసుకొని వీళ్ళున్నారు.

సుగాలీవాళ్ళు అడవిజాతికి చేరినవాళ్ళు. చెంచులు, ఎరుకులు, కోయలు, ఒడ్డెలూ ఇట్టి అడవిజాతులే. సుగాలిలు వాలి సుగ్రీవుల సంతతివారమని చెప్పుకొంటారు.

సుగాలులకు కొండలూ, అడవులూ నివాసస్థానము. వీళ్ళు అడవులకు పిల్లలవంటివారు. అడవులు వీరిని కనును, అడవులు వీరిని పోషించును అడవులు వీరిని భరించును. అడవులకు వీరు తమ అస్థుల నర్పింతురు.

సుగాలీ స్త్రీలు అలంకారప్రియులు. వివాహితయైన సుగాలి స్త్రీ చేతులకు ఎముకలతోచేసిన కంకణములను మోచేతివరకు ధరిస్తుంది. బొంతిలలో చిన్నచిన్న అద్దములు కుట్టి, గవ్వలను మాలలుగా కుట్టి బొంతల కతికించి ఆ బొంతలను లంగావలె కట్టుకొనును. ఉదసలిపై కప్పుకొనును. రంగు రంగుల గుడ్డలతో ఈ బొంతలు చేస్తారు. రంగు లన్న వారికి ప్రీతి. వారి బొంతతో నైన టోపీసి తలపై ధరించడంకూడా కద్దు. సుగాలీ స్త్రీలు సొగసుగా ఉంటారు. ఆరోగ్యము సౌందర్యమునకు వన్నె తెస్తుంది. వీరికి ఆరోగ్యము సౌందర్యముకూడా కలవు.

పురుషులును స్త్రీలును కలసి పండుగదినములలో నృత్యముచేస్తారు. సుగాలీభాషలో పదములు పాడతారు.

అడవులలో కట్టెలను కొట్టి మోపులుగా గట్టి ఊరూరు దిరిగి వాటి నమ్మి జీవిస్తారు వీరు. ఇది కొందరివృత్తి. కొందరు అడవులలో పశువులను మేపుకొని జీవిస్తారు.

ఈ సుగాలులు ఇతర అడవిజాతులవలెనే అప్పుడప్పుడు దారులు కాచి దొంగతనంచేయడంకద్దు. అందు స్త్రీలుగూడ పాల్గొంటారు. వీరిలో సాధారణముగా స్త్రీలు పురుషులకన్న బలాఢ్యులు.

కాటకము నానాటికి తీవ్రమైపోయింది. మర్యాదగా కూలిపని చేసుకొని గుక్కెడు అంబలి త్రాగేవాళ్ళందరికీ చిప్ప చేతికి వచ్చింది. ఊళ్ళల్లో యాచకులసమ్మర్దము ఎక్కువ అయిం దని పత్రికలలో మొరలు వినిపించాయి. వీధులలో పాటలుపాడు కుంటూ యాచకులు సంచారము చేస్తున్నారు. "వాన దేవుడు పదములు" అంతటా వినబడుతున్నాయి.

వాన దేవుడా ! ఓ వాన దేవుడా !
ఇగ నెందు కున్నావు జగమేలు నాసామి
చిన్న చిన్న మొలకలు జొకల పాలాయె
వేసిన చేలన్ని ఎండెండిపోయె
చుక్కంటి మొగవాళ్ళు సూదులైపోయిరి
ఏకంత మొగవాళ్ళు ఎదవాడివుండిరి
గుంటిక కొట్టెవాళ్ళ గుండెలాసుకుపోయె
నాగలి పట్టేవాళ్ళ నడుము తెండుకుపోయె
నెత్తిమీద సూర్యుడా నెలవన్నె కాడా
తలమీద సూర్యుడా దండంబు నీకు

ఏనుగం తెద్దులా ఎతుబడి పోతాయి
గాడికట్టిన పసరం గడేంకు పోలేవు
ఎక్కడా వున్నావో గ్రక్కునా కదులయ్యా
కుర్రిపించు నాసామి కుంభవర్షాలు
కురవాక మాత్రోడ కువ్వారమేల
వానలు కురిపిచి ప్రాణాలు రప్పించు
వంకలూ నిండంగ వాగులూ నిండ
కురిపించు నాసామి కుంభవర్షాలు
వానదేవుగా ! ఓ వానదేవుడా !
ఇగ నెందుకున్నావు జగమేలు నాసామి.

3

ఈసుగాలీకుటుంబము కూలీపనులున్న రోజులలో కూలి పని చేసుకొని పొట్టపోసుకునేవాళ్ళు. కాటకము రావడం, కూలి పనులు పోవడం ఒక్కమారు తటస్థించాయి కట్టెలుకొట్టుకొని అమ్మి జీవిద్దామంటే అడవి స్వాధీనములో లేదు. పశువులను కాచుకుందామంటే పశువులు లేవు. అడవిజాతివాళ్ళని అడవిని అనుభవించ వద్దనడం పిల్లను తల్లివద్ద పాలుతాగరా దనడమే.

ఈసుగాలీకుటుంబము యజమానిపేరు రూపల్‌నాయక్, అతనిభార్యపేరు చంద్రి. వీనికి కొడుకులు కూతుళ్ళోపాల్చుతా గేపిల్ల మొదలుకుని ౧౫ యేళ్ళవరకు వయస్సువచ్చిన పిల్లలు ఏడుగురు, సూర్యనాయక్, రామనాయక్, పొటేల్‌నాయక్,

లక్ష్మి, సీత, బద్ది, భారతి వాళ్ళపేర్లు. తండ్రీ, తల్లీ పాటుపడి పిల్లలనందరనూ పోషించవలెను. పెద్దపిల్ల లక్ష్మికి వివాహమయినది పండ్రెండవయేట. అత్తవారు తీసుకుపోయి బాధలు పెట్టడంవల్ల అత్తవారింటినుంచి పారిపోయి వచ్చి తల్లివున్న వూళ్ళోనే ఒక శూద్రకుటుంబములో చాకిరీకి ప్రవేశించి పొట్ట పోసుకుంటూంది లక్ష్మి.

తొలికోడికుయ్యడంతోనే రూపల్ నాయకుడూ, చంద్రీ బయలుదేరి కొండలుమీదికి అడవులలోకి పోతూవుండడం వాడుక. పిల్లలందరూ యింటివద్దనే వుందురు. అడవికిపోయి అక్కడ దేవదారుకూర, పింకికాయలు, పాలపళ్ళు, వెలగ పళ్ళు—ఏవిదొరికితే అవి తీసుకవచ్చి ఊరూరూతిరిగి జొన్నలు కొర్రలు పోగుచేసుకొని మధ్యాహ్నం ఒంటిగంటకు ఇంటికి వచ్చేవాడుక. అప్పుడు కొఱ్ఱన్నమో, జొన్నసంకటో, జొన్న రొట్టో తయారు చేసి తామింత తిని పిల్లలకింత పెట్టి ఆరోజు గడుపుకునేవారు.

సుగాలీవాళ్ళు కష్టపడి పనిచేసి యింత తింటారు గాని ఒకరిని దేహీ అని చెయ్యిచాపి అడగరు; ఇస్తే వద్దనరు.

కొంతకాలం ఈరీతిగా జరిగింది. ప్రజలలో క్షామము ప్రవేసించింది. ఆకుకూరలూ పండ్లూ కొనేవాళ్ళసంఖ్య నానాటికీ క్షీణించింది. ఇక చేయవలసిన దేమి ? చేయడానికి కూలి పనులు లేవు. కాయడానికి పశువులు లేవు. ఆకు కూరలు కొనడానికి మనుష్యులు లేరు. ఇలాంటిస్థితిలో నున్నవారే కొందరు యాచకులౌతారు. ఇటిస్థితి నున్నవారే కొందరు దారులుకొట్టుటకు మొదలుపెడతారు, ఎవరి దీ తప్పు ? వారిదా?

౪

అయిదారుగురు పిల్లలు రోటిచుట్టూ మూగినారు, వారెవరు ? మోకాలుపై తలనుంచి ధ్యానముచేస్తూ కూర్చున్నాడొకముసలి, ఆత డెవరు ? వారిముఖములు తేజోవిహీనమై యున్న వేల? వారికడుపులు నడుముల కంటుకుపోయిన వేల ? రోకలి చేతబూని ఒక్కరీతిగా దంచుచున్నది. అదియేమి? ఆమె ఎవరు ?

ఈతపండ్లు నక్కడక్కడ పోగుచేసుకొని వచ్చి వాని నెండబెట్టి తరువాత దంచి గింజలను పారవేసి ఆపొట్టుతో రొట్టెలను గాల్చుకొనుచున్నారు రూపల్‌నాయక్ కుటుంబము. మార్గము లేనివారికి భగవంతు డొకమార్గము కల్పించక మానునా ! కాలినది ఈతపొట్టుతోనయిన రొట్టె ఒకటి. తిన డానికి సిద్ధముగా నున్నారు ఎవరుండుగురు.

కొంతకాలమిట్లు గడిచింది. ఈతపళ్ళుకూడా కొన్నాళ్ళ కరుదైనవి కావూ? చెంచువాళ్ళూ, మాలమాదిగెలూ, సుగాలీవాళ్ళూ ఇందరికీ ఎంతకాలము ఈతపళ్ళు ఆధారమై వుండ గలవు. ఇంక సాధన మేమిటి?

ఒకనాటివుదయము రూపల్‌నాయక్, చాంద్రీ యిద్దరూ తట్టలు చేతితో పట్టుకుపోయినారు వాళ్ళపిల్లలు ఊరిలో పీళ్ళ గడపలూ,వాళ్ళగడపలూ పట్టుకొని కాలము బుచ్చుతున్నారు. మధ్యాహ్నమయేసరికి భార్యభర్తలిద్దరూ తట్టెడు చింతగింజలను

తెచ్చినారు. అవి ఎందుకు? ఆచింతగింజలనురోటిలో ఇద్దరూ దంచినారు. నీళ్ళల్లో నానవేశి కడిగినారు. ఎండబెట్టి తిరుగ లితో విసరినారు. తెల్లటిపిండి తయారైనది. వీరుచేసే పను లను పన్నెండు కన్నులు చూస్తూవున్నవి. ఈ పిండితో సాయం త్రమయేసరికి రెండురొట్టెలు తయారైనవి. మెడపట్టులు పట్టు కొంటూ తమకు తక్కువైనదని కొట్లాడుచూ పిల్లలూ దంప తులూ ఆరొట్టెలను తిన్నారు. ఇంతనీరు త్రాగినారు. ఆదినము నకు భగవంతు డింతయిచ్చినాడు. హాయిగా రాత్రి అందరూ వెన్నెలలో విచారములేకుండా నిద్రపోయినారు.

కొంతకాలమీరీతిగా జరిగింది. చింతగింజలకుకూడా కర వైనది. కొన్నాళ్ళకు చింతగింజలను వ్యాకులు అమ్మ మొదలు పెట్టెరి, పడి అర్ధణా! అర్ధణా ఆ సుగాలీవాళ్ళకు ఎక్కడనుంచి వస్తుంది? ఇక చేసేదేమిటి?

ఒకనాటి సాయంకాలము ఒక సుగాలీకుటుంబము ఆరు బయట ఆకులలో నల్లటిపదార్థము పెట్టుకొనిఆత్రముగా తింటు న్నారు. ఆనల్లటి పదార్థమేమిటి? చింతచిగురూ, చింతపండూ బూడిదలో కలిపి పొయ్యిమీద ఉడికించగా తయారైన పదా ర్థము. ఈ అంబలిత్రాగి కడుపునిండా నీళ్ళుత్రాగి చింతలేక హాయిగా నిద్రపోయారు. ఇట్లు కొన్నాళ్ళు అడవిలో చింతపండు తెస్తూవున్నవాళ్ళకు శిక్షపడుతూందని వదంతి పుట్టింది. ఇక చేయవలసిన దేమిటి?

దేవదారుకూర మిగిలిన ఆకుకూరలవలెగాక కొంతసు వాసన కలిగి ఉంటుంది. దీనిని బ్రాహ్మలు పప్పులో వేసి వండు కొంటారు. అడవులలో తిరిగేవాళ్ళు ఈ కూరను వూరివారి బియ్యానికీ, జొన్నలకూ అమ్ముతారు. కొనేవాళ్ళు లేనప్పుడో?

అడవిసమీపమున నున్న దేవదారుచెట్ల నాశ్రయించి మధ్యాహ్నమయేసరికి ఒక తట్టెడు దేవదారుకూర తెచ్చినారు ఈ సుగాలీ దంపతులు. కుండలో ఆ కూరను బోసి నీరుబోసి వుడకబెట్టి దించినారు. ఆకులలో బెట్టుకొని పిల్లలూ, తల్లీ, దండ్రీ కడుపునిండా తిన్నారు. హాయిగా నిద్రపోయినారు.

ఈ రీతిగా కొన్నాళ్ళుజరిగింది. అడవియంచులనున్నకూర నానాటికీ తరిగిపోయింది. ఇక చేయవలసిన దేమిటి?

నడిరాత్రి బయలుదేరి ఎవ్వరూ చూడకుండా యింత దేవదారుకూర దూసుకొని వచ్చి తెల్లవారుసరికి ఇల్లుచేరి ఆ రోజు గడుపుకొనవలసి వచ్చింది. ఇట్లుకొంతకాలము గడిచింది. ఒకనాడు తోవలో నలుగురు మాలవాళ్ళు కనిపించినారు. రెండు రోజులకు ముందు వారు దేవదారుకూర ఆరీతిగా తీసుకు పోతూండగా అడవికావరులు పట్టుకొన్నారట. నూతనోద్యోగి కడకు తీసుకుపోయారట. బొటనవేలిముద్రలను వేయించు కొన్నారట. ఈ వర్తమానము సుగాలిదంపతులకు తెలియ వచ్చింది. ఇక అడవికి పోవుట ఎట్లు? పొట్ట పోషించుకొనవడ మెట్లా? పిల్లలను పోషించడం ఎట్లా?

రెండురోజులపాటు సుగాలీకుటుంబమునకు తిండిలేదు చిగుడుబావిలోనుంచి తెచ్చుకున్న నీళ్ళే తిన్నారు, ఆ నీళ్ళే

తాగినారు. వెన్నెలలో సుఖముగా నిద్రపోయినారు. రెండు రోజులు గడచినవి. ఇట్లెన్నిరోజులు గడచును ?

కష్టములో ఉన్నవారికి భయము తక్కువ ఏమున్నా భయ ముండదు. అధికారులంటే భయమా! మృగములంటే భయమా! తోడివారంటే భయమా! ఆపతులు సంభవిస్తవని భయమా! భయములేకుంటే నేమవుతుంది? కష్టములు వచ్చును. ఉన్నకష్టములలో అవి కలసిపోతవి. ఇంక భయ మెందుకు ?

మరింతజాగ్రతగా దేవదారుకూర అడవులలోనుంచి వారు తెచ్చుకొనక తప్పినదికాదు. కొంతకాలము సరిగానే జరిగింది. ఒకనాడు రూపల్‌నాయక్ అడవిలో దేవదారుకూర కోస్తున్నాడు. చంద్రి కొండలలో ఒక చరియలో ఈతచెట్లకు పళ్ళున్నవని విని ఆపళ్ళకోసము అక్కడకు వెళ్ళింది. రూపల్ నాయకుడు ఒడినిండా కూరకోసుకొని అడవి దాటి వస్తూ వున్నాడు. ఇద్దరు అడవికాపరులు అతనిని అడ్డగించినారు పారి పోయినాడు. పరుగెత్తి వానిని పట్టుకొన్నారు అతనిని పరీక్షించి నారు. దేవదారుకూర కానవచ్చినది. మునుసామి కడకు తీసుకుపోయినారు. దేవదారుకూర కోసినట్లును, కొమ్మలను విరిచినట్లును కేసు కూర కొయ్యడం తప్పుకాదు, కొమ్మలు విరవడం నేరము. కొమ్మలు విరవడం ఎందుకు? పట్టుకుపోయి అమ్ముకుందామనేకదా, అడవికి నష్టము కలుగ జేయవలెననే వుద్దేశ్యమే కద! మేస్ట్రిటువద్ద కేసు జరిగింది. రూపల్ నాయకుడు దీనముగా చెప్పుకున్నాడు. తనకు ఏడుగురు పిల్లలనీ కూలి

పనిచేసుకోవడము వృత్తనీ, కూలిపనులులేవనీ, తిందామంటే ఈతపళ్లు కరవయినవనీ, బూడిద తాగుదామంటే చింతపండు కరవయిందనీ, చింతపిక్కలు తిందామంటే ఖరీదైనవనీ, దేవదారు కూరపై అతని కుటుంబమంతా ఆధారపడియున్నదనీ, ఆతడు కొమ్మలు విరవలేదట. కూర కోసుకున్నట్లు ఒప్పుకున్నాడు.

మేస్త్రీటు నూతనోద్యోగి చాకచక్యమును మెచ్చుకున్నాడు. సుగాలీనాికి నాలుగు సంవత్సరముల ఖయిదు విధించినాడు.

౫

చంద్రి ఈతపళ్ళను ఇంటికి తెచ్చేసరికి రూపల్ నాయకుడు ఇంటికిరాలేదు ఎక్కడైనా కూలికిపోయినాడేమో అని సంతోషించింది. ఈతరొట్టెలను పిల్లలకు పెట్టి తాను తిన్నది. రెండుమూడురోజులపాటు రూపల్‌నాయకుడు ఇంటికి రాకుండడము అలవాటే.

రెండురోజులు పోయినమీాదట తనభర్తకు ఖయిదువేసినారని చంద్రికి తెలిసింది. ఏమి చేయగలదు! తనరెక్కలతో ఇందరని పోషించగలదా! ఎడపిల్లను పెద్దపిల్లకు అప్పగించి చంటిపిల్లను చంకబెట్టుకొని ఒకనాడు ప్రయాణమై తెల్లకొండలకేసి పోయింది. తెల్లకొండలలో దానిచుట్టాలున్నారట. ఈ సంగతి వూరివారికి తెలియదు.

పాకలో నలుగురుపిల్లలు తల్లిదండ్రులకోసము ఆనాటి మధ్యాహ్నమువరకూ వేచిఉన్నారు. ఎవ్వరూరాలేదు. పాకను విడిచి వూరిలో ఆ నలుగురూవేర్వేరు దిక్కులకు పోయారు. వా రేమయిరో ఎక్కడుండిరో ఎవరికీ తెలియదు. భూదేవి వారిని కన్నది! భూదేవి వారిని మళ్ళీ స్వీకరించింది.

రూపల్‌నాయకుడు నాలుగేండ్లయినతర్వాత ఆవూరు వచ్చినాడు. తనకుటుంబము లేదు. భార్య తెల్లకొండలకో ఎక్కడకో పోయిందనీ పిల్లలెక్కడకో పోయినారనీ పొరుగువాళ్ళు చెప్పినారు. రూపల్‌నాయకుడు ఆరోజునే బయలుదేరి తెల్లకొండలకు పోయినాడు. అక్కడ వానిభార్య కానరాలేదు.

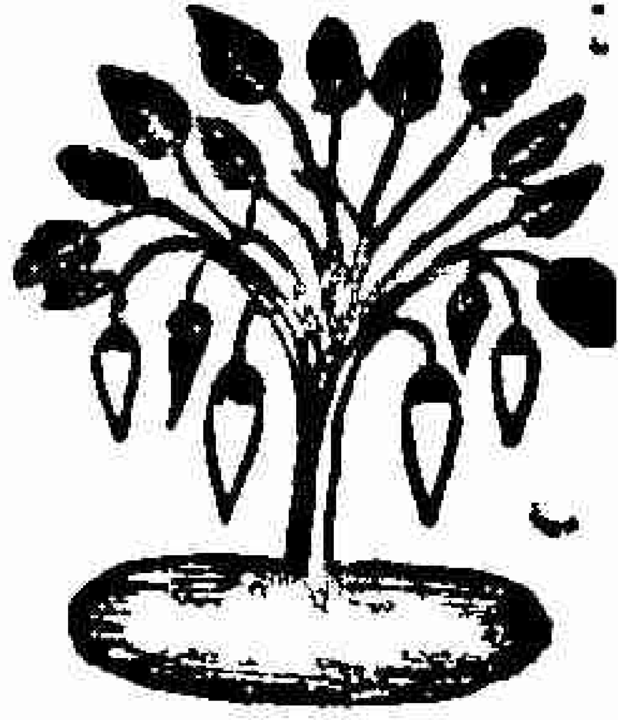
మునుసామి నానాటికి ధనము గడించడము మొదలు పెట్టినాడు. సాలుకు ఇంత యిచ్చేపద్ధతిమీాద తనకు తెలియకుండా అడవి సరకు తెచ్చుకొనవచ్చునని లోపాయికారిగా అడవి మనుష్యులతో రాజీ పడ్డాడు. కేసులు తక్కువయినవి. అధికారి సామర్థ్యమునకు దొరతనము సంతోషించింది.

అది విషజ్వరముల కాలము. ఊరూరా, దేశ దేశములా విషజ్వరములే. ఎందరో దాని వాతబడిరి. మునుసామి యింట ప్రవేశించిన దీ విషజ్వరము. భార్యా, యిద్దరుపిల్లలూ పదిరోజులలో ఎగిరిపోయినారు.

మునుసామి ఒక్కడు, "నా" అన్నవాళ్ళులేరు. ధనమునే చుట్టముగా చూచుకొన మొదలుపెట్టినాడు.

క్రమక్రమముగా మునుసామి ప్రవర్తన పై అధికారులకు తెలియవచ్చింది. విచారణ జరిగింది. మునుసామిని ఉద్యోగమునుండి తొలగించారు.

చిన్ననాటి బంధువులతోనూ, మిత్రులతోనూ జీవితము గడపవచ్చునని స్వగ్రామము పోయినాడు మునిసామి. మిత్రబంధుకోటి ఆగ్రామమున అతనికి కరవైంది.

Dasaripata Rs. 1-4-0

ఉత్తమ నవలలు

స్వతంత్ర ఆర్ట్ ప్రింటర్సు, విజయవాడ-2.

Check List

Book Number	NPRO1C364	**Date**	05/04/23
Front Cover	yes	**Back Cover**	yes
Blank Pages	2, 4, 121		
Missing Pages	No		
Prepared By	prathyee	**Cutting By**	prathyee
Scanned By	Ch. Ramya	**Pages**	129
Quality Checking	T. Mounika		